

5596



1721

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకినారి ప్రకటింపుబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౧౦. { ద్వితీయ నామ సంవత్సరము. } సంపుటము ౧.

ప్రధాన వ్యాసములు.

1. శివరత్న సారము — మల్లికార్జునమహాకవి వ్యాసము.
2. అంధ్రకవిత్వము — కాశీభట్ట బ్రహ్మచారి వ్యాసము.
3. కావ్యముల సారము — శివరత్న సారము బ్రహ్మచారి వ్యాసము.
4. తెలుగు భాషా సంస్థానము.
5. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ భాషా సంస్థానము.

శ్రీ వత్స సాహిత్యము.

కందవ్యములు.

ఉపోద్ఘాతము. *

శ్రీ వత్సవాక్పతిముఖ్య¹మ, హాపురుషులు² నెఱుంగ నోవ రతివాఙ్మనస
 వ్యాపార మైననీనిజ, గూఢము నే నెట్టి దని³ నిరూపింతు శివా. ౧
⁴బంధంగ శివునితత్త్వం, ⁵బంధంగ విజ్ఞాన మేక మజ మఃపచర మా
 నందం బనియెడుగాని య, నిండితముగ నెట్టి వనంగ నేరవు ⁶శ్రుతులుక.
 ఇది గా నది గా దనియెడి, మొనలం బృథివ్యాదు లయినమూర్తుల నెల్లం
 జదువుచు శివు ని న్నె(అ)ంగక, సెనకుచునున్నవి సమస్త⁷ వేదాంతములుక.
 వాదేమి యనంతా నై, వేదా యనువేదములును ⁸వివిధ విధములక
 వాదికి వెనకకి నన్నమ, హా⁹దేవా ని న్నెఱుంగ ¹⁰సమ్యలతలమే. ౨
 నీమూర్త్యాత్మల నీ వని, ప్రేమముతోఁ గొలుతు రెంతపెద్దలు నీత
 త్వామేయరూప మె(అ)ంగుట, సామాన్యము ¹¹గామిఁజేసి సర్వాసందా.
 హరిసరసిజభవు లాదిగఁ, బరమమునీంద్రులకు నె(అ)ంగభర మగునీదు
 ర్భరభూరిమహిమ వొగడఁగ, నరు లెంతటివా రనాథనాథ మహేశా. ౩
 స్తుతి నిజగుణకథనమునకు, నతిశయగుణకథన ¹²మందు రన్నిజగుణసం
 గతి ము న్నె(అ)ంగక శివ భవ, దతిశయగుణక్షీర్తి సేయ నలవియె రుద్రా. ౪
 స్తుతియును నిందయు లోక, త్రితయంబున నీకు ¹³లేమి తెల్లం బగుటక
 మతిఁ దమకుఁ గృతార్థత్వ, ప్రతిపత్తికి మిమ్ము జనులు ¹⁴ప్రణుతింతు రజా.
 ఓడక నీనుఁ బొగడఁగ నా, యీడగుఁ గాదని తలంప కే ¹⁵వేదుఱునై
 చూడ వె పొగడెద¹⁶ ననియెద, వేడుకకారణముగాఁగ వె[అ]వకరుద్రా.

* ఉపోద్ఘాతము మొలయినశీర్షికలు (headings) మాలమందు లేవు. విషయబోధముల భముగ నగుటకై మాచే నేర్పఱుపఁబడినవి.

1. ము. 2. నెఱంగ. 3. నిరూపంబు. 4. బంధంగ శివునితత్త్వం. అంతటను 'తత్త్వ' శబ్దముట్లే ద్విత్వకూన్యముగానున్నది. 5. బంధంగ. 6. శ్రుతులునూ. 7. వేదాంతములూ. 8. యవిభవిరములక. 9. దేవాయనిస్మైరుంగక. 10. సమ్యలంబలమే. 11. గాంగంజేసి. 12. మండ్రుఅన్నిజ. 13. లేమిదెల్లం. 14. ప్రణుతింతు. 15. వేదురునై. 16. సనియెడు.

నే నొకనికృష్ణమనుజుడ, మానసవచనాతిదూర ¹మహనీయమహ

త్వావసంద నిన్ను బొగడగ, కే నెంతటివాడ సురమునీంద్ర వరేణ్య.

పన్నుగ లజ్జింపక శివ, ని నేనే బొగడెద ననంగ నేర్తునె దేవా

విన్నపము వినుము సకలజ, గన్నాథ యనాథనాథ కరుణాంబునిధి. ౧౧

దురితహర మనియు శుభములు, దొరకొను ననియును దలంచి దురితారి భవ

చ్చరణాబ్జభక్తిలలా, పరనశభావమున నిన్ను బ్రణుతింతు శివా. ౧౨

గతదేహేంద్రియ ²నిత్య, స్వతంత్ర సర్వజ్ఞ విమల సర్వగతైకా

ప్రతిమసదానందాత్మక, మతిసూక్ష్మము నీస్వరూప మతిలోక శివా. ౧౩

నర్వేశ్వర వత్రింశ, త్వరోపరిగతజగత్ప్రభవహేతుజగ

న్నిర్వాణసోమహుప మ, ఖర్వమహత్త్వంబు బొగడగ గడు నరిది శివా.

సరిసిజభవసరసిరుహో, దరులకు నటమీదిమూడు దా ³సధికము ము

వ్వరు నియమకారు లవా, రరిదిజగత్కర్త లాఘ్య లతి ⁴మహిము లజా.

శ్రీమత్సదాశివేశ్వర, నామ భవద్భావముల మనంబునఁ దలఁపం

గా మ(టి) నాక్కునఁ ⁵బొగడం, గా మా కలవియె సమస్తకామాతీతా.

సర్వేశ్వర కావ్రన భవ, దర్వాచీనస్వరూపుఁ డనఁదగు శ్రీమ

త్పరవ్రతపుత్రీపతి మ, ద్ధీర్విభవము శక్తికొలఁదిగ్ గీర్తింతు శివా. ౧౪

జయ మగు వేదంబులకును, జయ మగుఁ బంచాక్షరికిని జయమగు నిటలా

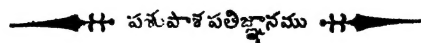
శ్రయ మగుభసితంబునకును, జయమగు మాహేశ్వరులకు సంతతము శివా.

జయ మగు శివమార్గమునకు, జయ మగు శివసంహితలకు జయమగుఁ గ్రీడా

మయు లగుప్రమథగణములకు, జయమగు వేదాదిధర్మచరితులకు శివా. ౧౫

శివ మగు ధార్మికవృత్తులకు, శివ మగు గోబ్రాహ్మణులకు శివమగు మఱియు

శివనిందావిరహితు లగు, భువనత్రయజనుల కెల్లఁ బుణ్యంబు మారా. ౧౬



జ్ఞానము పశుపాశపతి, జ్ఞానమ ¹యని యల్లె(ఱు)ంగఁ జాలనిజడు ల

జ్ఞానులు వారల తత్త్వ, జ్ఞానము లజ్ఞానములు విచారింప శివా. ౨౧

పతి రుద్రుడు పశువుల కని, శ్రుతి చెప్పుదునునికె జేసి రుద్రుడు పతి త

క్కితరులు పశువులు పొమ్మని, మతిలో నె(టి)గితి శ్రుతిప్రమాణమున శివా.

1. వహనియ్యమహత్వా. 2. నిత్యా. 3. సధికములు. 4. మహము. 5. బొగడగ మాకలవియె. 6. యుని.

పూని యతద్గుణసంవి, జ్ఞానబహువ్రీహి మాస్మి¹ జనుజెంచిన² యన్
 మానితపష్ఠీతత్పురు, పానూససమాస మెలుంగ రజ్జులు రుద్రా. ౨౩

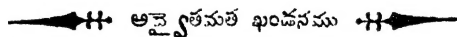
జీవు లనేకులు పశువులు, భావింపఁగఁ బ్రకృతివికృతిబంధము పాశం
 "బావృతము లనం బశువులు, నీ వారెంటికిని బలివి³ నిరుపమ మహిమా.
 పశుపతియ పాశములఁ దన, పశువులకును బంధమోక్షచక్రతి సేయం
 గుళులుడు గా కవి యొరులకు, ⁴వశనన్తులె నేన్పుగలదె వారికి రుద్రా.
 పశువులఁట జీవరాసులు, పశుపాశంబులకు నీన్పుపతివఁట శివ నీ
 వ శరణ్య మనం బశుడు, రవ్వశభవపాశములు తెగకనన్పు నె⁵యందగు⁶. ౨౪.

బ్రహ్మాక్షసమస్తహరి, బ్రహ్మాదిపీఠీలికాంతపశువుల కెల్లె⁷
 బ్రహ్మ⁸పేంద్ర[య]శోహర, బ్రహ్మేశ్వర రుద్ర నీవ⁹ పతి పలిలోకా. ౨౫

వేదోక్తమార్గమున న, త్యాదరము[న] నిన్నుఁ గొలిచి యప్పశువులు నీ
 చే¹⁰ దేహపాశబంధ, చేడ్చెదంబున ముక్తు లగుట సిద్ధము రుద్రా. ౨౬

గోపతికృతమున భవపా, శాపేతము లైనపశువులట్ల భవ[త్]పా
 శాపేతు లైనపశువులు, ప్రాపింతురు మోక్షనుఖము పశుపతి నీచే¹¹. ౨౭

త్రిమలకృతదుఃఖనంసా, రమహాబ్ధినిమగ్న జీవరాసులు నీ¹²యు
 త్తమకారుణ్యసశంబున, విముక్తులె నీవెపోలె వెలుంగుదురు శివా. ౩౦



జ్ఞానజ్ఞేయజ్ఞాతృని, దానత్రయమున¹ నబాధితప్రత్యయ మై
 నానాగతి ననగత మగుఁ, గాన జగద్భేద మెన్నఁగా సిద్ధ మజా. ౩౧

భేదము దృష్టాదృష్టని, పాదక మై వైదికోక్తవధదర్శనసం
 పాదససమర్థ మగుటను, భేద మదర్శనము ప్రకృతిసంబిధము శివా. ౩౨

భేదము సిద్ధంబగుడు వి, భేదకసిద్ధి³యగుఁ దద్విభేదకసిద్ధి⁴
 వేదోక్తర్థదశలం, దాదర మగుఁ దత్ఫలప్రదారాధ్యగతి⁵. ౩౩

ఆరాధ్యుఁ డైనయీశ్వరు, ⁶నారాధించుటయ స్వగ్గ మవపరగము ధా
 త్రీరాజ్యాదినుఖంబులు, భోరునఁ గర్తానుకూపముల జనుల కగు⁷. ౩౪

1. యన్. 2. బావృతునంబవశపుకు. 3. నిరుపమమహిమా. 4. పశువర్తుల. 5. పశు
 పతిలోకా. 6. దేహపాశబంధచేడ్చెదంబవముముక్షులగుట. 7. పుత్రియ. 8. సజాదిత. 9. య
 గుడు. 10. నారాధించుటయయ.

ప్రత్యక్షజగద్భేదము, సత్యంబై తోచుచుండు శబ్దంబునఁ ద

త్ప్రత్యక్షబాధ యగు నని, యత్యనుచితవృత్తి నడుతు రదైవ్వితు లజా. 3౫

లమరఁగఁ బ్రపంచ¹మిథ్యా, త్వను చెప్పెడువాది నున్న దానికి సద్బా

వము దా నెఱుంగక² మిథ్యా, త్వ మనాశ్రయమెట్లు జెప్పఁదలపోయుశివా.

మానముచేత గృహీతము, గాని³ ప్రపంచ మై(ఁ)ంగఁ గడుదుర్బట మా

⁴మానగృహీతము తథ్యను, తా నెన్నఁడు మిథ్యగాదు తలపోయుశివా.

⁵ఉత్తరశుక్తిజ్ఞానని, వృత్తం బగుశుక్తిరజతవేదనముక్తియై

వృత్తజగద్భేదము చెడు, న త్తటి నదైవ్వితు లెన్న రంధ్ర మహేశా. 3౬

నిర్వచనీయము లేక య, నిర్వచనీయంబు గలదె నిర్వచనీయా

నిర్వచనీయోత్పత్తిస, సర్వాదైవ్వితంబు చెడదె సర్వానందా. 3౯

జీవుఁడు శివుఁ డనువాక్యము, భావింపఁగ నైక్యమునకుఁ బ్రతిపాదకమే

జీవుఁడు నీపశుభృత్యుఁడు, గావున నీవాఁడ వేఱు గాదనుట శివా. * రం

జీవునకు బంధమోక్షద, శాపస్థలు గలవు నీకు నవి లేవగుట

జీవునకు నీకు నైక్యము, భావించుట ముఖ్యవృత్తి⁶ బాధకము శివా. ర౧

పరమేశ్వర నీకును మ(ఱి), పరమక్లేశాత్తు లైనపశుజీవుల కం

తరము మహాధాత్రిధర, పరమాణుల[య]ంతరంబు భావింప శివా. ర౨

ఆత్మ నిరాకారుం డని, యాత్మన మ(ఱి) వెండి జగదుపాదానముగా

నాత్మీయబుద్ధి జెప్పిడి, ⁷యాత్మాదైవ్వితులు విమోహితాత్ములు రుద్రా.

మాతయు మానము మేయము, భాతిగ మిథ్యయని పల్కు⁸ పాతకు లాత్మా

దైవ్వితులు ప్రమాణశూన్యులు, నీతి యె(ఱు)ంగుదురె తత్త్వనిర్ణయము శివా.

తనకంటె వే(ఱె) యీశ్వరుఁ, డన లేడని పలుకునట్టియదైవ్వితవిమూ

ధునకు[ను] లోకాయతునకు, వినఁగా భేదము గలదె విష్ణువరేశా. ర౫

ఏన పరమేశ్వరుఁడ న, జ్ఞానంబున నిన్ను నెఱుంగఁజాలన యనువి

జ్ఞానవిహీనాత్ముల[చెడు], పానలు వోవిడిచి నిన్నె⁹ భజియింతు శివా. ర౬

జ్ఞానస్వరూపుఁ డీశ్వరుఁ, డని వితర్కింప నట్టియీశ్వరునకు న

జ్ఞానము దొరకొన దని తా, క్కాణం [బడి] యేల సేయ రదైవ్వితు లజా.

తా రదైవ్వితులు సచ్చి, త్కారణసర్వజ్ఞసర్వగతనిత్యనిరా

కారుఁ డని చెప్పి వెండి య, కారణమ యవిద్య నీకుఁ గల్పింతు రజా.

1. మిథ్యత్వము. 2. మిథ్యత్వము. 3. ప్రపంచమెఱుంగగడుదుర్బటముగు. 4. మానహిత ముతము. 5. ఉత్తమ. 6. పాతకము. 7. నాత్మాదైవ్వితములు. 8. పాపములు. 9. భజించు.

కల దననోపక లేదని, పలుకఁగనేరకయు మూకబధిరులక్రియ ౧

మ్ముల నదైవతులు తమలో, పల ¹వగతురు భువనభిన్నభావమున శివా.

ఆరాధ్యుం డారాధకుఁ, డారాధక మనఁగ లేనియదైవతదురా

చారకృతసర్వశూన్యా, కారస్థితి నేమి నేయఁగావచ్చు శివా. ౫౦

పాతకము సకలనాస్తిక, జాతనివాసంబు సర్వసంకర మాత్మా

దైవతం బనఁగా జగదు, తాపతము దొరకొనునె యిట్లు ²పరమానందా.

నిత్యమహాజనదూష్యము, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణబాధాబాహ్యం

బత్యనుచిత మదైవతము, కృత్యాకృత్యాదిశూన్యకీటకమ శివా. ౫౧

³అదైవతమ్ము పురాతన, విదవ్స్త్తునివరుల కెల్ల విద్విష్టము సా

తాదేవదోక్తము గామిని, ⁴సద్విస్వదైవతులకు నసహ్యంబు శివా. ౫౩

ప్రాజ్ఞులు వేదజ్ఞులు లో, కజ్ఞులు చేకొండ్రె ⁵గతశిఖాగాయత్రీ

యజ్ఞోపవీతనాస్తికు, లజ్ఞులు చేకొండ్రుగాక ⁶యదైవత మజా. ౫౪

స్వేచ్ఛాచారులు మిథ్యా, విచ్ఛేదనవేదశాస్త్రవిప్లవవాదుల్

ప్రచ్ఛన్నదోషు లజ్ఞా, నాచ్ఛాదితదుష్టచిత్తు లదైవతు లజా. ౫౫

కమలాక్షకమలగర్భ, ప్రముఖాఖిలసురులు మునులుఁ బాశుపతులు భ

స్థమయాంగజటారుద్రా, ఊ⁷మాలికాధరుల కాని కా రదైవతుల్. ౫౬

⁸పాతకయభేష్టదుష్ట, వ్రాతజగద్విప్రలంభవాదమ కా క

దైవతము శిష్టవ్రాతగృ, హీత[మె] కలికాలకలుషహేతువ కాదే. ౫౭

ము న్నదైవతవ్యామో, హోన్నతి[ని] ననత్కుమారుఁ డుష్టం బయ్యెన్ ⁹

మన్నింపక ధూర్జటి నని, ¹⁰యెన్న నివసరయ్య నందికేశ్వరుచేతన్. ౫౮

ప్రీతిం దన ¹⁰కూతున క, దైవతమహామోహయ్యుక్తి వన[జ]జుఁ డతికా

మాతురుడై త్రైశ్లఁడె వి, ఖ్యాతమృగవ్యాధరుద్రకరశరనిహతిన్. ౫౯

వెండియు నభేదమతిఁ ¹¹గన, కాండజుఁ డీశ్వరుడ నేన యనవుడు సద్యః

ఖండితపంచమశిరమును, ¹²రుండంబుగఁ జేసెఁ గాలరుద్రుం డతనిన్. ౬౦

ముందటిజలజానసత, న్నందనులన చెప్పనేల నాస్తిక్యముమై

నెంద(ఱు) సెడ రదైవతులు, గొందలమున దుష్ప్రబోధకుత్పిశస్ప త్త్రిన్. ౬౧

1. వగుతురు. 2. సర్వానందా. 3. అదైవతము. 4. సద్విప్లవయదైవతులకు. 5. గతి శిఖా. 6. యదైవతులజా. 7. మాలికాధరులబనాదైవతుల్. 8. పాతకయభిష్ట. 9. యెన్నం నివసరయ్య. 10. కూతునకుండైతమోహోక్తి. 11. గనకాండజుఁ డీశ్వరుండు. 12. ఋండంబు.

నీయైశ్వర్యాదైవతము, నీయదైవత మని దుర్వినీతులు కొందఁ(ట్)

పాయక వేదాంతాభి, ప్రాయము(౯) గడు(౯) దప్ప(౯)జెప్పి పరియింతు రజా.
సర్వము నీ ¹యాధీనము, సర్వేశ్వర కాన గుణవిచారితవృత్తి

సర్వంబు నీవ యనుశ్రుతి, నిర్వాహము(౯) బొందనేర్చు నిత్యానందా. ౬౩

²అదైవతైకస్థితి నీ, యదైవతము కాన యీశ్వరాదైవతము స

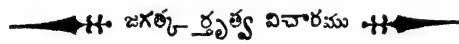
ర్వాదైవత మనఁగ వే(ఱు) జ, గద్విపరీతమగుతత్త్వ(౧)గతి గలదె శివా. ౬౪

ఇది గాదని శ్రుతి చెప్పిన, నది గ్రస్తు(ఱ) నీస్వరూప మని చెప్పెడిదు

ర్థదు లగుమాయావాదుల, చదువులు వోవిడిచి నిన్నె చదివెద రుద్రా.

మాయావాదులముందఁ(ఱ), మాయావాదులఁ బె వారిమార్గము ³గీ డి

స్థి యని యొల్లక రోసి శి, వాయనమో ⁴యనుచు నిన్నె వలగొండుశివా.



వ ⁵నిశ్చయపరుడను నీ, శానుఁడు నాసామి యనుచు సంతతము[ను] ⁶సం

త్రాణగతి సామిభృత్య, జ్ఞానంబున నిన్నె కొల్తు సర్వానందా. ౬౭

క్షణిక మచేతన మది ని⁷, ర్గుణము జగత్కార్యకరణకుశ[లం] బగునే

గణనాతీతమహాగుణ, గణకృత్యవిహీన మైనకర్తృము గలదే. ౬౮

పరికింప నచేతనములు, పరమేశ్వర మ(ఱి)ప్రధానపరమాణ్వదుల్

పురుషుఁడు ⁸చేతనుఁ డయ్యును, గర మజ్జుఁడుగాన(౯) గర్త గాఁజాలఁ డజా.

అవయవయుతములు గావున, ⁹నవ[ని]ప్రముఖంబు లగుమహాభూతంబుల్

వివిధవిత్కర్తృవిచారణ, నవశ్యమును గార్యములు మహామహిమ శివా. ౭౦

శ్రీనాథవంద్య కర్తృవి, హీనంబ య్యున్న కార్య మెందును గలదే

కాన జగత్కార్యమునకు, గానప్రియ నీవ యాదికర్తపు రుద్రా. ౭౧

కర్త మచి త్తని కర్తయుఁ ,గర్వాధీనుఁ డని ¹⁰విడిచి కర్తలమొదలం

గర్వఘటదాయి నిన్ను న, కర్వాధీనస్వతంత్ర(౯) గని కొలుతు శివా. ౭౨

శ్రుతిబాహ్యంబులు గావున, సతతంబును జైనబౌద్ధచార్వాకులదు

ర్థములు వట్టక పట్టితి, శ్రుతిసారభవంతంబు సుమతి మహేశా. ౭౩

1. యాధీనము. 2. అదైవత్యైకస్థితిసదిశి. 3. గిడిస్థి. 4. వసుచు. 5. నిశ్చయ
పరుడనీచా. 6. సంత్రాన. 7. నీనుఁము. 8. సేతనుండు. 9. నవప్రముఖంబు.
10 వివచి.

కమలజకమహోదరరు, ద్ర¹మహేశ్వర శాంత్యశీతతత్త్వాధిపతి

ప్రముఖోర్ధ్వబిందునాద, క్రమతత్త్వా నిన్ను[నెట్లు]గని కొల్లు శివా. ౭౮

న(అ)సినగురుప్రసాదము, వ(అ)లగ జగదేశకలనల్లభుఁడాదిం

గ(అ)కంఠుడవేల్పుని ని, న్న(అ)గితి నీమహిమ²యె(అ)గ నేమియురుద్రా.

అండంబులు గావింపను, ³వెండియు శ్రీతికింపఁ జె(అ)ప విష్ణాదులు ను

ద్దంశితశక్తిసమేతులు, చండిశ్వరవరద నీప్రసాదమున శివా. ౭౯

కీర్తింపఁగ లోకములకు(౧), గర్తలు విష్ణాదు⁴లయ్యుఁ గా రాదిమహా

కర్త భవత్ప్రేరితు లై, వర్తిల్లుట గారణముగ వారలు రుద్రా. ౮౦

నారాయణాదుల⁵కుసం, సారిత్యము డల్ల మెల్లశాస్త్రంబులఁ ద

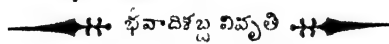
త్కారణమునఁ దత్కృతము వి, చారింప భవత్కృతంబు సర్వాసందా. ౮౧

ఆర్యేశ్వర తమచేసెడి, కార్యములం దెల్లవారుఁ గర్తలు గారే

కార్యకరణత్వమాత్ర న, నార్యజగత్కర్త లనఁగవచ్చు నె వారిన్. ౮౨

తనతెగినతలయు ⁶మడిసిన, తనయునిఁ బుట్టింపఁ గావఁ దా రోపనియా

వనజానన కేశవులకు, జననస్థితికర్తృతాదిశక్తులు గలవే. ౮౩



ప్రవితతవట్టింశత్త, త్వవితానంబులకు నుస్ఫురస్థానం బై

నివుడురజోగుణసంగతి, భవుఁ డనునామంబు నీకుఁ బరఁగు మహేశా. ౮౪

మడియిల్లుతత్త్వముల వెను, బడక నిజాజ్ఞాప్రశస్తి భావింపఁగఁ జా

. పుడుసాత్త్వికగుణసంగతి, మృదుఁ డనునామంబు నీకు మేలిల్లు శివా. ౮౫

పరపగుతత్త్వములుఁ జరా, చరవితతులు సంహరింపఁ జాలినయతిభీ

కరతామసగుణసంగతి, హరుఁ డనునామంబు నీకు నమరు మహేశా. ౮౬

పరమస్వతంత్రనిర్ధల, పరమానందాత్మ పరమభట్టారక ని

స్తర [ని] ప్రైగుణ్యమహ, త్తర ⁷రూపమున శివాభిధానం బయ్యెన్. ౮౭



పరమస్వతంత్రుడై య, క్షరుడై సర్వజ్ఞుడై ⁸వికారరహితుఁ డై

కరుణాకరుడై స్థిరుడై, పరచ జగత్కర్త యుండవలడె మహేశా. ౮౮

పరివిశ్రుతనచరాచర, భరితానేకాండ మగుప్రసంచంబులకుం

బరమస్వతంత్ర శంకర, కరుణాకర నీవ యాదికర్తవు రుద్రా. ౮౯

1. మేశ్వరశాంతాశీతతత్త్వాధిపతి. 2. యరుంగ. 3. వెండియుంబ్రసిద్ధింప. 4. లం
య్య. 5. కసంసారత్వము. 6. మడిసిన. 7. రూపమున. 8. వికారుడై.

భువనోత్పత్తిస్థితి¹లయ, వివిధవ్యాపారముఖ్యవిభుఁడవు పశుబం

ధవిమోక్షవక్షుఁడవు న, ర్వ²వరప్రదుఁడవు[ను] నీవ రాజాభరణా. ౮౨

పరమాత్మ పరబ్రహ్మము, పరమేశ్వరుఁ డనఁగ నామపర్యాయంబుల్

హరునికివి మ(త్రి)[యుఁ] దత్వాం, తరవాచకములనిపలుకఁ దగదుమహేశా.

పరమాత్మ పరబ్రహ్మము, పరమేశ్వరుఁ డనఁగ హరియు బ్రహ్మయును బరా

పరవిభులు గారు శాస్త్రము, లరయఁగ జీవాత్మ లగుట నంద(ఱు) రుద్రా.

పరశబ్దంబున కర్థం, బరయఁగ నుత్కర్ష³మందు రయ్యుత్కర్షం

బారులకుఁ గలుగునె శివ నీ, కరణి మహాదేవుఁ డొరుఁడు గలఁడే జగతిఁ.

ఖరకరపద్మజరుద్రాం, బురుహోదరముఖ్యదివిజపుంగవసచరా

చరభూతనికరపంచా, వరణంబులు గొల్పి నుండువాఁడవు రుద్రా. ౯౧

ఏమని చెప్పుదు శంకర, నీమహిమాడంబరంబు నిఖిలాజాండ

స్తోమములుఁ బ్రకృతి నీయి, చ్ఛామాత్రన పుట్టునఁబె యసంఖ్యాతములై.

త్రిమలములును రాగద్యే, షములును [జన్తంబు] గర్తసంస్కారంబుల్

గమనాగమనాదులు నను, సమస్తమును లేవు నీకుఁ జంద్రాభరణా. ౯౩

⁴పతిసదృశాధికతాప, త్రితయగుణత్రితయజన్తమృతినుఖిదుఃఖ

క్షుతవృతబంధ[న]మోక్ష, స్తుతినిందాదులును లేవు ధూర్జటి నీకుఁ. ౯౪

ఓలిన దేవ యవిద్యా, కాలకళానియతి వికృతికార్యాకార్యా

భీలాబాంధవబాంధవ, మాలాబంధములు లేవు మతి నీకు శివా. ౯౫

అంచితమతి నెవ్వరు ని, ర్థించిరె గుంచితసురులు నివృత్త్యాదికళా

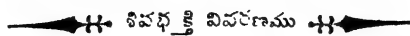
పంచకసంచిత మైనప్ర, పంచము నీయట్ల రుద్ర పరమానందా. ౯౬

⁵వేదాద్యష్టాదశవి, ద్యాదిమహాకర్త నీమహత్త్వము వొగడఁ

శ్రీదయితానల్లభవా, ణీదయితావల్లభులు[ను] నేరరు రుద్రా. ౯౭

స్వగ్ధావవర్గసుఖము ని, ర్గళసామ్రాజ్యసుఖము నాత్మజవిద్యా

వర్గాదిలోకసుఖములు, భర్గ భవత్పాదభక్తిఫలములు రుద్రా. ౯౮



బక్కం డీశ్వరుఁ డని మది, నిక్కముగా నెఱిగి భక్తినిష్ఠావృత్తిఁ

ముక్కంటి నిన్నుఁగొలిచినఁ, ద్రిక్కక దొ(ర)కవె సమస్తదిన్యసుఖంబుల్.

1. విలయ. 2. వరప్రదుఁడవు. 3. మంత్రయ్యుత్కర్ష. 4. పతిసదృశాధిక.

5. వేదాద్యష్టా.

భక్తి నినుఁ గొలువవలయును, భక్తియు భక్తువునఁ గాని ప్రభవింప దతి

స్వక్తముగ ¹భక్తువును వే, దోక్తముగ ²నెఱుంగవలయుఁ దుదని మహేశా. వేదోక్తనదాచారా, పాదనమున నెగడునట్టిపశువులకుఁ బురా

పాదితమరితక్షయ మై, యాచరిమున భర్త మధిక పుగు నీశానా. ౧౦౧ భక్తాధిక్యంబున నతి, నిర్మలబోధయు విక్తికినిష్ఠయు(౧) గలయ³

కృత్తులకు నీప్రసాదము, వేర్ని శివభక్తి వృత్తుఁ బృథుభావమున⁴. ౧౦౨ శివభక్తి నకలభర్త, ప్రసాదమహాభర్తమగుటఁ బరికింపఁగ భా

గ్యవిహీను లగు[దు]రాత్ముల, కనశ్యమును సంధివింప దశలోక శివా. ౧౦౩ మానితశివభక్తి ⁵శివ, జ్ఞానభావముల నీప్రసాదాతిశయా

నూనతఁ గర్తక్షయ మై, యానందప్రాప్తి ముక్తుఁ డగు మహా[జ]డబా. ౧౦౪ నరసుర⁶ తిర్యగ్నిచరా, చరజీవుల కెల్ల భక్తిసంభావన నీ

కరుణ ప్రధానమ ముక్తికి, ⁷పరుసయన లేదు భావ⁸వశ్యుఁడ వగుటక⁹. సరకస్థులు స్వరస్థులు, సుర¹⁰తిర్యగ్గర్భయావనస్థాదిపశూ

త్మరములు భవశ్రుపాద, స్ఫురణము ¹¹దొరకొనుడు ముక్తిఁ బొందుదురుశివా. అరుదుగ భవశ్రుపాదము, దొరకొను శివభక్తి(౧) గాన దుస్తరభవని

స్థురదుఃఖసముద్ర[స]ము, త్తరణవహీశ్రంబు భక్తి ¹²దా నయ్యె శివా. ౧౦౨ నియత మగునకలపుణ్య, క్రియ తెల్లను భావశుద్ధికిని హేతువు ల

క్షయభాతి భావశుద్ధియుఁ, గ్రియగొన నీపాదభక్తికిని హేతు నబా. ౧౦౪ అతిగుహ్యంబులకంటెను, సతిగుహ్యతరంబు శివునియందులభక్తి [ప్రీతి].

స్థితి యని ¹³మోక్షార్థులు వృథ, మలిఁ గొలుచును చేస నిన్ను మనుజులు జలజాననాచ్యుతాద్యమ, రులకును [నిదియిట్టి దని]నిరూపింప[గ]న

గల మగునీనిజహాపము(౧), దొలఁగక నీభక్తు తె(ఱు)ఁగుచును సర్వజ్ఞ. ౧౦౦ వనుమతి(౧) జిత్రము జతచి, త్తసంభవా¹⁴నకర్తగా నతఃస¹⁵ నజప్తై

ర్షసమాధిభి¹⁶ రవ్యయ నీ, యసమృతభక్తికినిఁ త్రియుడ వగు దీశానా. ౧౦౧ వేయేమి ¹⁷తోడఁ బలుకుదు, పాయక సినుఁ గొలుచువలభక్తునిఁ గని ¹⁸య

య్యా యని పిలిచిననంబికి, నో యని యెలుఁగివే తొల్లి యురగాభరణా.

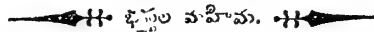
1. భక్తువున. 2. నెఱుంగ. 3. అనక్కర్తులనుసంప్రసాదము. 4. శివాభావజ్ఞానముల నీప్రసాదితయానూసంతర్కక్షయమై. 5. తిర్యక్త. 6. పరుసయన. 7. వశ్యుండ్డవగు. 8. తిర్యగ్. 9. దొరకొనుడు. 10. దానయ్య. 11. మోక్షార్థులు. 12. రవ్యయ. 13. దోడ. 14. యాయానయని.....యలుఁగివే.

పభక్తి లేక చేసిన, వివిధాధ్వరముఖ్యసకలవేద¹పురాణా

దివిహితక్రవితానము, లవి యెల్లను నిష్కలంబు లగు నీశానా. ౧౧౩

క్రక్తియ ²ముక్తి తెరువు వి, ధ్యుక్తముగ సమేయ³ప్రియచతుర్వేదా “మ

ద్భక్తశ్చేషుచీ”యను నా, సూక్తి ప్రధానమ్ముగాఁ బశుత్తముల కజా. ౧౧౪



గానునది ⁴భక్తునిచేతన, ధన మతనిక యిచ్చునదియు ⁵“తస్మైదేయం”

బనియును, “తస్మాద్దాహ్యం”, బనియును గల దనిరి వేదభక్తివిధిజ్ఞుఁ.

కథ లేటికి “సచపూజోఽ, యథాహ్యహ”⁶మృనినవిధి యథార్థముగా మ

స్వధమద్దన నీధర్మలు, బ్రథితంబుగ నీవ కాఁగ భావించు శివా. ౧౧౬

అతిమూఘం డతిపతితుఁడు, సతి⁷దుర్జనుఁ డనఁగవలవ దతిశయభక్తి

స్థితి నెగడునేని నాతం, డతిపతితుఁ డతిపతితుఁ డతిసుజనుఁ డజా. ౧౧౭

అనయము ⁸రుద్రాక్షవిభూ, తినియున్నలయిండ్లదిక్కు దెసఁబోవకుఁడో

యని చాటించునుఁ గాలుఁడు, తనపురి శివశాసనంబు ధన్యుం డగుటఁ.

ఒండేమి భక్తిసంగతి(౯), జండాలుండైన భూతిశాసనధరుఁ డై

యుండినఁ బూజ్యుఁడె యతనిఁ, ఒండనఁగాఁ జనదు భక్తియోగమున శివా.

విను పరుసవేది సోఁకిన, యిసుముక్తీయ న్నిన్నుఁగొలిచి ⁹యెవ్వండైనం [౮౯.

ద్రినయన యుత్తముఁడనఁబడ(౧), ¹⁰హాసనఁగ శివభక్తుఁ డగ్రపూజ్యుండుగు

లవిచారంబున నెప్పుడు, శివశాసనపూజనంబు సేయఁగవలయుఁ

శివభక్తులఁ గని జాత్యా, ది¹¹విచారము విడువవలయు దృఢభక్తిమెయిఁ.

తెవులు[ను] ¹²లేమియు భయమును, శివభక్తుల కైనయెడలఁ జేకొని రక్షిం

వవలయుఁ బ్రియములుసేయఁగ, నసశ్యము[నువలయు]వారి కాత్మవిధమునఁ.

శివశాసనపూజనమున, శివుఁ డెంతయుఁ బ్రీతుఁ డగుట(౯)జేసి శివప్రీ

తివిధానము గారణముగ, శివశాసనపూజనంబు సేయఁగవలయుఁ. ౧౨౩

శివలాంఛనధరుఁ డగుమా, నవుఁ గనుఁగొని మునిగి లేచినవిధమునం జ

త్తువిశాస మడర సత్త్రియ, లవశ్యమునుఁ జేయవలయు నతిలోక శివా. ౧౨౪

శివశాసనుఁ డగురుద్రా, త్తువిభూతిదృఢాంగుఁ జూచి సన్నతి సాక్షా

చ్చివుఁ డనునదియ విచారము, ¹³శివునాజ్ఞయు నగుట శాస్త్రసిద్ధంబగుటఁ.

1. పురాణోక్తవిహిత. 2. ముక్తికిందరువు. 3. ప్రియచతుర్వేదమద్భక్తశ్చేషోయనిన సూక్తింబ్రధానముగ. 4. భక్తిని. 5. తస్మైదేహంబనియదర్శిగ్రాహ్యం. 6. హంబనియనిన. 7. దుర్జనుండు. 8. రుద్రాక్షా. 9. యెవ్వండైనఁ. 10. హాసనఁగ. 11. విచారములు. 12. లేచిన. 13. సివాజ్ఞయనుట.

కులవిద్యాచారాదులు, దలచక నీవనిభక్తితాత్పర్య మెవం

గలమానవుడు సమస్తము, గలవాఁ డనిపూజ నేయఁగాదులయు శివా.

ధరణి గులనూపవిద్యల(౧), బర(౨)ని భవన్య క్తి నీవసానించుడు గడిం

బరిమళములేనికుసుమము, గర మొప్పునిభంగి(౩)గొ(౪)నుఁగాఁడుమహేశా.

ధర నెట్టివాని కనిమొన, బిరుదునక జయంబుగాక పి(౫)డికిఁ గలదే

హర నీగ్ధక్షిని దుస్తర, ¹దురితంబులు దొలఁగుఁగాక లో(౬)గు నె యొంటి.

జాత్యాదిసూతకంబులు, హత్యాదిసమస్తచాతకాదులు శివ నీ

భృత్యుల బొందునె జుములు, నిత్యస్థితి దొందనేస్తు నే జుజములువలె.

ఎట్టికడుఁగిడుఁగులమున, బుట్టియు శివ నిన్ను గొలిచి పూజ్యుఁడ నయిజం

డట్టివ ధన్యు (౭)ంపిం, బుట్టియుఁ బుష్కరింబు సాలఁ బూజ్యును కాదే. (౮)

నీనిజభక్తుం డంత్యజుఁ, డైన బవిష్ట్రుండు పూజ న్నన్దుడు జగత్తే

²“తేనసహ సంవసే” త్తని, గానప్రియ స్తుతులు ³క్రొఁగుఁగాన నవ్వి.

మసికప్పుడమున “బొదివిన, యనవృశమా శివ్య” మ్మట్లు లట్టుల దుర్దా

తిసమాప్తుఁడ య్యును నీ, కు సదాబిక్షుఁ డగుమనుజకుంజరుఁడు శివా.

కులవిద్యాచారాదులు, గలవాఁడే శివునిభక్తి గలవాఁ డైన

వెల గలదె పసిఁ ⁴మృగ, వలచినవిధమున సమస్తచరదాత శివా. (౧౩౩)

కులజ⁵కులహీను లిద్ద(జు), నెలకొని భవనచలభక్తినిష్ఠావృత్తి

వెలసినమీ(౬)న సమానుల, కులజులుఁగులహీనులనగ(౭)గూడదువారె.

ముందటిపసిఁడిన పోలును, సుందరముగఁ బరుసవేది సోకినయిను మా

నందస్వరూప శివ నినుఁ, జెందినదుర్దాతిఁ దొంటిశ్రేష్ఠమ పోలు.

జనపతిశాసనధరులం, గని భయమునఁ గులము రోయకయు నశ్రియలం

దనుపుక్రీయ నిర్విచారం, బున నీశాసనము పలయుఁ బూజింప శివా.

గుణవత్పాత్రుల బూజి, చినశాసనపూజభూము ⁶సేకుట దని శా

సనపూజ నిర్విచారం, బున గావింతురు భవత్ప్రభుతాఞ్గ శివా. (౧౩౪)

శివభక్తు ⁷ల నావా రే, శివభక్తులవాఁడ సనుచు(౮) జన్మనందో

త్సవగతి నెగఁడెమనుజుఁడు, శివ నీవాఁ డాయఁడు గాఁడు జితసంసారా.

1. దురితంబులుండు.

2. యొంటి.

3. దేవహంసవస్త్రుల.

4. మోముగాన.

5. బొదివిన.

6. మెట్టెట్టె.

7. కులహీను.

8. సేకుట.

9. శివభక్తులవారే.

భక్తుల ప్రసాదమెప్పుడు, భక్తుల నా కేడుగడయు భక్తుల గతి యే
 భక్తుల¹ సరపువ[న]ని శివ, భక్తులఁ గొనియాడవలయు భక్తులకు శివా.
 భక్తుల దవ్వులఁ గని శివ, భక్తులు వచ్చి రని పొంగి² బ్రతికితి నని పో
 భక్తుల కెదురేగి యథా, శక్తిస్థితి జేయవలయు సత్త్రియలు శివా. ౧౪౦
 భక్తుఁడు లోకహితాన్ధుఁడు, భక్తహితాన్ధుఁడు శివుండు భావింపఁగనీ
 యుక్తి³ యథార్థ మ్మని నీ, భక్తులఁ బూజింపవలయు భక్తులకు శివా. ౧౪౧
 లోకానుసారికిని శివ, లోకము దొరకొనదు గాన లోకము నెచ్చిం
 జేసిన[క] విడిచి శివ నీ, లోకము గావలయు భక్తిలోలుఁడు రుద్రా ౧౪౨
 లోకము విడువనివానిని, లోకము విడువద[ని] విశ్వలోకేశ్వర నీ
 లోకముఁ గోరెడుమనుజుఁడు, లోకము వోవిడుచు నీవ లోకముగ శివా.
 గురుఁ డాది దసకుఁ గఱపిన, వెరవునఁ జని మీ(౯)ద భక్తివేదించిన న
 గురువు తము గడచి⁴ చేసిన, పరవశుడై మఱవవలయు భక్తుం దన్నున్.
 హరినీభక్తి⁵ నిషేధక, చరితలు వోవిడిచి నిన్నె చనఁ గొలిచి నిరం
 తరభక్తుడై శివైక్యుఁడు, 'నిరాణ యగుపసిడివోలె' నిలుపఁగవలయున్.
 కలదైన నొండు దైవము, గల దనియెడుపలుకు దక్కి కలఁ డొక్కఁడ కే
 వలశివుఁడ దైవ మని ని, శ్వలభక్తి శివైక్యుఁ డుండు సంతతము శివా.
 పరువడిన"యోఽవ్యదైన, స్థరణసకృ"త్తనఁగ నవ్యసంస్థరణము[నం]
 దిరువదియెనిమిది⁶ కోటులు, నరకంబులఁ బొందనాథనాథ మహేశా. ౧౪౨
 'కర్త య[ని] నిన్ను నె(టి)గినఁ, గీర్తింపఁడు వెండి తన్నుఁ గార్యాకార్యా
 వర్తనలఁ గర్త నే నని, కర్త ప్రధానుండు గాన ఘనభక్తుఁ డవా. ౧౪౩
 వ్యక్తిముగ లింగతనుఁ డను, యుక్తి యె(ఱు)ంగుటకుఁ జాల నుత్కృష్టమగున్
 భక్తైకతనుఁడు శివుఁ డను, యుక్తియె(ఱు)ంగుట సమస్తయోగానందా. ౧౪౪
 భక్తి కనుదేహభావ, వ్యక్తుడ వని నిన్ను నమ్మి వదలక భక్తిన్
 భక్తులు నీ వని కొలిచిన, భక్తియు ముక్తియునుఁ బడయఁబోలు మహేశా.
 శివుఁడు సరిపూర్ణుఁ డని మది, శివభక్తులఁ జూచి యతివిశేషప్రీతిన్
 వివిధసపర్యలఁ దనిపిన, నవశ్య[మును]దానఁ బ్రీతి యగు నీకు శివా. ౧౪౫

1. మఱుండ. 2. బ్రతికితిననిపోశివ. 3. యదార్థమని. 4. చేసినని. 5. నిషేధ
 కాకి. 6. కన్నడమున, నిరాశ = స్వచ్ఛమైన, అని యర్థము. 7. నిలుపంగ. 8. గొట్టు.
 9. కర్తయునిన్ను.

నిన్నుఁ గని తన్ను జగమును, బన్నుగ మఱిపంగవలయు భక్తునిఁ గని యా

నిన్నును మఱిపంగవలయు జ, గన్నత భక్తుండు నీనకా(౯) దెలిసి శివా.

జంగమలింగం బగుభ, క్తుం గని పూజింపఁడేని గోటివిధములఁ

లింగాచ్చన చేసిన వృథ, జంగమ ¹ముత్తమము గాఁగ స్థాపరమునకుఁ.

చూడఁగ శివభక్తునిఁ గని. వేడుకఁ గొనియాడఁడేని వృథ యాతనిమి

థ్యాడంబర² దేవార్చన, యోడునఁ బోసినజలంబుయ్యక్తి మహేశా. ౧౫౪

శివభక్తులఁ బూజింపక, శివపూజలు గోటివిధులఁ జేసిన వృథ యా

శివభక్తులఁ బూజింపుట, శివ³పూజలఁ గోటివిధులఁ జేయుట రుద్రా.

క్రియగొన జంగమలింగము, నియతం బూజింపఁడేని నిష్ఫుములు స

త్రియలునుఁ బూజలు“లింగ, ద్వయంసమఖ్యాత”మనినవాక్యముప్రాయుఁ

ఞంటికి భక్తులు వచ్చిన(౯), గంటిమి మంటి మని వారి కాళ్లు(౧౦)గడుగన్

మంటఁ గని సీతువాసిన, కంటెను దురితములు వాయు గరకంఠ శివా.

రుద్రాక్షభూతిభూషణ, ముద్రాంకితు నెదురు గన్న ముదమున సాక్షా

ద్రుద్రుఁ డని తలఁపఁడేని శి, ⁴వద్రోహుఁడు సరకగామి యగునుమహేశా.

హరిపద్మజవాసవవి, స్తరవిభవములునుఁ దృణీకృతము లనిన మహే

శ్వర నీవృథభక్తులకును, సురసరవిభవంబు లెంతచోద్యములు శివా. ౧౫౫

⁵అనమాణిమాదిగుణరస, ⁶రసాయనములును నిఖిలరాజితరాజ్యా

దినుఖంబులు శివనుఖమున, కసమానము లంద్రు నీశివైక్యలు రుద్రా.

ఆకాశము వొడగెగసిన, భూకంపంబైనఁ బంచభూతప్రళయ

వ్యాకులమైన[ను] మఱిచి శి, నైక్యఁడు⁷ నిను విడిచి యొండు లాలింపఁడజా.

కులగిరులు ⁸జిఱ్ఱఁ దిరిగిన, జలరాసులు మేరదప్పి చనుచెంచిన నీ

నల నెఱిగినదృఢభక్తుఁడు, చలియింపఁ డపారభూ⁹ం¹⁰సంసార[మునన్.]

దిక్కులు వీడ్వడి కలసిన, దిక్కురులు మదంబు డిగ్గి తిరిగిన మఱి నీ

దిక్కెఱిగినదృఢభక్తుఁడు, చక్కం ¹⁰దెవ్వరికిఁ గార్యభారమున శివా. ౧౬౩

భూతలముఁ దల్లడిల్లినఁ, బౌతాలము బయలుపడ్డ బ్రహ్మప్రళయం

బేతెంచిన నీభక్తుఁడు, చేతులు ద్రిప్పక[య] పూజసేయును రుద్రా. ౧౬౪

1. ముత్తమము. 2. దేవార్చనయోచనం. 3. పూజలం. 4. “శివద్రోహుఁడు సరకమందుఁబడును మహేశా.” యని కవిప్రయోక్తమగునేమో! 5. అనమాణిమా. 6. రాసాయనములు. 7. నిన్నువిడిచియొండ్లాడం. 8. జిఱ్ఱంబిరిగిన. 9. సంసార. 10. దెవ్వరికినిం.

వేయేటికిఁ బ్రాణంబులు, వోయినఁ దమత[ల]లుఁ దెగిన భువిభక్తులు ని

న్నాయతము¹ నభ్యర్చన, శేయక కుడువరు గ్రీలోక సేవితచరణా. ౧౬౫

ఆయుధములుఁ గుసుముము లగు, నాయబులు మెట్ట లగు మహామరగజము²

వే యే³ గండశిల లగు(౧), బాయక నినుఁ గొలుచునచలభక్తులకు శివా.

అధః[ము న]త్యుత్తమ మగు, నధర్మమును ధర్మమగు[ను] నాగమవిధి స

ద్విధి యగు నిషేధమునుఁ జం, ద్రధరా భవదీయభక్తితాత్పర్యులకున్.

క్షున్నస్థాదివిపత్తులు, బత్తశి జలతపన[శీత] బాధాదులు ను

ద్వృత్తగతిఁ బొంద వెఱచు ను, దాత్తభవద్భక్తియుక్తు లగువారి శివా.

పరచరివారిశ్వుము ని, మ్మరుణశ్వుము నిత్యయాచకత్వము నతిని

ఘృతక్షత్వుము నెన్నఁడుఁ, బొరయపు నీభక్త⁴వరులఁ బురసంహారా. ౧౬౯

మరణపునగ్భూతాదు, శ్చరిత్రతాదుర్ముఖతా

పరతంత్ర[తా]ను లెన్నఁడుఁ, బొరయపు నీభక్తవరులఁ బురసంహారా. ౧౭౦

కోరరు మ(ఱ)చియు స్వర్గ, స్వారాజ్యప్రముఖనిఖిలసంభూతభవా

పారసుఖంబులు శివరస, భూరిసుఖాను⁵భవభక్తపుంగవులు శివా. ౧౭౧

నీ పనియెఱి(౧)గినపిమ్ముట, నీవ యె(ఱు)ంగు దని యుండు నీనిజభక్తుం

డావంతయు నే పనియెడు, భావనఁ గైకొనఁడుఁ గార్యభారమున శివా.

నీ పని యె(ఱి)గినపిమ్ముట, నేవలనికి వ్రాలఁ⁶జొండు లెఱుంగఁడు దనకున్

జీవన మెట్లని తలఁపఁడు, భావనఁ గేవలశివైక్యభక్తుండు రుద్రా. ౧౭౩

మును రుద్రుండు గానియతం, డనుక్తింపండు రుద్ర⁷నర్చన భావ [దా౯.

మునఁ దలఁపఁడు సూడఁడు గా, వున శివభక్తుఁ డగుమానవుండు రుద్రుండు

జగదుపకారార్థముగా, మొగి రుద్రులు రుద్రలోకముననుండి భువిన్

నెగడి శివభక్తు లనఁగా, నగణితముగ సవతరింతు రం ద్రాదిమునుల్.

మతిఁ జూడ(౧)గ నివిధ మీ, టీతి నిస్సందిగ్ధ మదియు శివభక్తులు వి

శ్రుతముగ మనుష్యచగ్ధా, సృతరుద్రుల యగుట(౧) దత్త్వవేదలదృష్టిన్.

కావున భక్తులు ద్రిజగ, త్పావనులు భవాంధతమనపటలవిఘటనో

ద్భావితనిజమహిమార్కవి, భావసు లవినాశు లతికృపాపరు లెందున్. ౧౭౭

1. కభ్యర్చన. 2. గండశిలలగు. 3. నత్తరి, ఇటయితీతపిసందునబత్తరి, యనుకన్నడశబ్దము "నత్తరి"కి బదులుగాఁ బ్రయోజింపబడినది. బత్తరి=నత్తరి. 4. చరు. 5. భవభక్త. 6. జొండ్ల టుంగండు. 7. నర్చింపండుభావమున. 8. నొగి.

మానిసిపైతో¹ ల్లప్పిన, యీ నెపమున నున్నరుద్రు లీశ్వరభక్తుల్

మానుసులె వారు లోకహి, తానేకాచారు లీశ్వరాజ్ఞాధారుల్. ౧౭౮

మానుగ నెప్పుడు 'మచ్చ, క్తా నవినశ్యంతి' యనఁగఁ దగియుండఁగ నీ

శాన భవత్కారుణ్యం. భోనిధి² ననుఁ దేల్చి ముక్తి (౯) నొందింపు శివా.

దేవా నాదుగ్గణములు, భావింపకుచుయ్య నీకు భక్తుండ 'మచ్చ

క్తావిగతకల్తసా' యను, నీవచనము నమ్మినాఁడ నిరుపమమహిమా. ౧౮౦

ప్రణతింప³ 'నమేభక్తా (ః) ప్రణశ్యంతి' యనఁగఁ దగినవలుకునకుఁ దగ్గఁ

గణనాభ భక్తచింతా, మణి రక్షింపవె యపారమహిమాధారా. ౧౮౧

హరిసరసిజాసనాదులు, సరి గా రని చెప్పు [పివిధ] శాస్త్రము లెల్లఁ

నను లీశ్వరభక్తులకును, సరియగుదురె జాతీరూపసామాన్యములన్. ౧౮౨

మండెడుమహాగ్ని⁴ నుండెడు, పిండాచుస్థితిఁ బినాకిపురుసన్నిధిమై

నుండెడి శివభక్తులతో, నొండొకదుర్గనుజు లెనయె యూహింపంగన్.

మ్రొక్కుదురు లింగమూర్తికిఁ, దక్కటిమూర్తులకు మఱి[యుఁ]దమకలనైనన్

మ్రొక్కెద మని తలఁపరు నర, దిక్కుంజరు⁵ లనఁగ నెగడుత్రినయనభక్తుల్.

⁶మడఁతి గొడు కర్ణ మిది యని, యెడ నేయరు భక్తి నిత్తు⁷ రేలినపతికిం

బడయుదురు మగుడ వానిన, మృడభక్తులు వలచిరేని⁸ మెచ్చించి శివున్.

మలహరుఁడు జలకమాడిన, జలములు విషములకు మందు శస్త్రప్రణాం

కులమునకు⁹ దీపతైలము, త్రిలోచను[ని]భక్తులకు [నైతివిచిత్ర] మిలన్.

తఱిగిన¹⁰ తలలును నడుకును, మఱి కోసిననాలుకలును మనలక పచ్చుం

గఱకంప[ని]భక్తుల కని, యెఱుంగరె సద్య[ః]ప్రతాపు లీశ్వరభక్తుల్. ౧౮౭

పుచ్చినకన్నులుఁ గ్రన్తు(ఱ), వచ్చును దేహంబు లొడిసి వ్రస్సిన¹¹ పుండుం

జెచ్చెరఁ దే(ఱ)ను భక్తుల, కచ్చెరువుగ శివునిమహిమ[నల్లి]శీఘ్రమునన్.

చేసినసుకృతము గుడుతురు, ¹²భాసురముగఁ గర్తు లెల్ల బరలోకమునం

జేసి తగఁ గుడుతు రిందుల, నానకలము నెఱుంగఁ ద్రిభువనాధిపుభక్తుల్.

కలఁ దీవ్యరుఁ డనునమ్మిక, కలవాఁడే శివునిభక్తిఁ గలవాఁ డైనన్

మలహరుభక్తులఁ బెద్దలు, కులజులుఁ గులహీను లనఁగ(౯) గూడదు వాకిన్.

1. నన్నుండేల్చి. 2. నమేభుభక్తా. 3. నుండెడు. 4. లెనంగ. 5. మడదిగొడుక
ర్ణము మొదలని. 6. రేతిస. 7. మెచ్చింపు. 8. దివతలము. 9. తలలంపననుకొను.

నియతాత్ము లనియతాత్ములు, నయవినయాన్వితులు నయవినయవర్జితు ల
 స్వయంజు లనస్వయంజులు ని, న్నయవిరహితమహిము లఖలనాయకభక్తుల్.

నీచు లనీచులు పరిమిత, వాచులు వాచాలు రాత్వవశు ¹లవశులు స్వే
 హ్లాచారు[లవాజ్ఞానస], గోచరచరితులు పినాకికూరిమిభక్తుల్. ౧౯౨

ఆరయః ²బువ్వలకతమున, నారలు దలకెక్కునట్లు నానావిధసం
 సారులు శివభక్తిమెయిన్, వారక యెప్పుడుఁ ద్రిలోకవండుల గారే. ౧౯౩

శ్వేపచుండైనను శివభ, క్తిపరుం డగునేని సతఁడ ద్విజవర్యుం డా
 శ్వేపచునకుఁ గీడు శివభ, క్తిపరాజ్ఞుఖుఁ డైనయట్టిద్విజుఁడు మహేశా. ౧౯౪

పలమెఁడుప్రతికి నైనను, గుల మమ్ముడువోవునట్లు గులమును బలముం
 గలిమియు విద్యయు సర్వము, మలహరు డగుశివునిభక్తిమహిమయ కాదే.

ఇన్వసుమతీఁ గడుఁ గమ్మని, పువ్వలలోఁ బుట్టినట్టి³పువ్వలు గొ(అ)యే
 సన్నిజ్ఞ⁴భక్తి విరహితుఁ, డెవ్వఁడు నుత్కృష్టజాతుఁ ⁵డేటికిఁ గొ(అ)యే.

క(అ)కంఠభక్తివెలిగా(ఁ), గొఅ గా వెవ్వియును నవియుఁ గొన్నిటినాళ్లు⁶
 మ(టి)సింపకూడు వెట్టిన, మెరయలక్రియమెరచుమీసమెదుకులమెరపుల్.

భవభావరజోదూషిత, లవునునుజులబుద్ధివనిత లగణితదినముల్
 శివభావపుణ్యజలముల, నవగాహనసేయకున్న నశుచుల కారే. ౧౯౫

పుట్ట నని చచ్చి చా నని, పుట్టెడు ⁷పువ్వలువిధమున⁸ బురహరుభక్తిఁ
 ముట్టనిమనుజులు సచ్చుచుఁ, బుట్టుచునుండుదురు ⁹ముక్తిపురి కెడ దవులన్

పూజింపుఁడు పూజింపుఁడు, పూజింపుఁడు శివుని భక్తిఁ బూజింపుఁడు మీ
 రోజసెడి నడవకుండుఁడు, రాజులు రట్టల్లు నగుట రా వెల్లిటికిన్. ౨౦౦

లవిరలనిష్ఠావృత్తిని, భవదీయార్చనలు నేసి పడయునుఖంబుల్
 నవిశేషభక్తి భక్తుల, ¹⁰దవులంగని మ్రొక్కునతఁడు దానును బడయున్.

కని మ్రొక్కుఁడుశివభక్తుల(ఁ), గొనియాడుఁడుమీఁదనుగతి(ఁ)¹¹గొనవలసిననా
 ల్లనినాఁ డూరకయుండుఁడు, మనుజులు ¹²దెగడకుఁడు వారి మండ్రేయేనిన్

¹³అనఘులఁ గేవలభక్తుల, ననుషక్తిం గని “సుదూరమపిగన్తవ్య”
 మ్మన దర్శించిన(ఁ) జాలదె, గొనకొని శివుఁజూడ వే(అ) రోరగ గేలా.

1. లవశులసినిష్ఠాచారులుగోచరభరితులు. 2. బుచ్చుల. 3. పువ్వలు. 4. భక్తివిహితములం దెవ్వఁడు. 5. డేంటికిం. 6. పువ్వలు. 7. విముక్తిపురికడవులన్. 8. దవులంగని. 9. గనవలసిన. 10. దెగడకుండువారి మండ్రేయనిన్. 11. అనఘులంకేవలభక్తులు.

శ్రీశ్రీ.

ఆంధ్రకవితాపిత.

—o—o—o—

శ్లో. “వాచా మాండ్రమయీనాం యః ప్రవక్తా ప్రథమోఽభవత్
ఆచార్యంతంకపీంద్రాణాం సందే వాగనుశాసనమ్.” పూర్వశ్లోకము.*

పాశ్చాత్యసాంప్రదప్రక్రియలను బాశ్చాత్యోహలును మనదేశమున వ్యాపింపకపూర్వ మాదినుండియు నాంధ్రకవితాపనితామణికి మత్యమరాధిపాచార్యుండును విపులశబ్దశాసనుండును విద్యానయితుండును లోకజ్ఞుండును సత్ప్రతిభాభియోగ్యుండును నగునన్నయభట్టోపాధ్యాయసార్వభౌముడే జనకుం డని మనవా రెల్లరును సంస్కృతకవులును నాంధ్రకవులును నమ్ముచుండెడువారు. ఇందులకుఁ బైశ్లోకమే ప్రమాణము. మఱియును నన్నపాద్యనకచిరకాలములో నున్నట్టియు మనవారిచే నాదికాలపుగవులుగాఁ బరిగణింపఁబడినట్టియుఁ దిక్కనాదు లీయాహనే కలిగియుండెడువారు. కవిబ్రహ్మ యను ప్రఖ్యాతి నందినయాదికాలపుగవి యగుతిక్కయజ్ఞకుశిష్యుం డగుమారనకవితనమార్కండేయపురాణములో నన్నయభ “ట్టాంధ్రకవితాగురుఁ” డని విస్తృతముగా వ్రాసియున్నాడు. తిక్కనకవినరునిమిత్రుఁ డగుకేతనకవియును డనయాంధ్రభాషాభూషణములోఁ దెనుఁగులక్షణమునకు నన్నయకవితయే యాదిలక్ష్య మని రూఢిచేయుచు “నన్నయభట్టాదికవిజనంబులకరుణన్” అని నన్నయనే ముంది డిడి నుడివియున్నాడు. తిక్కనయును నన్నయనుగూర్చి ముచ్చటించుటలో “విద్యాదయితుఁ” డనఁగా బ్రహ్మ యని వచించియున్నాడు. ఇటీ

* దీనిని బ్రతివారులుకూడఁ బ్రమాణముగాఁ దీసికొని ప్రాచీనశ్లోకమని యంగీకరించిరి. చూ. కం. పీ. గారి యాంధ్రకవులచరిత్ర క్రొత్తకూర్పు.

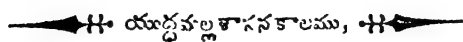
† ఉ. భాసురభారతార్థములభంగుల నిక్క మెఱుంగనేరమిన్
గానటవీసటల్ చదివి గాథలు శ్రవ్యతెనుగువారికిన్
వ్యాసమునిప్రణీతపరమార్థము తెల్లగఁ జేసినట్టి య
బ్రాసనకల్పలం దలఁతు నాద్యుల నన్నయతిక్కనార్యులన్.

పలివాఁ డగురామరాజభూషణుఁడు మున్నగువారు “మహి ముక్తాగ్రాసశాస నుండు సృజయింపక” అనియు “చతురాస్య వాగనుశాసను” ననియు “ఆంధ్రవిష్వజ్జనాచార్యు నన్నపార్యు” ననియు “వాక్చాసనుం డగువాని నీక్మంబుగా నలబ్రహ్మదేవుఁడే యని నుతింతు” ననియు “నన్నయ కని పెట్టి నాఁడుకదా తిక్కనాదికవీంద్రుల కాదిభిక్ష” యనియు నన్నయయే యాంధ్ర కవిత్వమునకు జనకుఁ డని ప్రాసియుండిరి. నన్నయ నాదికవి కాఁడని శ్రోసి వేయ నిఘోషలఁ జూచువారిలో నొక్క రగుబ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్యసం తులువారు నన్నప నాదికవినిగా జగమంతయుఁ దలంచుచున్నట్లు ప్రాసియుం డిరి. వారివాక్యము సీక్రింద సిచ్చుచున్నాఁడను.

“Nannaya Bhattu is universally regarded as the father of Telugu poetry.”

ఇట్లు పూర్వ లంకాతపతనుగూడ సిద్ధాంతముగా సంగీకరింపఁబడిన యీయంశమును నిపుటివా రకారణముగా శంకింపఁజొచ్చిరి. మనదేశభాషా విశేషాదులరహస్యముల బొగుగా నెఱుంగ నవకాశము లేనిపాశ్చాత్యులు నన్నయయే యాదికవి యనుప్రసిద్ధిని విని మొదటికవియే యంతనిర్దుష్ట మగు మహాగ్రంథమును విరచింపఁగలిగియుండునా యని శంకింపఁజొచ్చిరి. దానిం జేతఁబట్టుకొని హూణవిద్యాప్రవీణు లగువారు కొందఱు మనవారుకూడఁ బూర్వపువ్రాతలనెల్లఁ ద్రోసిరాజని నన్నయకుఁ బూర్వము కవిత్వము కలదని యూహింపఁజొచ్చిరి. అవిచారపూర్వకముగా నీయూహ తలకెక్కినతరువాత తమనూతనవాదమును నిలుపుకొనుటకై నన్నయకుఁ బూర్వకపులను గవిత్వ ములనుగూడ మననవమేధావులు కనిపెట్టఁజొచ్చిరి. ఆంధ్రభాషాయోషకుఁ దోఁబుట్టువు లనువాడుక గలద్రావిడకర్ణాటకములందుఁ గవిత బహుకాలము నుండి కలదని మనవారు కనిపెట్టినతరువాత భాషాభిమానుల మనుకొనువారు కొందఱు త్రిలింగకవితాసుదతియొక్క వయసునుగూడఁ బొడిగింపఁ బ్రయ త్నింపఁజొచ్చిరి. ఈవిశ్వప్రయత్నము చేయుటలో మొదట గురుజాడశ్రీరామ మూర్తిసంతులుగారుమున్నగువారికి వేములవాడభీమకవి యాధారముగాలభించి నాఁడు. శ్రీనాథునిపద్యము నొకదాని నాధారముచేసికొని శ్రీరామమూర్తిగారు భీమకవిని నన్నయకంటె ముందునకు లాగిరి. కాని విషయవిమర్శనముచేసిన పిమ్మట నీభీమకవి నన్నపార్యున కీవలఁ బడినాఁడు. తరువాత రావుబహదరు నీరేశలింగముపంతులువా రాంధ్రశబ్దచింతామణి నాధారముగాఁ గొని కవి

భల్లటుఁ డనుసంస్కృతకవిని డెలుఁగుకవినిగాఁ దీసికొని నన్నయకు ముందిఁజఁ
బ్రయత్నించి విఫలమనోరథులై కొంతకాలమునకుఁ జరువాత మరలఁ దామే
భల్లటకవి నన్నయకుఁ బూర్వఁడు కాఁడనియు సర్వాచీనుఁ డనియు వ్రాసిరి.
ఇటీవల శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రనువారొక్కరు కుమారసంభవకాండ
డగునన్నిచోడుని బైకినీళ్ళి నన్నపుకు ముందిఁజఁ గొంతగారడి కావించిరి. కాని
గ్రంథపరిశోధనము తుద కాతనినిగూడ నీవలకు లాగినది. శ్రీవీరేశలింగము
పంతులువారు నున్నగువారే యీతఁడు నన్నయ కర్వాచీనుఁ డని నొక్కి-
వ్రాయుచున్నారు. ఈవిధముగా నన్నపార్వనకుఁ బూర్వము పుట్టిస ననబడు
గ్రంథము లన్నియుఁ బూర్వపక్షమై పోజొచ్చినవి. నన్నయకుఁ బూర్వపుకపు
లదృశ్యులు కాజొచ్చిరి. ప్రయత్నము విఫలమైపిమ్మట మననాగరకు లెక్కువ
పట్టుతోఁ గనబడినతాతినెల్లఁ దిరుగవేసి చూచుచుఁ దుద కొకశాసనరాజ
మును సంపాదించిరి. దీనికే యుద్ధమల్లశాసన మని పేరు. ఈశాసనము పూర్తిగా
లేదు. పూర్తి కానేకాలేదు. శాసనకాలముగాని శాసనము వ్రాయించినవాని
కాలముగాని యిం దీఁబడి యుండలేదు. శాసన మొకటియో రెండో మూడో
తెలియదు. శాసనము వ్రాయించిన దెవరో యేసంశస్థులొకూడ బాగుగాఁ
డెలియదు. ఇట్టిశాసనరాజము నాధారముచేసికొని మనవారు కొందఱు నన్న
యకుఁ బూర్వము పుట్టినదీ శాసనమని వాదింప సాహసింపజొచ్చిరి. వారును
వీరును వాదించుటమాట యటుండ భాషాభిమానులును బూర్వశాసనపరీక్ష
కాగ్రగణ్యులును బహుగ్రంథకర్తలును నగుబ్రహ్మశ్రీ మహారాజశ్రీ జయంతి
రామయ్యపంతులువారు కూడ నీశాసనమును జరకాలము పరిశీలించిపరిశీలించి
తుదకు నిస్సారము లగుయుక్తులఁ గొన్నింటి నల్లియది నన్నయకుఁ బూర్వమని
స్వసచనవ్యాఘాతముతోఁ గూడినయభిప్రాయము నొకదానినివ్రాసి యుండు
సాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రచురించుటయేకాక దానినే యొకచిన్నగ్రంథము
గాఁగూడఁ బ్రకటించిరి. వీరు వ్రాసినది లోకముచు భ్రమింపజేయుచున్నది
గాన సత్యనిర్ధారణార్థమై యాశాసనము నే నిందు విమర్శించుచున్నాను. వేత్త
లగువారు మాయుభయులవ్రాతలను జిత్తగించి సత్య మగుసిద్ధాంతమునకు
వత్తురుగాక.



నన్నయకుఁ బూర్వపు దని తెల్పఁబడునీయుద్ధమల్లశాసనములో నే నిది

పురుషులకాలముగాని యీయఁబడియుండలేదు. కాలవివరణము లేనేలేదు. ఇక శాసనము సత్యసిద్ధాంతము చేయ సత్యప్రయత్నము చేయువారి కెట్లు పనికివచ్చును? వెనుకటిపహళకపులు వ్రాసినవ్రాతల నెల్లఁ ద్రోసివేసి క్రొత్త సిద్ధాంతము చేయఁ దలఁచినప్పుడు మనకు నూతనముగా లభించిన యాధారము దృఢమైపదిగా నుండవలెనుగదా. ఇది యట్లు కాలనిర్ధారణము చేయశాసనము కానేకాదు. ఇక దీనికాల మెట్లు తెలియుననిన సయ్యది మనయాహలపై నాధారపడియున్నది. ఇట్టిసందిగ్ధశాసనమునుబట్టియూ పూర్వలవ్రాతలఁ బూర్వపక్షముచేయుట! అది యటులుండ వీ రూహలపైఁ జేసినకాలనిర్ణయమైనను బహుసం దేహములఁ బుట్టించునదియై దుర్బలమై యున్నదికాని చక్కని నిర్ధారణము కలదిగా లేదు. వీరు శాసనమునం దుదాహరింపఁబడిన రాజులఁ బట్టియును దానిలిపినిబట్టియును దమయభీష్టానుకూలముగాఁ గాలనిర్ణయము చేయ సాహసించిరి. ఈశాసనకాలనిర్ణయముంగూర్చి శ్రీరామయ్యపంతులవారిట్లు వ్రాసియున్నారు.

“శాసన మెప్పుడు పుట్టినదియు నిర్ణయించుటకు ముఖ్యాధారములు రెండు కలవు. అక్షరములపోలిక యొకటి, శాసనమునందుఁ బేర్కొనఁబడిన యుద్ధముల్లు లెన్వలెనదియు నిరూపించుట యొకటి.”

శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చెప్పినది సరసముగానే యున్నది. శాసనములోఁ గాల మీఁబడియుండనప్పు డవకాశ మున్నచో దానియం దీఁబడి యున్నరాజులకాలముంబట్టిగాని లిపినిబట్టిగాని కాలనిర్ధారణము చేయుట యుచితముగానే యుండును. కాని యవియైనను సందిగ్ధములుగా నుండవలయునుగదా. ఈశాసనమునం దవియును సం దేహాస్పదములుగానే యున్నవి. మొదట శ్రీరామయ్యపంతులువారి శాసనమునం దేర్కొనఁబడినరాజుల నెత్తికొనిరి. కాన మనమును నిందుఁ బేర్కొనఁబడినరాజు లెవ రనువిచారమును ముందు గావించెము.

శ్రీరామయ్యపంతులవారు శాసనములోఁ జెప్పఁబడిన రాజులంబట్టి కాలనిర్ణయము చేయుటకై కడంగుచు నీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

“ముందుగా నీయుద్ధముల్లు లెన్వో చూతము. మొదటిశాసనములోని యుద్ధముల్లుఁడు చళుక్వరా జని (రాజనల్కిభూవల్లభుండు) చెప్పఁబడినది. చళుకరాజు శాసనాదలఁ బూర్వచళుక్వరాజవంశములోనివాఁడు కావలయును.”

ఇందులో “చళుక్యరాజైనయెడల” అనుపదములు శ్రీరామయ్యపంతుల వారి కిందుఁ బేర్కొనఁబడినరాజులు తప్పక చళుక్యనంశమువారేయని తెల్పుటకుఁ దగినమనోదార్థము కలుగలేదని తెలుపుచున్నది. అట్లుకాక తమ కిందుఁ గలరాజులు చాళుక్యరాజులే యని సూఢిగాఁ దోచినచో “చళుక్యరాజైనయెడల” నని “ఎడల” స్రయోగము చేయనేల? ఈ “యెడల” శబ్దము శ్రీరామయ్యపంతులవారి కీనిషయములో నందేహము కలదని తెలుపుచున్నది. ఆనందేహమునకుఁ గారణము లేకపోలేదు. ఏమనః—

—|| ఇదలిరాజులు చాళుక్యలనుట కాధారమన్నదా? ||—

ఇందుఁ బేర్కొనఁబడినరాజు చళుక్యరా జని సూఢిగాఁ జెప్పటకుఁ దగినయాధార మేదియును నిందు లేదు. ఆంధ్రదేశమం దున్నచళుక్యరాజుల శాసనములలో “చళుక్యకుల” మని స్పష్టముగాఁ దెల్పుబడుచున్నది.* ఇందుఁ జళుక్యశబ్దమును లేదు. కులప్రశంసయును లేదు. ఇక శ్రీరామయ్యపంతులవా రిందలిరాజులది చళుక్యకులమై యుండు నని యెట్లు తలంచి రన, శాసనములో “రాజసల్కిభూనల్లభుండు” అనుపద మొకటి కలదు. దీని నాధారము చేసికొని శ్రీరామయ్యపంతులవా రీరాజుకులము చాళుక్యకుల మని తలంతురంట; సల్కిశబ్దము చళుక్యశబ్దభవ మని యూహింతురంట! ఈవిషయమై వీ రిట్లువ్రాసిరి. “సల్కి (సంక్తి ౭) ఇది చళుక్యశబ్దభవము.”

ఇట్లు శ్రీరామయ్యపంతులుగారు వ్రాయుటకుఁ దగినయాధార మేనో తెలియవచ్చుట లేదు. అక్షరములపోల్కి యొకింత (మేనమామపోలిక) యున్నంతమాత్రమున సల్కిశబ్దము చళుక్యశబ్దభవ మనవచ్చునా! కానిండు. తద్భవములు వర్ణలోప, వర్ణాగమ, వర్ణవ్యత్యయములచే నగునుగదా, యింత యపకాశ మున్నప్పుడు చళుక్యశబ్దమునుండి సల్కి యైనదనరాదా యందులేని నట్లనినను సమన్వయించుట లేదు. శాసనములో “రాజసల్కిభూవల్లభుఁ” డని కదా యున్నది. శ్రీరామయ్యపంతులవారివాదముంబట్టి సల్కియనఁ జళుక్యఁ డని యర్థము చేసికొందము. అట్లు చేసికొనిన సర్థము వ్యర్థ మగును. రాజ

* మానవ్యసగోత్రజాంచలుక్యానాం కులమలంకరిష్టోః—సర్వలోకాశ్రయని శాసనము.

చాలుక్యానాంకులమలంకరిష్టోః—శక్తివర్ధ శాసనము.

చాలుక్యానాంకులమలంకరిష్టోః—నందంపూడి శాసనము.

చాలుక్యానాంకులమలంకరిష్టోః—పల్లిచుచాలుక్య శాసనము.

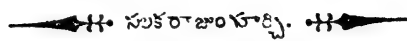
చతుక్యభూవల్లభుఁ డనికదా తేలును. దీనియర్థ మేమి? చతుక్యశబ్దమునకు ముందురాజశబ్దముచు దరువాత భూవల్లభశబ్దముచు నుండనేల? వీనికి సమన్వయ మొక్కడ నున్నది? ఎచటను లేదుగాన సల్కిశబ్దము చతుక్యశబ్దభవమనిన నిట సర్థము లేదు. కాన సల్కిశబ్దము చతుక్యశబ్దభవ మనుటలో సారస్యము లేదు. శాసనములో సల్కికుల మనియున్నచో నయ్యది సంశయముగూర్చినపద మను కొందుము. కాని యదియును లేదు. ఇది కులముం దెల్పునది యని చెప్పటకే యవకాశము కాన్పించుటలేదు. శ్రీరామయ్యపంతులువారు సల్కి యనఁ జతుక్యకులమే యనుటకుఁ దగినయాధారములఁ దృప్తికరమగువానిని నితరస్థలములనుండి చూపఁగలిగియుండలేదు. శక్తివర్ధనభుబ్బుశాసనమునుండి “సకలేశ్వరుఁ” డనుపదమును దీసికొని దానిని దమవ్రాతలో సలికిగామూర్చి యా “సలక”శబ్దముకూడ చతుక్యశబ్దభవమే యని నుడివిరి. కాని యదియును సంశయముగూర్చి తెల్పునది కాదు. ఈశ్వరునిగూర్చి వాడఁబడినపదము. కాన సలికేశ్వరశబ్దముంబట్టి చతుక్యశబ్దభవము సల్కిశబ్దమనుట మహాసాహసము. మఱియును శక్తివర్ధనశాసనములో “సకలేశ్వరుఁ” డనియున్నదిగాని సలికేశ్వరుఁ డని లేదు. సలికేశబ్దము సల్కియగునుగాని సలకశబ్దము సల్కి కానేరదు. అయిన సల్కాకావలెను. శ్రీరామయ్యపంతులువా రింకనొకప్రయోగముగూడఁ జూపిరి. వా రిట్లు వ్రాసిరి.

“నాదగ్గఱ నున్నచతుక్యభీమునినాఁటి తామ్రశాసన మొకదానిలో “తత్సాచ ర్విజయాదిత్యో భీమసల్కినామానమ్ తత్పుత్రదక్షిణగంగబలంచ నిర్దిత్య”యని ప్రయోగమున్నది.”

ఈచిన్నివాక్యముంబట్టి విజయాదిత్యుఁ డెఁడో వానిచే జయింపఁబడిన చతుక్యభీముఁ డెఁడో తెలియవచ్చుటలేదు. పూర్వచాతుక్యలలోని చాతుక్య భీము లెవరును విజయాదిత్యునిచే జయింపఁబడినట్లు కాన్పింపదు. కానఁ బూర్వచాతుక్యలలోనివిజయాదిత్యులు పూర్వచాతుక్యలలోనిచాతుక్యభీముల నిర్దించుటయనునది యసంగతము. కావున విజయాదిత్యునిచే జయింపఁబడినట్టి శాసనమునఁ దెల్పింబడినభీమసల్కి గాంగుఁడో కదంబుఁడో కావలయును

* శ్రీరామయ్యపంతులువారు పరిశుద్ధ ప్రకలో (సంపుటము 2 సంఘిక 4 లో) ప్రచురించినయాశాసనమునందు “సలక” అని యున్నది. ఇదిసలకే డగును గానిసలికే కాదు. శ్రీరామయ్యపంతులువారు తమయిచ్చనచ్చినట్లు పదములనేల దిద్దిరో తెలియరాదు. శాసనములో ల మొదలగుటవలె కలగుగాని నుడి లేదు.

గాని చాళుక్యుడు కానేరడు. రాజసల్కి, భీమసల్కియని యీ “సల్కి” శబ్ద ముత్తరపదముగాఁ గాన్పించుచున్నది. భీమసల్కియనఁజుకృత్యభీముడనునర్థము నచ్చుచో రాజసల్కియనఁ జలుకృత్యరాజనితేలును. అట్లయిన మరల భూవల్లభ పద మెందులకు? చళుకృత్యభూవల్లభుఁ డనుపదమును సార్థకము చేయఁ జూచుచోఁ జళుకృత్యరాజనరేంద్రుడని యర్థమగును. అట్లయిన నీది రాజనరేంద్రనిశానము కావలసినప్పును.



సలకేశ్వరుడన సలకరాజుచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినయీశ్వరుం డని యర్థము చెప్పుకొనుచో నీసలకరాజు లెవ రని విచారింపవలసియున్నది. సలకరాజు లచ్యుతదేవరాయనినంశముతో సంబంధించినవారు. ఈవిషయ మచ్యుతరాయాభ్యుదయమువలన స్పష్టము కాఁగలదు. అం దిట్లున్నది.

“మహాత్తరే మానవలోకశాసితు ర్ననోసుకూలా మహిషీపదేతదా

కృతాభిషేకా సలకక్షీతీశితు ర్విరాత్తజా నీవ్వరదాంబికా నధూః.”

కావున సలకేశ్వరుఁ డీసలకరాజు నంశస్థులచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినవాఁ డనవలెను.

మఱియును ననుచరిత్రములోఁ గూడ “మహిమసలకఖరస్థయమడంచి” యనిసలకరాజు చెప్పఁబడియెను. కాన నీసలకనంశస్థులచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన దేవుఁడు సలకేశ్వరుడు కానచ్చునందురా? అగుఁగాక.

కాన శ్రీరామయ్యపంతులువా రెత్తినశాసనమునుబట్టి మనసంశయము తీరనేరదు. శ్రీరామయ్యపంతులవారు శాసనమునంతను నిచ్చినను బాగుగా నుండును. అ ట్టియక యొకచిన్నవాక్యమును నెందునుబోలనిదాని నిచ్చిరి.* దీనియం దున్నసల్కిశబ్దము చళుకృత్య మనుటకంటె నన్యమేమో యను సంశయముకూడఁ గలుగుచున్నది. కావుననే శ్రీరామయ్యపంతులవారు “ఎడల” శబ్దప్రయోగమును జేసి తమసంశయమును లోకులకుఁ దెల్పిరికాఁబోలు.

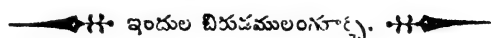
పోనిండు శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలంచినట్లుగా “రాజసల్కి శబ్దము” చళుకృత్యనంశమునే తెల్పుచున్నదనుకొందము. అంతమాత్రముచేత నీచళు క్కులు పూర్వచళుక్కు లనుకొనుట యెట్లు? పరికించిచూడ నీశాసనమునందలి రాజు చళుకృత్య రాజు కాఁ డనియు నందులోఁ బూర్వచాళుక్యుఁడు బొత్తిగాఁ

* చళుకృత్యభీమునాటి శాసనమునుబట్టి నాశాసన మెవనికోకూడఁ దెలియవచ్చుటలేదు.

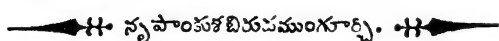
గాఁడనియుఁ దోచుచున్నది గాని యీతఁడు పూర్వచాళుక్యుఁడగుట కాధార మేదియును లేదు. ఏమనః

1. ఈ శాసనము చాళుక్యుల శాసనమును బోలియుండలేదు. 2. చాళుక్యుల మానవ్యసగోత్రము గాని యిష్టదైవతము లగుమాతృగణాదులు గాని 3. విశేషించి పూర్వచాళుక్యుల బిరుదములు కాని యిందుఁ గాన్పించుటలేదు.

ఈ శాసనములో గోత్రప్రశంస లేదు. మాతృగణ దేవతాదుల మాట లేదు. చళుక్యవంశవర్ణన మింతయును లేదు.



ఈ యుద్ధమల్లిశాసనము చాళుక్య శాసన మనుటకును నందులోఁ బూర్వ చాలుక్యుల దనుటకును నిం దీఁబడియున్నరాజబిరుదములు కొంతయభ్యంతరమును గలిగించుచున్నవి. శ్రీమదాంధ్రభారతములో నన్నయశంభుదాసులు వ్రాసినవ్రాతలనుబట్టియును నిన్నకోటపెద్దన వ్రాసినకావ్యాలంకారచూడామణినుబట్టియును శాసనములనుబట్టియును బూర్వచాలుక్యులలో రాజనరేంద్రునివఱకును గలబిరుదము లేవో మన మెఱుంగుదుము. వానియందుఁ బేర్కొనఁబడినబిరుదము లేవియును నిం దీఁబడియుండలేదు. మఱియును నీ శాసనమునం దీఁబడియున్నబిరుదము లేవియును వానియం దీఁబడియుండలేదు. ఇది గొప్పవంతకాదా! నన్నపార్థ్యుఁడు వాసినబిరుదములు విన్నకోటపెద్దన గ్రంథమునందును శాసనములందును గాన్పించుచున్నవి. వానియం దున్నవి నన్నయగ్రంథమునఁ గలవు. కాని యీ శాసనమునం దున్నబిరుదములు మాత్రమెచ్చటను గానరావు. ఇవి కేవలమును గ్రొత్తవిగా నున్నవి. చదువరుల కీవిషయము బోధపడుటకై తగునుదాహరణము లిచ్చుచున్నాను.



యుద్ధమల్లిశాసనములో “నృపాంకుశ” బిరుద మొకటి కాన్పించుచున్నది. అది భారతాదులందుమాత్రము కానరా కున్నది. భారతాదులనుబట్టియును శాసనములనుబట్టియునుగూడఁ బూర్వచాలుక్యులకు “త్రిభువనాంకుశ” బిరుద మున్నట్లు కాన్పించుచున్నది గాని “నృపాంకుశ” బిరుద మున్నట్లు చటను గానరాదు. త్రిభువనాంకుశబిరుదము చాలఁ బ్రసిద్ధి గలిగియున్నది. నందంపూడి శాసనములోఁ బైముద్రమీఁద “త్రిభువనాంకుశ” అని చెక్కఁబడియున్నది. ఈవిషయమై జయంతిరామయ్యసంతులవారు క్రిందిరీతిని వ్రాసియున్నారు.

“కంకణ మతికినచోట నొకదిమ్మ యున్నది, దిమ్మనడుము నుబికినయత్తురములతో “శ్రీత్రిభువనాంకుశ” యని చెక్కఁబడి యున్నది. మఱియును భారతములో “త్రిభువనాంకుశ” బిరుద మున్నదని శ్రీరామయ్యపంతులవారే యిట్లు వ్రాసిరి.

“త్రిభువనాంకుశబిరుదమునకు భారతప్రయోగము “త్రిభువనాంకుశ దీప్తినిధి నమ, స్త్రభువనాశ్రయ ధర్మధురంధరా”—(ఆది. ఆ. 4 ప. 273.)

ఈత్రిభువనాంకుశబిరుదము శ్రీ. శ. 799-843 నాటికిఁ బరిపాలించిన రెండవవిజయాదిత్యుని నాఁటినుండియుఁగూడ నున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. అట్టి సుప్రసిద్ధబిరుద మీశాసనములో లేదు. శాసనమునం దున్నపుటాంకుశబిరుదము భారతాదులందుఁ గానరాదు.

రాజాశ్రయబిరుదముంగూర్చి.

యుద్ధమల్లశాసనములో రాజాశ్రయబిరుద మొకటి కాన్పించుచున్నది. ఇదియును భారతాదులందుఁగాని చాళుక్యులశాసనములందుఁగాని కాన్పించుట లేదు. గ్రంథములందును శాసనములందును నీపూర్వచాళుక్యులకు “సర్వలోకాశ్రయ” బిరుదముమాత్రము కాన్పించుచున్నది. ఇందుల కొకకోన్నియుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాను.

శాసనములలో—

“శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజస్య పుత్రః శ్రీసర్వలోకాశ్రయమహారాజః”

సర్వలోకాశ్రయమిశాసనము.

“సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజాధిరాజః” నందంపూడిశాసనము.

“సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజధీరః” శక్తివర్మశాసనము.

భారతములో—

“ఉ. ఆశ్రితపోషణంబున ననంతవిలాసమునన్ మనీషి వి

ద్యాశ్రమ తత్త్వవిత్త్వమున ధానగుణాభిరత్ సమస్త వ

ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణ మహామహిమన్ మహి నొప్పు సర్వలో

కాశ్రయుఁ డాదిరాజనిభుఁ డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్.”

కావ్యాలంకారచూడామణిలో—

“ఉ. అశ్రుతవైరివర్గుడు సమాశ్రితభర్గుడు దివ్యవాహినీ

విశ్రుతకీర్తి పుణ్యగుణ వేషవిభూషితమూర్తిమానసో

స్థితరాజనీతి యథా మిక్ష్తభూతభూతి సర్వలో
కాశ్రయవక్త్రస్థి సమదారిచమూసచస్త్రీ శూరతః.”

రెండువిష్ణువర్ధనునుండియు నీసర్వలోకాశ్రయవిరుదము కాన్పించుచున్నది, గాని యీనుప్రసిద్ధవిరుదము యుద్ధమల్లశాసనములో లేదు. శాసనమందున్నరాజాశ్రయవిరుదము భారతాదులందుఁ గానరాదు. సమస్తభువనాశ్రయ విరుదము సర్వలోకాశ్రయవిరుదము నంటిదే. భారతాదులందున్నది. ఈ శాసనములో లేదు.

త్రిభువనాభరణవిరుదమంగూర్చి.

యుద్ధమల్లశాసనములోఁ ద్రిభువనాభరణవిరుదము కాన్పించుచున్నది. భారతాదులందు దిది లేదు. ఇది యొకవిరుదమే కాదేమో.

ఇంకను భారతాదులందు నొకనుప్రసిద్ధవిరుదములు కలవు. అవి యేవియును నిందు లేవు.

సత్యత్రిణేత్రము.

ఇదియీయుద్ధమల్లశాసనములోఁ గాన్పించుచున్నదిగాని భారతాదులందుఁ గానరాదు. వానియందు సత్యాశ్రయవిరుదము కాన్పించుచున్నది. “సత్యాశ్రయకులశేఖర, నిశ్శోనయరాజరాజ” అని భారతమునందున్నది. ఈసత్యాశ్రయవిరుదము చాలప్రసిద్ధి కలది. బహుశాసనములందుఁ గలదు. బహువ్యాప్తి కలది. ఇది నీర్దిష్టతండ్రి యగుశ్రీపులకేశివల్లభమహారాజుకాలమునుండి యున్నదిని యాంధ్రులచరిత్ర చెప్పుచున్నది. ఇట్టినుప్రసిద్ధవిరుదమీయుద్ధమల్లశాసనములో లేదు. వైఁగాఁ జాళుక్యుల కెచ్చటను గాన్పించని “సత్యత్రిణేత్ర”విరుదముమాత్రము యుద్ధమల్లశాసనములోఁ గాన్పించుచున్నది. ఇంక నీశాసనము పూర్వచాళుక్యుల దనుట యెట్లు? ఇట్టివిరుదములు లేకపోవుట సంశయమును గలిగించుటలేదా?

రాజమార్తాండ, పరగంష్ఠభైరవ, త్రిభువనాంకుశ, రాజనారాయణ, విష్ణువర్ధన, సర్వలోకాశ్రయ, సత్యాశ్రయ, రాజపరమేశ్వర యనునవి పూర్వచాళుక్యులకుఁ బూర్వమునుండియు సామాన్యముగా వాడఁబడు ప్రసిద్ధవిరుదములు. ఇవి యేవియును నీయుద్ధమల్లశాసనమునందుఁ గానరావు. ఈశాసనమునందున్న సృసాంకుశ, రాజాశ్రయ, త్రిభువనాభరణ, సత్యత్రిణేత్రవిరుదములు పూర్వచాళుక్యులసంబంధము గలగ్రంథములందుఁగాని శాసనములందుఁగాని

కానరావు. కాన నిది చాళుక్యశాసనము కాదనియుఁ బూర్వీకాశుక్యుని మొదటనే కాదనియుఁ జెప్పవలసినవచ్చుచున్నది.

రాజనరేంద్రునికాలమునకు లేనివిరుదులు తూర్పుచాళుక్యులలో నెది వలఁగలుగఁ గూడదా? కావ్యాలంకారమాడామణి కృతినందినచాళుక్యవిశ్వేశ్వరునకుఁ “గరవాల్మైరవుఁ” డనువిరుదు కలుగలేదా? అది భారతమునందును శాసనములందును గలదా? అందులేని, అట్లయిన స్మృపాంకుభాదిసూతన విరుదములు కలఁగూయుద్ధమల్లుడు రాజనరేంద్రునకుఁ బూర్వీకుఁ కాక యిటీసలివాడు కావలసినవచ్చును. చాళుక్యులలో రాజనరేంద్రునివఱకును గల విరుదముల బహుమూర్ధములచే విన మెఱుంగుదుము కదా. ఈయుద్ధమల్లుడు చాళుక్యఁ డైనచో నిటీసలివాడు కావలెను. అనఁగా రాజనరేంద్రునితరువాతివాడు కావలెను. “పూర్వీకపుటయొక్కయుఁ బూర్వీకాజులయొక్కయుఁ గాలనిర్ణయము బలవత్ప్రమాణైకసాధ్య” మని రామయ్యపంతులవారు తుదకు బహుమూర్ధమూర్ధాధారమును దీసికొని శాసనమునందలి యుద్ధమల్లునికాల నిర్ణయము చేయఁగడంగిరి.

శాసనమువలనఁ జేలఁబడినముంగూర్చి.

ఈయుద్ధమల్లుశాసనముంబట్టిచూడ సీశాసనము వ్రాయించినరాజు వీర శైవుడుగాఁ గాన్పించుచున్నాడు. శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పెడుదానిని బట్టిచూడ నీతఁడు వీరశైవుడు కావలసి వచ్చుచున్నది. ఈయుద్ధమల్లుడు గట్టించినమఠములో శైవులే కాని యితరులు నివసించరాదని శాసనము శాసించుచున్నది. ఇతరులు నివసించినఁ గాళిలో హత్యచేసినపాపముం బొందుదురనియు, నీయొట్టు మన్నింపక శైవేతరులు మఠములో బసచేసినయెడల దేవస్థానాధికారులును రాజును వారల వెడలఁగొట్టవలయు ననియు నట్లు వెడలఁగొట్టుటవలన సశ్వమేధము చేసినఫలమును నుపేక్షచేయుటవలన లింగమును బగులఁగొట్టినపాపమును గలుగునని యందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. మఠములో బసకూడ శైవేతరులు చేయరా డట! ఇది వీరశైవునివని కాక మఱియొకటి కాఁగలదా? రాజనరేంద్రునివఱకును గలచాళుక్యులు పార్వతీపతిపదాబ్జభాస్విన పూజారతు లనుటకు సందియము లేదు గాని వీరశైవులు కారు. భగవన్నారాయణప్రసాదసమాసాదితవరపరాహలాంఘను లగుటచే విష్ణుపునందును భక్తి కలవారు. శివుసందు భక్తకలవారే గాని తాము కట్టించినమఠములో నితరులు

బస చేయఁగూడ దనునంతటివీరశైవులు కారు.* రామానుజమతము బయలు దేఱినతరువాతఁ గాని శైవము ముదిరి వీరశైవము కాలేదు. కాన వీరశైవునిచే వ్రాయించఁబడిన యీశాసనము రాజరాజున కీపలిది గాని యావలిది కాదు. చాళుక్యులవరాహలాంఛనమే వారివిష్ణుభక్తిని జెప్పుచున్నది.

శాసనములో యుద్ధమల్లుఁడు కార్తికేయునకు భక్తుండై యాతనికి గుడి కట్టించిన ట్లున్నదనియుఁ జాళుక్యులు కార్తికేయభక్తు లనియుఁ జెప్పుదురా? వారు కార్తికేయభక్తు లయినమాట సత్యమేకాని యాయుద్ధమల్లునికులమే కార్తి కేయుని నిల వేల్పుగాఁ గలిగియున్నదని తెల్పక చేఁబ్రోలునందలికుమారస్వామి గౌజనాలో వెలయుఁగా నాతని కీయుద్ధమల్లుఁడు భక్తుండై గుడికట్టించిన ట్లున్నది. దీనింబట్టి యీశాసనమందలియుద్ధమల్లుఁడు ప్రొత్తగాఁ గార్తికేయు నకు భక్తుఁడైనట్లు కాన్పించుచున్నది గాని యనాదిగాఁ దమకులదైవత మైన యిలవేల్పునకు నంశపరంపరగా వచ్చినభక్తిచే గుడి కట్టించినట్లు లేదు. శాసన ములోనివాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“పకఁగంగ బెజనాడఁ గొమరసామికి - భక్తుండైగుడియు

నిరుపమమతినృపథాముఁ డైత్తిచ్చె - నెగిదీర్చెమఠము

జననుతచేఁబ్రోలనుండి బెజవాడ - జాత్రకువచ్చి

త్రినయనునుతుఁ డొండుసోటు మెచ్చక - తివిరి యిన్నెలవ

యనఘుండు సేకొని యిందుఁ బ్రత్యక్ష - మైయున్న నిచ్చఁ

గని మల్లఁ డైఱించె గుడియు మఠమును - గార్తికేయునకు.”

దీనింబట్టి తమకులదైవత మగు కార్తికేయునకు భక్తితో నెత్తించినట్లు గాక చేఁబ్రోలనుండి యిచట వెలసి ప్రత్యక్షముకాఁగా నప్పుడు భక్తుండై గుడికట్టించినట్లు తేలుచున్నది.† కార్తికేయునకుఁ జాళుక్యులే కాని గుడికట్టింపఁ గూడ

* ఆంధ్రదేశమున వీరశైవము బసవేశ్వరునినాఁటనుండి బయలుపెడలినది. ఈయంశము, ఆంధ్రులచరిత్ర మధ్యయుగముచూచినఁ దేలఁగలదు. ఈబసవేశ్వరుఁడు పండ్రెండవశతాబ్దమునాఁటి వాఁడు. ఈయంశము హిందూదేశకథాసంగ్రహములో హిందూమహాయుగముచూచినఁ దేలఁగలదు.

† శ్రీరామయ్యపంతులవారివాక్యములం గన నది స్పష్టము కాఁగలదు. వారిట్లు లిఖించిరి. “కుమారస్వామి చేఁబ్రోలనుగ్రామమునుండి యొకానొకసమయమందు బెజవాడజాతర చూచుటన పచ్చెననియు నాచ్రుకారము వచ్చినప్పు డెల్లదోట్లకంటె బెజవాడ యధికనివాసయోగ్య పని తోచి స్వామి యచ్చట నావిర్భవించె ననియు నిది తెలిసి యుద్ధమల్లుఁడు గుడియు మఠమును గట్టించె ననియు నాలవపద్యమందు రెండవపద్యములో జెప్పఁబడిన దానికే వివరణ

దనువిధి లేదు గదా. ఎవరు భక్తులై కట్టించినను గట్టింపవచ్చును. కానఁ గార్తికేయునకు గుడి కట్టించినంతమాత్రమున నితరలక్షణము లేవియును నక్కఱలే కయే యాగుడికట్టించినవానిని జాళుక్యునిగా నెన్నఁ బనిలేదు. అతఁడు నిజముగాఁ జాళుక్యుఁడే యైనయెడల యుద్ధమల్లుఁడు తమకులదైవత మైనకార్తికేయునకు గుడికట్టించె ననియే యుండును. ఈక్రిందియదాహరణములంబట్టి చాళుక్యశాసనములలోఁ గార్తికేయునింగూర్చి వ్రాయువ్రాత యెట్లున్నదో చదువరులు గ్రహించుకొందురుగాక.

సర్వలోకాశ్రయనిశాసనములో—

“భగవత్సాన్నిమిమహాసేనపాదభక్తానామ్.”

శక్తివర్ధశాసనములో—

“సాన్నిమిమహాసేనపాదానుభ్యాతానామ్.”

నందంపూడిశాసనములో—

“సాన్నిమిమహాసేనపాదానుభ్యాతానామ్.”

ఈరీతిగా శాసనములన్నిటను చాళుక్యులజు లెల్లరుఁ గుమారసాన్నిమిభక్తులని చెప్పఁబడినది. యుద్ధమల్లుశాసనమందలియాతఁడు చాళుక్యుఁడై యాది నుండియుఁ గుమారసాన్నిమినిఁ గొల్చువాఁ డగుచో యుద్ధమల్లుఁడు తనకులదైవ మగుకొమరసామికి భక్తితో గుడికట్టించె ననియే యుండును. శాసనములో నట్లు లేదు. చేఁబ్రోలునుండి బెజవాడలోనికి వచ్చి క్రొత్తగా వెలసియుండఁగా నాతనికి (క్రొత్తగా) భక్తుఁడై గుడికట్టించె నని యున్నది. నేను మొదటఁ జెప్పినట్లు కుమారసాన్నిమికిఁ జాళుక్యుఁడేకాని యితరులు భక్తులు కాఁగూడదనియు గుడికట్టంపరాదనియు విధి లేదుగాన నింతమాత్రముచే నీరాజును చాళుక్యరా జన నవకాశములేదు. చాళుక్యుఁడేమో యనుసంశయమును గలిగించినఁ గలిగించుఁగాక.

శాసనమునఁ దెల్పఁబడినపురుషుల విచారంతము.

చాళుక్యశబ్దము కాన్పింపనప్పుడు చాళుక్యులలక్షణము లేవియు నిందు లేనప్పుడును శ్రీరామయ్యపంతులవారు దీనిని చాళుక్యశాసన మని యెట్లు

ముగాఁ జెప్పఁబడినది.” (క్రిందిగీతను నేనుగీచితిని.) “ఇదిలేదని” అనఁగాఁ గ్రొత్తగా బెజవాడలోఁ గార్తికేయుఁ డావిష్కరించినాఁ డని తెలిసి యప్పుడు భక్తుఁడై యని తేలుటలేదా? ఇది తెలిసినప్పటి భక్తుడైనాఁడన నంతకుఁబూర్వము కాఁడనుటయే కదా.

తెల్పిగందు లేని ఈ శాసనములో యుద్ధమల్లనామము కాన్పించుచుండుటచేతను బూర్వచాళుక్యులలో యుద్ధమల్లనామము లుండుటచేతను వారికిని దీనికిని శ్రీరామయ్యపంతులవారు ముడి పెట్టిరే కాని యిం దున్న నామములంబట్టి చూచినను గూడ రాజనరేంద్రునిపూర్వలం దీసికొనినచో నిది పూర్వచాళుక్య శాసన మని చెప్పవలసివడుట లేదు. ఏమన నందు రెండుపేర్లు కాన్పించుచున్నవి. మల్లపరా జనునది యొకటి యుద్ధమల్లుండు (మల్లుండు) అనునది యొకటి. శాసనములోనివాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“రమణతో బెజవాడ కెల్ల బెడఁగును - రక్షయంగాను

దమతాతమల్లపరాజువేరడు - దాను గట్టించె

గ్రమమునదానిక కలశమిడ్డట్లు - గామొగమాడు

వమరంగ శ్రీయుద్ధమల్లుండైతించె - నమితతేజుండు.”

దీనింబట్టి యిందుఁ బేర్కొనంబడినయుద్ధమల్లునితాత మల్లపరా జనిలేలుచున్నది. పూర్వచాళుక్యులలో రాజనరేంద్రునిపూర్వలలో మల్లపరా జెచ్చుటను గాన్పించుట లేదు. ఇది రాజనరేంద్రునకుఁ బూర్వము వ్రాయఁబడిన శాసన మగుచో నియ్యది చాళుక్యశాసనము కానేరదు. ఏమన నందు మల్లపరాజు లేడుకావున. ఈచిక్కును శ్రీరామయ్యపంతులువారుకూడ కనిపెట్టిరి. కాని దానినిడఁదీయుటలో మాత్రము మహాసాహస మొనరించిరి. యుద్ధమల్లునికే మల్లపరా జనుమఱియొకపేరు కల దనిరి! అట్లు సాహసించివ్రాయుటకుఁ గలప్రమాణముమాత్రము చూపలేదు. వారివాక్యరత్నముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“యుద్ధమల్లుం డనురాజు తనతాతమల్లపరాజు కట్టించినగుడికి గోపురము కట్టించె నని రెండవశాసనమునందుఁ జెప్పఁబడినది. మల్లపరా జనునది యుద్ధమల్లునకు వాడుకపేరై యుండవచ్చును. ఈమల్లపరాజే కార్తికేయునకు గుడి కట్టించినయుద్ధమల్లుం డనియు, నాగుడికే యతనిమనుమఁ డగునికొకయుద్ధమల్లుండు గోపురము కట్టించె ననియు నూహించుట యసమంజసముకాదు.”

ఇవి శ్రీరామయ్యపంతులువారివాక్యములు. యుద్ధమల్లునకే మల్లపరా జనువాడుకపే రున్నదని మన మూహించుట కేమైన నాధారము లుండనక్కఱలేదా? మన కేరీతి నుండిన బాగుగానుండు సనితోచిన నారీతి నూహించి తీరవలసినదియూ? యుద్ధమల్లునకు మల్లపరా జనువాడుకపే రున్నట్లు కాని

యట్లు కాకున్నఁ గొన్నితావుల యుద్ధమల్లుఁ డనియు మఱికొన్నితావుల మల్లు పరా జనియుఁగాని యింకెక్కడనైన న్రాయఁబడియుండెనా? ఎచ్చటను గాన్పించుట లేదు. ఇదివఱకు లభించినశాసనము లన్నియు యుద్ధమల్లశబ్దమునుగూర్చియే ముచ్చటించుచున్నవి గాని మల్లుపరా జనుప్రయోగ మెచ్చటను గానరాదు. కావున యుద్ధమల్లునకే మల్లుపరా జనువాడుక పేరు గలదని మన మూహించుట మహాసాహస మగును. నిరాధారముగా యుద్ధమల్లునకే మల్లుపరా జనువాడుక పేరు కలదనుట సమంజసము కాదు.

ఈశాసనమంతలియుద్ధమల్లు లిద్దఁగా?

శ్రీరామయ్యపంతులవారు కార్తికేయునకు గుడికట్టించినయుద్ధమల్లుఁడు వేఱును దానికి గోవురమునో ముఖమండపమునో కట్టించినయుద్ధమల్లుఁడు వేఱును నై యున్నారనియు నిందుఁ బేర్కొనఁబడినవా రిద్దఁ జరియుఁ దలంచుచున్నారు. అది సరిగాఁ గాన్పించుట లేదు. ఏమన రచనతో ననుపన్యమున నున్న “తమతాతమల్లుపరాజు వేరడు దాను గట్టించె” ననఁ దమతాత తాను గట్టించె నని శ్రీరామయ్యపంతులవా రిర్థముచేసికొని యీయర్థమును జెప్పిరి. వారివాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

తాను—(౮౦-౮౦) మల్లుపరాజు తానుగట్టించె ననఁగా మల్లుపరాజు కట్టించె ననియే యర్థము. తానుశబ్దమున కిట్టిప్రయోగము ప్రాచీనగ్రంథములందుఁ గనఁబడుచున్నది. పూర్వకాలమునందాంగ్లేయభాషలో The king came అనుటకు మాటుగా The king he came అనుచుండెడివారు.”

శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పినట్లుగా మల్లుపరాజు తాను గట్టించె నని యుండిన మల్లుపరాజు కట్టించెనని యర్థము చేసికొందుముగాక. ఇందట్లు లేదు. తమతాత మల్లుపరాజు వేరడు తానుగట్టించె నని యున్నది. మల్లుపరాజు నకును తానునకును నడుమ “వేరడు” అనుపద మున్నది. దీని కర్థ మేమి? ఇది యేదియో తెలియకయే యీవాక్యమెట్లర్థముకాఁగలదు. నడుమనున్న “వేరడు” విడచి శ్రీరామయ్యపంతులవా రెల్లర్థముచేసిరో తెలియవచ్చుట లేదు. తమతాత మల్లుపరాజువేరడు అనఁగాఁ దమతాతమల్లుపరాజు పేరిడి అనియర్థమని తోచెడిని. యుద్ధమల్లుఁడు తమతాతమల్లుపరాజుపేరిట గుడి కట్టించి దానిముఖమంటపమునుగూడఁ గట్టించెనని యీశాసనభావ మైనట్లు తోచుచున్నది. ఆంధ్రభాషయందలివాక్యాన్వయము తెల్పుటకై హూణ భాషావాక్యాన్వయమును దెచ్చుటలో ఏశేషము లేదు.

ఈశాసన మొకటియూ యనేకములా!

ఈయర్థము సరియైన దగునా కాదా యని విచారించుటకును, నీం దిద్దఱుయుద్ధమల్లులు కలరా యనువిషయమును జర్పించుటకునుగూడ నీశా సన మనునది యొకటియూ, రెండా, మూడుయనునంశము మొదట నిర్ణ యింపఁబడవలసియున్నది. ఏమన శ్రీరామయ్యవంతులవారు మొదటి ము ప్పదియూఱుపంక్తులును నొకశాసన మనియుఁ దరువాతిపదిపంక్తులును నింకొక శాసన మనియుఁ దలఁచి విశేషార్థములు తీయుచున్నారు. ఇంకను శాసన విమర్శకాగ్రగణ్యు లగుశ్రీరావుసాహేబు కృష్ణశాస్త్రిగారన్ననో ౨౧ పంక్తు లనఁగా మూడుపద్యములు మొదటివి యొకశాసన మనియు “జననత” యనుపద్యముమొదలు ౩౬-వ పంక్తిలోని “బుగాగ”వఱకు మఱియొకశాసన మనియుఁ దలఁచుచున్నారు. అనఁగా శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారిచుతమునుబట్టి యీ సలువదియూఱుపంక్తులును మూడుశాసనము లగుచున్నవి. శ్రీశ్రీకేశవు లగు గురుజూడ అప్పారావువంతులవారు మున్నగునారు దీనిసంతను (౪౬ పంక్తు లను) నొక్కటియే శాసన మనిరి. ఈతఱమునఱ కిది యొకశాసనమో రెండో మూడో చూశిపడలేదు.

బాగుగాఁ బరిశీలించిచూచిన శ్రీరామయ్యవంతులవారు తలఁచినట్లుగా నీశాసనము రెండును గాదు, శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారుభావించినట్లుగ మూడును గాదు. ఇదియంతయును నొక్కటియే శాసనము. చదువరు లీక్రిందియంశ మును గమనింతురుగాక.

(1) ౪౬ పంక్తులలో నున్నదియునుగూడ మధ్యాక్కరయే. ఒక్కపద్య ములోనే ౪౬ పంక్తులును గలవు. కాన నిది యొక్కటియే శాసనము.

ఇది భిన్నకాలమునందుఁ బుట్టినభిన్నశాసనములే యగుచో సంతటను నొక్కటియేపద్య ముండుట యంతగా సందర్భింపదు.

(2) అంతటను యతిస్థానము నాల్గింటిపైఁ గాన్పించుచున్నది. కాన నిది యొక్కటియే శాసనము.

(3) ఒక్కతాతిమీఁద నొక్కపద్యములో నీ ౪౬ పంక్తులు నున్నవి. కాన నిది యొక్కటియే శాసనము.

(4) లిపియందు భేదము కాన్పించుట లేదు. కాన నిది యొక్కటియే శాసనము.

(5) రేల పంక్తులలోను కూడ యుద్ధమల్లుఁ డనురాజు బెజవాడలోఁ గార్తికేయునకుఁ గట్టించినగుడినిగూర్చియే ముచ్చట కాన్పించుచున్నది. అది యొక్కవిధ మగుపద్యములో నొక్కతాళిపై నొక్కలిపిలో నొక్కవిషయముం గూర్చియే కాన్పించుచున్నది, గాన, నిదియంతయును నొక్కటియే శాసనము.

శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలంచినట్లుగా మొదటిమూఁడుపద్యములందున్నవిషయవివరణము కొంత స్పష్టపద్యమం దున్నది. అంతకంటెను నిక నొకవిశేషము గి-పపద్యమునం దున్నది. అ దెట్లనః మొదట ౨౧ పంక్తులలోను యుద్ధమల్లుఁడు బెజవాడలోఁ గార్తికేయునకు గుడియు మఠముఁ గట్టించెనని యున్నది. పిమ్మట ౨౨ మొదలు ౩౬ వఱకును గలపంక్తులలోఁ జేఁబ్రోలునున్నకుమారస్వామి బెజవాడలో వెలసె ననియు నందుమూలముచే బెజవాడలోఁ గార్తికేయాలము కట్టించవలసివచ్చె నని యున్నది. అటుపిమ్మట ౩౭ మొదలు ౪౬ వఱకును గలపంక్తులలో నీయుద్ధమల్లుఁ డాలయమును దమతాత పేరిటఁ గట్టించిన ట్లింకకొంతవివరణ మున్నది.* ఈ రేల పంక్తులశాసనభావమీక్రిందిదై యున్నది.

చేఁబ్రోలునం దుండెడుకుమారస్వామి యచటనుండి లేచివచ్చి బెజవాడలో వెలసెను. ఆస్వామికి యుద్ధమల్లుఁ డనునతఁడు తనతాత పేరుపెట్టి గుడి కట్టించి మొగమాడువు గట్టించెను. ఇది శాసనాభిప్రాయము. రేల పంక్తులును నొక్కటియే శాసనము. అట్లు కా దందుచేని రమణతో ననుపద్యమునకు నమన్వయమును లేదు. అర్థమును లేదు. అ దెట్లనః

“రమణతో బెజవాడ కెల్ల బెడఁగును - రక్షయంగాను

దమతాత మల్లపరాజు వేరడు - దాను గట్టించె.”

అనుదానితో వాక్యసమాప్తి యని కదా శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలచిరి. ఈకట్టించిన దేదో యిందుఁ దెల్పియుండలేదే. తమతాత బెజవాడలోఁ గట్టించినాఁడు అని యీరెండుపాదములందలిపదములును దెల్పుచున్నవి. ఆ కట్టించిన దేదో యాపద్యమునందే లేదు. ఇది వేఱుశాసనమే యగుచో నిట్లు విషయసూచ్యముగా నుండునా?

* మొదటిభాగములో గుడి కట్టించుటనుగూర్చి యున్నది—మొదటి ౨౧ పంక్తులు.

రెండవభాగములో వాగుడి కట్టించుటకుఁ గారణ మున్నది—౨౨ మొదలు ౩౬ వఱకు.

మూడవభాగములో గుడి యెట్లు కట్టించెనో యావివరణ మున్నది—౩౭ మొదలు ౪౬ వఱకు.

“వేరడు” అనగా, పేరిట అని వ్రాసితివి కదా. పకారమునకు శాసనములో నకార మెట్లు వచ్చిన దందురేని, యీ శాసనములో “ప”కు వ వ్రాయుట కిదియే మొదలు కాదు. ౨౬-వ పంక్తిలో ప్రత్యక్ష మనుటకు ప్రత్యక్ష మని వ్రాయఁబడియున్నది. “నకారము తప్ప” అని శ్రీరామయ్యపంతులవారే వ్రాయించియున్నారు. కాన వేరడు అనుదానిని పేరడు అనిచదువుకొనవలెను. పేరిడియనిగాని పేరిటననికాని యుండవలసినది. తాతకు తత యనినట్లే వ్రాత తప్తే యుండవచ్చును. “ప్రత్యక్ష బయన్న” అని మూలములో నుండఁగా “ప్రత్యక్షమైయున్న” అని శ్రీరామయ్యపంతులవారే దిద్దిరి. అకార మున్న చోట నకారము వా రెట్లు పెట్టిరో యట్లే అకారమున్నచోట నికారము మనము పెట్టినాము. శాసనములో స్వరములు కొన్నితావులఁ దప్పగాఁ బడుట కలదని యుండఁబడు సంగీకరింపక తప్పుదుగదా.

మఱియును నిటీవల శ్రీకొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారును నీశాసనమును విమర్శించి “ఈవేరడు” అనుదానిని పేరఱని వ్రాసిరి. “న”కు “ప” వచ్చుట ధర్మమే యనిరి. వారివాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“యన్మల్లునిశాసనమున ౩౯, ౪౦ పంక్తులను రామయ్యపంతులుగారు ‘ద్వమతాత మల్లనరాజు వేరడు దానుంగట్టించె’ అని చదివి యున్నారు. ‘వేరడు’ అనుశబ్దము సందేహముగ నున్నదనియు వ్రాసినారు. ఈ ‘వేరడు’ అనుదానిని ‘వేరఱు’ అని చదువవలయు నని నాతాత్పర్యము. రామయ్యగారు “డు” అని చదివిన అక్షరము ‘డు’ కాదు, ‘ఱు’ కాదు. అడ్డగీటు స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్నది. కాన నది “ఱు” అనుట స్పష్టము. కావున నీశబ్దము ‘వేరఱు’ అననేమి? మూలశబ్దము పేరఱు. ఇందలిపకారము పకారముగ మాటినదని నాతాత్పర్యము. ౨౬-వ పంక్తిలో ‘ప్రత్యక్ష’ శబ్దము ‘ప్రత్యక్షము’ అని వ్రాయఁబడినది. అట్లే యిదియునని యెఱుంగునది. ఇక ‘వేరఱు’ అననేమి యని విచారితము. ఇందు పేర్ + అఱు అనురెండుశబ్దములు కలవు. పేర్ అనగా పెద్ద, అఱు అనగా ధర్మము. పేర్ శబ్దమునకు పెద్ద అనుసర్థము అటవము, కన్నడము, తెలుఁగు అనుమూఁడుభాషలయందును గలదు. అఱు అనుశబ్దము తెనుఁగునఁ గానరాదు. మిగిలిన రెండుభాషలలోను గలదు. కన్నడమున ‘అఱు’ అనురూపముననే కలదు. అటవమున ‘అఱు’ అనురూపమున నున్నది. ఈమాటలకు నాయాభాషలలో ధర్మము, దానము అనియర్థము. కావున ‘వేరఱు’ అనఁగాఁ గొప్పధర్మము అని యర్థము చేయవలెను.”

దీనింబట్టిమాడ నిచట “పాకుప” శాసనములోఁ బడిన దనునూహకు లత్తణరావుగారును నచ్చిరిని తేలుచున్నది. ఇక నేను దలంచినట్లుగా “పేరిడి” అనిచదువవలెనా? శ్రీలత్తణరావుగారు చదివినట్లు “పేరిటు” అని చదువవలెనా యనివిచారించవలెను. శ్రీలత్తణరావుగారు తలంచినట్లు “పేరిటు” అనియే చదువుదము. వారు తలంచినట్లే దానికిఁ బెద్దధర్త మని యర్థము చెప్పుకొందము. అట్లయిన వాక్యార్థ మేమి? “తమతాత మల్లిపరాజు ధర్తము తాను గట్టిం చె” నన భావమేమి? “అటు” శబ్దము ధర్త మనునర్థముకలది తెలుఁగులో లేనప్పుడు దానిని దెలుఁగుశాసనమునఁ గల దనుట యెట్లు? తమతాత మల్లిపరాజుధర్తముగాఁ దాను గట్టిం చెనని యర్థము చేయుదురా? సంతోషమే. అట్లు చెప్పిన నేను జెప్పినభావమే వచ్చుచున్నది.

ఇంతయేల “రమణతో” ననుదానిని బ్రత్యేక శాసన మనుచో నర్థశూన్యమై పోవుచున్నది గాన నలువదియాఱుపంక్తులును నొక్కటియే శాసన మని చెప్పట యుచితము.

వేలుశాసనము కాకున్న ౩౬-వ పంక్తిలో “బుగాగ” అనునక్షరముల తరువాత చోటు కలదుకదా, యచ్చటనుండి యేల యీపద్యమును వ్రాయలేదని శ్రీరామయ్యపంతులవారు శంకించిరి. శాసన మెందును బొందకుండ “పుపులకుద” అని పూర్తియగుటకుఁ గారణమేమో చెప్పిన ముప్పనియాటప పంక్తిలో ముప్పదియేడవపంక్తి కలుపకపోవుటకుఁ గారణమును నేను దెల్పెదను. ఎడమప్రక్క నున్నపంక్తు లడుగునుండి పైకిఁ జెక్కఁబడటకుఁ గలకారణమును శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పిన దీనికారణమును నేను జెప్పుదును. లేఖకుల యిచ్చ నిప్పుడూ మనమేమి చెప్పఁగలము? అయినను నెడమప్రక్క నున్నపంక్తులు క్రిందనుండి మీఁదికి గలపు కావునను గుడిప్రక్క వ్రాయుపంక్తులు పైనుండి క్రిందికి వచ్చును గావునను బద్యములో నొక్కమాటనుట్లు కెడమప్రక్క నుంచుటకంటెఁ బద్యమంతయును గుడిప్రక్క నుంచుట మంచిదని లేఖకుఁడు తలచెనేమో? కొన్నిపంక్తులు తాతికి మధ్యగామాత్రము చెక్కఁబడి పొట్టిగానున్నవి. కొన్ని పొడవుగా నున్నవి. దాని కెవరు కారణము చెప్పఁగలరు. లేఖకుఁడు స్వేచ్ఛ ననుసరించినాఁ డనుటకంటె మంచినమాధానము లేదు. అంతమాత్రముచేతఁ బెద్దసం దేహములఁ బెట్టుకొన ననుసరము లేదు.

కాన నిదియంతయును (౩౬ పంక్తులును) నొక్కటియే శాసనము. ఒక యుద్ధచుట్టునిగూర్చిమాత్రమే చెప్పుచున్నది.

శాసన మొక్కటి కాకుండినఁ బద్య మొకటి యగుట కానేర దని వ్రాసి యున్నాను. రమణతో ననునది మొదలు వేఱుకాలమున ననఁగా మనుమనికా లమున వ్రాయఁబడిన దనుకొండము. శాసనమును వ్రాయించఁదలఁచి శాస నమును వ్రాయుఁ గవితోఁ జెప్పినప్పుడు కవి శాసనమును వ్రాయునుగాని దానిని లేఖకుఁ డేతాత్మపైఁజెక్కునో యాతాత్మినిజూచి యందు నిదివఱ కున్న శాసనము లేపద్యమున నున్నవో చూచి యాపద్యమునఁ దనశాసనమును వ్రాయునా? అట్లే వ్రాయు నందు లేని యుద్ధమల్లుశాసనము గలతాత్మిమీఁదనే కదా మఱి రెండు శాసనములు కలవు. అవికూడ మధ్యాక్కరలో వ్రాయఁబడ కుండుటకుఁ గారణమేమి? కావున నేఁబడేండ్లకు ముందు వ్రాయఁబడిన శాసన మునం దేపద్య మున్నదో చూచి యాపద్యముననే యేఁబడేండ్లతరువాతికవి యును శాసనము వ్రాసె ననుట యంతగాఁ బొసంగియుండదు. అట్లు చూ చియే వ్రాసె నందులేనిఁ బైశాసనమును జూచికదా కవి “రమణతో”నను శాసనమును వ్రాసినాఁడు. ఆ శాసనమునం దున్నపురుషుఁ డెవరో చూచి నాఁడుకదా. అట్టివాఁ డాశాసనమునందలిపురుషు నుద్దేశించి వ్రాయుచో నందుఁ బెట్టుబడినరీతిగా నాతనిని యుద్ధమల్లుఁ డనక చదువరులకు భ్రాంతి కలుగులాగునఁ దాను గ్రోత్తఁగా మల్లపరా జని వాఱియుండునా? మఱియును లిపి యేఁబడేండ్లలోపుననే మాఱు నని కదా శ్రీరామయ్యపంతులవా రిప్పుడు వాదించుచున్నారు. ఇప్పుడు వాదించుచున్నారన నేలయనః నీవాదము వచ్చు టకుఁబూర్వము సందంపూడి శాసనముంగూర్చి ముచ్చటించుచు లిపి యేఁబడేండ్లలో మాఱదని సిద్ధాంతముగాఁ దెల్పిరి. ఇప్పుడు తమసిద్ధాంతమును దామే యకారణముగాఁ ద్రోసివేసికొనిరి. ప్రబలనిదర్శన ముండినఁ బ్రతివివేకియును గూడఁ దనతోల్లింటియూహల మార్చుకొనవలసినదే కాని యిచట నట్టివృథ మైన ఋజు వేదియును లేదు. అట్టిస్థితిలోఁ దాత యగుయుద్ధమల్లునికాలము లోని శాసనలిపికంటె మనుకుఁ డగుయుద్ధమల్లునికాలమునందలి శాసనలిపి భిన్న ముగా నుండవలెఁ గదా. భిన్న కాలములందుఁ బుట్టిన రెండు శాసనము లని శ్రీరామయ్యపంతులవారు వాదించుచున్నయీ శాసనములో లిపిభేదము కాన్నిం చుట లేదుగాన నిది మొకటియే శాసనము కాక తప్పదు. ఏవిధమునఁ జూచి నను “రమణతో”ననుపద్యము వేఱుశాసన మనుట కవకాశము చిక్కుట లేదు.

శ్రీరామయ్యపంతులవారివాదము నిస్సరిముగాఁ గాన్పించుచున్నదిగాన నీ ౪౩ పంక్తుల శాసనమునందును మల్లపరాజుమనుమఁ డైనయుద్ధమల్లుఁడు నల్లి

వఁబడినాఁ డని తేలుచున్నది. ఇది నిస్సంశయపక్షము. మల్లపరాజుమనుమఁ డైన యుద్ధమల్లుఁడు రాజసరేంద్రునకుఁ బూర్వ మెచ్చటను గానరాఁడు. కాఁ బట్టి శాసనమునందలి పురుషుఁనుబట్టి చూచినను నియ్యది పూర్వచాళుక్య శాసనముగాఁ గాన్పించుట తేదు. ఇందలి పురుషులు నీ రని నిర్ధారణముగాఁ జేలుట తేదు. పురుషుల పేళ్లను నిర్ధారణము చేయుటలోఁగూడ శ్రీరామయ్య పంతులవారు తమసాహసమునే యాధారముగాఁ గొని యుద్ధమల్లున కే మల్లపరా జనువాడుకపే రుండవచ్చు నని నిరాధారముగా నుడివియుండిరి.

శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పినట్లుగా గుడికట్టించిన యుద్ధమల్లుఁడు వేటును మొగమాడుపుకట్టించిన యుద్ధమల్లుఁడు వేటును సగుచో నాయుద్ధ మల్లు లిద్దఱును దాతయు మనుమఁడు సగుచో గుడికట్టించిన యుద్ధమల్లుఁడు తాడరాజుతంత్రి యగు యుద్ధమల్లుఁడు కావలసినవచ్చును. అతఁ డైన నతఁడు రాజ్యాదికమును జేసినవాఁడు కాఁడు. శాసనమునందలి యుద్ధమల్లుఁడు రాజుగాఁ దెల్పఁబడి యున్నాఁడు. ఇది యెట్లు పొనఁగును? ఈశంకఁ జేసికొని శ్రీరామ య్యపంతులవా రిట్లు సమాధానము వ్రాసిరి.

“కాని యిది యొకయాక్షేపము గాదు. ప్రథమయుద్ధమల్లుఁడు పేరునకు రాజు కాకపోయినను, అన్న యగుగుణగవిజయాదిత్యునితో సమానముగ రాజ్యభారమువహించిన ట్లగుపడుచున్నది. కావున నొకానొకశాసనములో గుణగవిజయాదిత్యుఁడు తమ్మునితోఁగూడి ప్రజాపరిపాలనము చేసినట్లు వ్రాయఁబడియున్నది.* ఈ హేతువుచేతనే ప్రస్తుతశాసనమున నీయుద్ధమల్లుని వర్ణించుటలో రాజవిశేషణములు కవి ప్రయోగించియుండును.”

ఇది యాపాతరమణీయ మగువ్రాత. గుణగవిజయాదిత్యుఁడు 9-వ శతాబ్దమునఁ బరిపాలించినవాఁడు. శక్తివర్ధ పదునొకండవశతాబ్దమున నున్నవాఁడు. రెండుశతాబ్దములు దాటినకాలమున శక్తివర్ధ వ్రాయించిన శాసనములో నేమో గుణగవిజయాదిత్యుఁడు తమ్మునితోఁగూడి పరిపాలించిన ట్లున్నదట. అందుమూలముచే నీయుద్ధమల్లుఁడు గుణగవిజయాదిత్యునితో సమానముగా భూభారమును వహించినట్లు శ్రీరామయ్యపంతులవారు దలంతురంట. క్రీ. శ. 945 లోఁ బుట్టిన శాసనములో గుణగవిజయాదిత్యునిగూర్చి చెప్పినప్పు డాతఁడు తమ్ములతోఁ గూడి పరిపాలించినట్లు చెప్పలేదు. బర్సెలు దొరవారిగ్రంథము నుండి యందలివాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

* మా. శక్తివర్ధపుబ్బుశాసనము. ఆ. పా.ప. పత్రిక సం. ౨.

“తత్సంతో గుణగాంకవిజయాదిత్య శ్చతుశ్చత్వారింశతం తదనుజయు
వరాజవిక్రమాదిత్యభూపతే న్సునుః చతుక్యభీమభూపాలః త్రింశతమ్.”

ప్రాచీనశాసనములలో లేక యిటీవలిశాసనములలో నున్నదానిని
వివాదము నచ్చినప్పుడు ప్రమాణముగాఁ దీసికొనరాదు కదా. అయినను శక్తి
వర్గశాసనములోఁ దమ్మునితోఁగూడి యచటకుఁ గలకారణము నూహింప
నచ్చును. గుణగవిజయాదిత్యునిజ్యేష్ఠభ్రాత యగువిక్రమాదిత్యుఁ డప్పుడు
యువరాజుగా నున్నట్లు ప్రాచీనములనఁ గాన్పించుచున్నదిగాన నతని నుద్దే
శించి శక్తివర్గ శాసనములో నట్లు చెప్పఁబడనేకాని తమ్ములుకూడ గుణగవిజయా
దిత్యునితో సమానముగాఁ బరిపాలించుటచేతఁ గా దని చెప్పుకొనవచ్చును.
‘భ్రాతృభిస్సహ’ యనిబహువచనమేల యున్న దందు రేని ఇచటబహువచనమంద
ఱికిని బాధకముగానే యున్నది. ఇంతయేల శ్రీరామయ్యపంతులవారు ప్రమా
ణముగాఁ జూపినశక్తివర్గశాసనములో నే మున్నదో ముందు కనుఁగొనుఁడు.

“స శ్రీమాన్ విజయాదిత్యభూపతి భ్రాతృభి స్సహ
చత్వారింశత్సమసార్థంచతుర్భి ర్భువ గ్భవమ్.”

ఇది శాసనమునం దున్నవాక్యము. ఇండులో శ్రీమాన్ సవిజయాదిత్య
భూపతిః భ్రాతృభిస్సహ భువమభావత్” అనియుండుటచే “భ్రాతృభిస్సహ” యను
దానింబట్టి శ్రీరామయ్యపంతులవారు గుణగవిజయాదిత్యునితమ్ములుకూడ నాత
నితో సమానముగా రాజ్యభారిము వహించిన ట్లూహింతురంట! ఇది యా
పాతమధురముకాదా? తాము పట్టినపట్టు నెట్లయిన నెగ్గించుకొనవలయు నని
శ్రీరామయ్యపంతులవా రిట్టియాపాతమధురము లగుయుక్తుల వ్రాయ మొదలు
పెట్టిరి. తమ్ములతోఁగూడి (భ్రాతృభిస్సహ) భూమి నేలయ, అనినఁ దమ్ములుకూడ
సమానముగా భూమి నేలి రని యర్థమగునా? ఇది వింతకాదా? * అట్లే
యగుచో రామాయణమునందలి యుద్ధకాండములో

“శ్లో. దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతానిచ

భ్రాతృభిస్సహిత శ్రీమాన్ రామారాజ్యమకారయత్.”

అని యున్నది. “భ్రాతృభిస్సహితశ్రీమాన్ రామారాజ్యమకారయత్” అని
యుండుటచేత రామునితో సమానముగాఁ దమ్ములుకూడ రాజ్య మేలి రని

* సహార్థమునిట్లు సహశబ్ద మొకటి కలదు. అది గని శ్రీరామయ్యపంతులవారు బ్రహ్మ
రేషా, సహార్థము నిర్వచనశబ్దమునకు “సహ” యని యర్థముగాని సమానమనర్థము లేదు.

శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలంతురా? అట్లే తలంతుమంచేని బాలకాండ ములో నిట్లున్నది.

“శ్లో. ఈవృశ స్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథోనఘః
ఉపవన్నో గుణోవ్వేతై ర్వాతాన ద్విమంధరామః.

దీనింబట్టి దశరథునితోఁగూడ సమానముగా మంత్రిలు రాజ్యము చేసేరని శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలంతురా? సహాయుక్తే అప్రధానే అను వ్యాకరణసూత్రముచే నిట గుణగవిజయాదిత్యభూతితోఁగూడ అప్రధాన మగు చున్నాడుగదా! గుణగవిజయాదిత్యునికి సమీపకాలమునఁ బుట్టిన శాసనముల లో లేకున్నను మారపుశాసనములలో నున్నవాక్యమును నొప్పించిని బుచ్చు కొని వానికి వివరీతార్థమును జేసి వానియం దైన నెచటను గేనిభావమును “సమానముగా రాజ్యభారమును నహించె” లోనగువానిని జెప్పుటచే శ్రీరామయ్యపంతులవారు పక్షపాశమును నహించి తమచుట్టు నగ్గించుకొన నట్టికల్ప సముల నైనఁ జేయుచున్నారని హాథీయగుచున్నది. పరిపాలన మున్నట్లు లేని యాధమల్లునకుఁ (తాడరాజుతండ్రికి) బరిపాలన మంటగట్ట వివరీతప్రయత్నములు చేయుట వింతకాదా? ఇది వివరీతప్రయత్న మనెడుసంగతి శ్రీరామయ్య పంతులవారికిఁ దెలియకపోలేదు. తమనాడము లోకమును దృష్టిరటుపఁ బాల దని వా రెఱుంగుదురు. కావుననే తాడరాజుతండ్రి యగుమొదటియధమల్లుఁ డు కాక యాలనిమనుమఁ డగుయధమల్లుఁ డైనను గావచ్చు నని వెంటనే యిట్లు వ్రాసిరి.

“రెండవయధమల్లుఁడె గుడికట్టించినవాఁ డనియు, నోపురము కట్టించి నది యాలనిమనుమఁ డగుమఱియొకయధమల్లుఁ డనియుండవచ్చు ననియు నూహించిన నూహింపవచ్చును.”

అన్నియును నూహలే. ఆయాహ లైతరు నేనియైన నది కావచ్చును. కంటిరా, చనుచులారా, ఎంతప్రబలసాక్ష్యమును శ్రీరామయ్యపంతులవారు తీసికొనివచ్చుచున్నారో; ఇంక నొకపక్షేషమును శ్రీరామయ్యపంతులవారు లోకమునకుఁ జూప సాహసించుచున్నారు. అది యేదియన రెండవయధమల్లుఁ డని యూహించినను నూహింపవచ్చు ననినప్పుడు మొదటియధమల్లుఁ డనుకొన నేల యని మనసున శంకించుకొని యీక్రిందివాక్యరత్నమును వ్రాసిరి.

“గాని, రెండవయధమల్లునకు యధమల్లుఁ డనుపాత్రుఁ డున్నట్లు మనకుఁ దెలియదు గావున మొదటిశాసనము ప్రథమయధమల్లునికాలమునం దును బుట్టియుండు ననుటయే సిద్ధాంతముగాఁ గనఁబడుచున్నది.”

ఇది శ్రీరామయ్యపంతులవారు తేల్చినసిద్ధాంతము ఈ సిద్ధాంత మెంత ఘనమైనది? రెండవయుద్ధమునకు యుద్ధముల్లుఁ డనుమనుమఁ డుండిన, నిది నిలువఁడట. నిలువనిదాని నెట్లు నిలువఁజెట్టిరి? రెండవయుద్ధమునకు యుద్ధముల్లుఁ డనుమనుమఁ డున్నాఁడనుసంగతి మనకుఁ దెలియదు గాన శ్రీరామయ్య పంతులవారివాదము సిద్ధాంతమైనది. ఈసిద్ధాంతమునకుఁ గారణ మేమి? మన తెలియమి! ఇది వింతవాదము కాదా? మనకుఁ దెలియనియంశములఁగూర్చి వ్రాయుటలో మనకుఁ దోచినసిద్ధాంతములనే చేయవచ్చును గాఁబోలు! యుద్ధమునకు యుద్ధముల్లుఁడను మనుమఁడుండుట యసంభవముకాదుగదా. అది యసంభవమైనను మఱియును బ్రస్తుత యుద్ధమునకు యుద్ధముల్లుఁడను మనుమఁడు లేఁడని సూక్తిగాఁ దెలియనచ్చినను శ్రీరామయ్యపంతులవారి యాహ సిద్ధాంతము కాఁగలదు గాని యున్నదియును లేనిదియును నేఁడున్న మనకుఁ దెలియనంతమాత్రమున శ్రీరామయ్యపంతులవారి యాహ సిద్ధాంతమే యైపోవునా? ఇది వింతసిద్ధాంతముకాదా!

అదిగాక యీశాసనమునం దిద్దఱు యుద్ధముల్లులు పేర్కొనఁబడి రని తలంచుటకూడ నసంగతమే. శ్రీరామయ్యపంతులవారు తలంచినట్లుగా 32-వ పంక్తి (రమణతో) మొదలు ౪౬ వఱకు నొకప్రత్యేకశాసనము కాదు. ఈ నలువదియాఱుపంక్తులయనంపుర్తిశాసనమున కర్థమేమనః:-

చేఁబ్రోలునందుండు కుమారస్వామి యచటనుండి బెడవాడకు వచ్చి మంచిచోటని యెంచి యందుఁ బ్రత్యక్షముగాఁగ మల్లపరాజుమనుమఁ డగుయుద్ధముల్లుఁ డనురాజు వానికి భక్తుఁడై బెడవాడలోఁ దమతాతపేరుపెట్టి (తమతాత ధర్మముగా) గుడియును, మొగమాడువును, మఱయును గట్టించె. శైవులు కానివారలు మఠములో బసచేయరాదు అనునది యీశాసనోద్దేశము.

కాన నిది యొక్కటియే శాసనము. ఇందుఁ బేర్కొనఁబడినవాఁ డొక్కఁడే యుద్ధముల్లుఁడు. ఆతఁడు మల్లపరా జనువానిమనుమఁడు. కాన నీ మల్లపరాజుమనుమఁ డైనయుద్ధముల్లుఁ డెన్నఁచో మనకుఁ దెలియరాలేదు. శ్రీరామయ్యపంతులువారుకూడ నాతఁడా యీతఁడా యనుసందేహములోఁ బడి యాచిక్కు తప్పించుకొనఁజాలక మనకు బాగుగాఁ దెలిసినవా రెవరో వారే యిందుఁ బేర్కొనఁబడినవా రందమని సాహసించి పలికిరి. అట్లేల పలుకరాదో దానిసంతను నేను ఋజువుచేసియే యున్నాను. ఇది చతుర్మతశాసన మనుటకే వలనుపడదు. కాఁబట్టి యీశాసన మేవంశస్థులు వ్రాయించిరో కాసరాదు.

వారినామము లేవో బోధపడలేదు. కాల మంతకుఁ బూర్వమే తెలియవచ్చుట లేదు.

మల్లపరాజు--మల్లుఁడు.

చాళుక్యసంశయము లనేకములు కలవు. వానిలో నెవరికిని నీశాసనము నందుఁ దెల్పుబడినరాజులనామములు లేవా యందుచేని కలవు. శ్రీరామయ్య పంతులవా రస్వయించినరీతిగాఁ జూచిన లేదుకాని న్యాయముగా యుద్ధమల్ల శాసనమునందుఁ బేర్కొనఁబడిన యుద్ధమల్లుఁ డొక్కఁడే యనియు నాతఁడు మల్లపరాజు మనుఁడు డనియు నెంచుచో నొకానొకచుళుక్యశాఖలో నట్టివారిద్దఱు కానించుచున్నాఁడు. వారినిఁ గూర్చి వ్రాయుటకుముందు శాసనము నందుఁ దెల్పుబడినవా రెవరో విచారితము.

యుద్ధమల్లునిగూర్చి.

ఈశాసనమునందుఁ దెల్పుబడినవారు యుద్ధమల్లుఁడును మల్లపరాజును నైయుండిరి. యుద్ధమల్లునకే మల్లు డనువాడుకకూడఁ గలదు. యుద్ధమల్లునకే మల్లపరాజుననది వాడుకపేరై యుండు నన్నట్లా యందుచేని అట్లుకాదు. ఈశాసనమునందే యుద్ధమల్లుఁ డనియు మల్లుఁడనియుఁగూడ వాడఁబడియున్నది. చూడుఁడు.

౧ స్వస్తివృషాంకుశాత్యస్తపత్న

—౨ లనత్యత్రిణేత్ర, విస్తరిశ్రీయుద్ధ

3 మల్లుడు.

అను పంక్తులలో యుద్ధమల్లుఁడని వ్రాయఁబడియున్నది.

౨౫ యనఁడు

౨౬ ఙ్ఘనేకొని యిద్దువ్రత్యక్ష

౨౭ బయన్ననిచ్చుగని మల్లుణ్డె

౨౮ త్రించె గుడియు మఠము"

అని ౨౭, ౨౮ పంక్తులలో నాతఁడె మల్లుఁ డని వాడఁబడియెను. కాన యుద్ధమల్లునకే మల్లు డనువాడుకపే రున్న ట్టిశాసనమువలననే తెలియవచ్చుచున్నది.

మల్లపరాజుగూర్చి.

మల్లుఁ డనుమాటుపేటు గలయీయుద్ధమల్లునితాత మల్లపరాజుని యీ శాసనమునందే కానించుచున్నది కనుఁడు.

౩౭ రమణతో బెజవాడకెల్ల

౩౮ బెజంగును రక్షయంగాను

౩౯ స్వమతమల్లపరాజువే

౪౦ రఘుదానుంగట్టించె

అనుపంక్తులనుబట్టి యీ (యుద్ధ)మల్లనితాత మల్లపరా జని జేలియ నచ్చుచున్నది. కాబట్టి మల్లపరా జనుతాతయును యుద్ధమల్లఁ డనుమనుమఁ డును జాళుక్యులలో నెచ్చటనైనఁ గాన్పించిన వారే వీ రనుకొనవచ్చును. అట్లు కాకున్న మల్లపరా జనుతాతయును మల్లఁ డనుమనుమఁడును గాన్పించి నను సరే. ఏమన మనశాసనమునందే మల్లఁ డనుపేరుకూడఁ గాన్పించుచు న్నదిగదా. పరికించిచూడ సరిగా మల్లపరాజుమనుమఁ డైనమల్లఁడు మనకుఁ జాళుక్యులలోనే కాన్పించుచున్నాఁడు. శాసనమునందేనామము లెట్లు వాడఁ బడినవో యట్లే యున్నవి. భేర మేదియును లేదు. కనుఁడు, ఒకప్రాచీనవిలేఖ నమును బ్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున నున్నదానిని దీసి బ్రహ్మశ్రీ నేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చాలకాలముక్రిందనే ప్రచురించియున్నారు. దానిని నేను శ్రీచుద్రావ్యసూతబోధినిలో నేడవసంపుటములో ౧౧, ౧౨ సంచి కలు గలదానిలో (నవంబరు ౩౦, డిసెంబరు ౩౧ తేదీ, ౧౯౧౧ గలవానిలో) ప్రకటించియున్నాను. దానిని మరల నిం దిచ్చుచున్నాను. (నలయుభాగము మాత్రమే.)

“త॥ దానభూపతికొమారుడు శకీర్తివర్మ యీవేంగిదేశమును ౧౨ సం॥ రాజ్యము చేసెను.

ఇతనితమ్ముఁడు విమలాదిత్య మహారాజు ౭ సం॥ రాజ్యం యేలెను. ఇతని కుమారుఁడు రాజరాజు అనగా రాజరాజనరేంద్రుడు ౪౦ సం॥ రాజమహేంద్ర వరం పట్టంగట్టికొని యేలెను. ఇతనిభార్య గంగమాంబాదేవియందు రాజేంద్ర చోళమహారాజు పుట్టెను.

ఇతని కొ॥ విక్రనుచోళుడు.

తర్వాత అన్యుభూపాలుడు ఇతని కొ॥ భేతరాజు. ఇతని కొ॥ సత్యాశ్ర యుడు. ఇతనిభార్య గంగమ.

వీరికొమార్లు.

౧. త్రయ్యాపేరుడు, ౨. విజయాదిత్య, ౩. విమలాదిత్య, ౪. విక్రమా దిత్య, ౫. విష్ణువర్ధన, ౬. త్రిలోకమల్లు, ౭. కామరాజమూర్తాండ, వీరిలో

౨ విజయాదిత్యునిభార్య విజయమహాదేవి. కుమారుడు విష్ణువర్ధనుడు. ఇతని కుమారుడు మల్లపరాజు.* ఇతనిభార్య చంపలదేవి. ఇతని కొ॥ విజయాదిత్యుడు. ఇతనిభార్య గంగాదేవి.

ఇతని కొ॥ మల్లభూపాలుడు.* ఇతని శకం ౧౧౨౪.

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారములో చారిత్రకసంపుటములలో ౧౫-౬-౨౨ అనుసంఖ్యగలసంపుటము ౩౮, ౩౯, ౪౦ పుటల కిది పుత్రిక. మాతృకలో నీగ చచ్చియుండిన నిందును నీగ పెట్టబడినది.

దీనింబట్టి శ్రీరామయ్యపంతులవారు కోరిన (సల్కి?) చాళుక్యవంశములో మల్లపరాజును నాతని మనుమఁ డగుమల్లడును† దొరికిరి. ఈమల్లడు పదు మూడవశతాబ్దమునాటివాఁడు. ఈతఁడే బెజవాడలోఁ గార్తికేయునకు గుడియును మొగమాడుపును మఠమును దనుతాతమల్లపరాజు వేరడు గట్టించినవాఁడై యుండవచ్చును. సరిగా నామములు యుద్ధమల్లశాసనములో నెట్లున్నవో యట్లేయున్నవి. శాసనస్థపురుషులంబట్టి శాసనకాలాదికమును దెలిసికొన సత్య రితులు ప్రయత్నించుచో వీరికాలమునుబట్టి శాసనకాలము తేలుచున్నది. ఇందులో మల్లడు శాలివాహనశకము ౧౧౨౪ నాటివాఁ డని వ్రాయబడి యున్నది. అనఁగాఁ గ్రీస్తుశకము ౧౨౦౨ అని తెలియవచ్చుచున్నది. దీనింబట్టి యీయుద్ధమల్లశాసనము ౧౩-వ శతాబ్దాదిని దిక్కనాదులకుముందు నన్నయకుఁ దరువాతను బుట్టినట్లు కాన్పించుచున్నది, మల్లపరాజుపేరున్నపితాపురపుశాసనమందలి లిపి యీలిపినిబోలి యుండులే దందుచేసి దానికి లేఖకాది భేదము కారణము కావచ్చును.

సల్కిశబ్దము చళుక్యశబ్దభవమే యై యుద్ధమల్లశాసన మనఁబడునది చళుక్యశాసనమే యగుచో నీశాసనమునం దున్నపురుషులనామములంబట్టి యీశాసనము ౧౩-వ శతాబ్దములోని దగుచున్నది. ఇదికానిచో శాసనస్థ మల్లపరాజుమల్ల తెఱవో తెలియవచ్చుట లేదు.

రాజసల్కిభూవల్లభులలోనే యుద్ధమల్లశాసనములోఁ బేర్కొనబడిన మల్లపరాజును నాతనిమనుమఁ డగుమల్లడును† గాన్పించుచుండఁగా శ్రీరామ మయ్యపంతులవా రేని యంగీకరింపవో తెలియవచ్చుట లేదు.

* గీతలు నేను గీచితిని. † మల్లభూపాలుఁ డనియున్నది భూపాలశబ్దము ప్రభువని చెప్పించిష్టముగా నుండునే కాని పేరు కావకదా. రాజరాజును రాజరాజనరేంద్రుఁడు రాజరాజనర పాలుఁడు ననినట్లే.

శ్రీరామయ్యపంతులవారు తమయాహ నీక్రిందివాక్యములలో విస్పష్టముగాఁ దెలిపియున్నారు.

“చాళుక్యచంశరాజులలో నొకశాఖవారు పితాపురప్రాంతమున రాజ్యముచేసినట్లును, వారిలో మల్లప యను పేరుగలవార లిరువురు తాతయు మనుమఁడునుండిరనియు రెండవమల్లప ౧౨౦౨-వ క్రైస్తవబ్రహ్మము జూనునెల ౧౬-వ తేది సభిష్క్తుండయ్యెననియుఁ బితాపురము కుంతీమాధవస్వామియాలయములో నున్నయొక శాసనములో నున్నది. (2) ‘ఈమల్లపలే ప్రస్తుతపు శాసనములోఁ జెప్పఁబడినమల్లపరాజును యుద్ధమల్లుఁడు నయియు నుండవచ్చునని కొందఱకుఁ దోచుచున్నను. కాని యీపితాపురశాసనలిపికిని బెజవాడశాసనలిపికిని భేదమధికముగా నున్నది. కావున రెండు నేకకాలమునందుఁ బుట్టియుండుట పొసఁగదు.”

దీనింబట్టిమాడ శాసనమునం దేరాజులు వర్ణింపఁబడియుండిరో వారి కాలముంబట్టికాక శాసనమునం దున్నవిశేషములనుబట్టికాక లిపినొక్కదానిని బట్టియే శాసనకాలమును నిర్ణయింప శ్రీరామయ్యపంతులవారు నిశ్చయించుకొనిరని తేలుచున్నది. ఇది పెద్ద వింత. యుద్ధమల్లశాసనము వ్రాసినవాఁడు పూర్వపుకత్తువ్రామువాఁడును నీతికాపురపుశాసనము వ్రాసినవాఁడు క్రొత్తకత్తువ్రాయువాఁడును గాఁగూడదో.

పురుషులకాలముంబట్టి లిపికాలము నెంచవలయునుగాదా.

పురుషులకాలమునుబట్టి లిపికాలమును నిర్ధారణముచేయవలసినదా లిపికాలమునుబట్టి పురుషులకాలము కేర్పాటుచేయవలసినదా? ఈకాలముమొదలీకాలమువఱకు నీవిధ మగులిపి కలదు. తరువాత నీకాలముమొదలీకాలమువఱకు నొకనొకవిధ మగులిపి కల దని యేదేని నిశ్చిత మైనవాదాకటి లిపి కేర్పడినదా? లేదు. ఎంతకాలమునుండి యెంతకాలమువఱకుఁ బురాతనలిపియో మణియూపై నెంతకాలమునుండి యెంతకాలమువఱకు మధ్యకాలపులిపియో యటుపిన్చుట నెంతకాలమునుండి యెంతకాలమువఱకు సభునాశనలిపియో తెలియనచ్చుట లేదు. యుద్ధమల్లుడిశాసనములందలిలిపి యేకాలమునఁ జూరంభమై యేకాలమున కాఁగిపోయినదో శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పగలరా? చెప్పఁజాలరు. కావుననే “దీనిని బూర్వపక్షముచేయఁజాలునాధారము లింకముందు లభించిన లభించుంగాక” యని శ్రీరామయ్యపంతులువారే తాము వ్రాసినది ముందుఁ బూర్వపక్షమైనఁ గావచ్చు ననిరి. ఎట్లు?

తాముశలంచినకాలముకంటెఁ బైఁగా యుద్ధమల్లశాసనమునం దున్న లిపివంటిలిపి కాన్పించినఁగదా. దీనింబట్టి శ్రీరామయ్యపంతులవారికి నేలిపి యెంతకాల మున్నదో బాగుగాఁ దెలియదని స్పష్ట మగుచున్నది. ఇంతయేల? ఆనిర్ణయ మెవరుచేయఁగలరు? ఎట్లుచేయఁగలరు? మఱియొకచోట శ్రీరామ య్యపంతులవారు “భాషనలెనే లిపియుఁ గాలక్రమమున మాఱినది. కనుక పూర్వశాసనకాలముఁ నిర్ణయించుట కాశ్వాసనములలిపి యొకముఖ్యసాధన మగుచున్నది” అని వ్రాసిరి. అందుల కంగీకారమే కాని యామా ర్పెప్పుడు జరిగినదో నిర్ధారితమైన పిచ్చుటనుగదా లిపినిబట్టి కాలనిర్ణయము చేయుట. తెలుఁగులోఁ గాలక్రమమునం గలిగినమార్పులంబట్టి యనేకవిధము లగులిపు లున్నమాట నిజము. కాని యేలిపి యెంతకాలముఁజకు నున్నదో యది నిశ్చయింపఁబడి యుండవలయును గదా. అట్టినిర్ధారణ మేదియైనఁ గలదా? లేదు. ఎప్పుడైనను శాసనమునందుఁ బేర్కొనఁబడినపురుషులకాలముంబట్టి కదా లిపికాల మేర్పడవలయును. రాజసరేంద్రునిశాసనములలో నీలిపి యుం డిన నిది యప్పటివఱకుఁ గలదందుము. కులొత్తుంగచోళుని శాసనములలోఁ గూడ నీలిపి యుండిన నీయది యప్పటివఱకును గలదందుము. అంతియొకదా మనకాధారము. ఈయంశమును శ్రీరామయ్యపంతులవారివాక్యములే తేల్చు చున్నవి. కనుఁడు.

“రాజరాజకాలమునందుఁగాని, దానిపిదప నేటివఱకుఁగాని పుట్టిన శాసనములలోఁ బూర్వలిపి యొక్కడను నాకుం గనఁబడలేదు” అని వ్రాసిరి. కనఁబడిన నేమికావలయును? తరువాతఁగూడ నీలిపి కల దని తేలునుగదా? ఇదియేకదా మన కున్నయాధారము? ఈలిపి గలశాసనము లెన్నియున్నవో వానికాలమేదో వీరికిఁ దెలిసినదా? లేదు. లే దనుట కొకయుదాహరణము నిచ్చెదను. నెల్లూరుమండలమునందలి నలఱపాడుశాసనములో నీయక్షరములు (యుద్ధమల్లనిశాసనాక్షరములవంటివి) ఉన్నవని లిపిజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఈ శాసనకాలమేదో తెలియదు. ఇది రాజసరేంద్రునకుఁ బరమేమో. ఇప్పుడు మనము చాళుక్యమల్లపరాజుమనుమఁ డైనమల్లనికాలములో నీలిపి యున్నట్లుగా నీయుద్ధమల్లశాసనముచేఁ గనిపెట్టినాముకాబట్టి శ్రీరామయ్యపంతులవారు తమయనంగతసిద్ధాంతమును దిద్దుకొనవలసియుండును. అయినను నీయుద్ధమల్ల శాసనము వివాదములో నున్నదికాబట్టి దీనిని విడిచి శ్రీరామయ్యపంతుల వారు యుద్ధమల్లశాసనలిపి యెంతవఱకుఁగల దందురో దానిని గనుఁగొందము.

రాజరాజకాలములోఁ బూర్వలిపి లేవనికదా శ్రీరామయ్యపంతులవారు లిఖించిరి. ఇంక నంతవఱకున్నదనిరి. రాజరాజపెదతండ్రి యగుశక్తివర్ధకాలములో నీలిపి కలదని యంగీకరించిరి. వారివాక్యము లీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“ఆంధ్ర దేశమందలిపూర్వశాసనములలిపిలో సామాన్యస్పష్టికి రెండు రీతులు (కత్తులు) పాడకట్టుచున్నవి. అడ్డుకత్తోకటియు, గుంప్రకత్తోకటియు. మొదటిది రాజరాజకాలమునకుఁ బూర్వము పుట్టిన శాసనములలోఁ గనఁబడుచున్నది. రాజరాజనాఁ డీయక్షరములపోలిక యేహేతువు చేతనోగాని మాటినది. . . . పూర్వో క్తపూర్వలిపినిఁబోలియున్నది.” అని యుద్ధమల్ల శాసనముంగూర్చి వ్రాసినదానిలో వ్రాసిరి.

దీనింబట్టి యుద్ధమల్లశాసనమునం దున్నలిపి రాజరాజకాలమునఱకును వచ్చినదనియును సప్పటినుండియును లిపి మాటిపోయినదనియును దెలియవచ్చుచున్నది. శక్తివర్ధపభుబల్లుశాసనమునం దున్నలిపికూడ యుద్ధమల్లశాసనలిపి నంటిప్రాచీనలిపియే యని పీ రంగీకరించిరి. రాజరాజపెదతండ్రినఱకు నీలిపి కలదట. ఒక్కరాజరాజనాఁడే హఠాత్తుగా నదివఱకున్నలిపియంతయును మాటిపోయి క్రొత్తకత్తు వచ్చినదంట! ఇది వింతకాదా! ఒకపురుషునికాలమున నదివఱకుఁ జరకాలమునుండి వచ్చుచున్నలిపి యొక్కసారిగా మాటిపోవునా? ఇది పెద్దవింత కాదా? లోకములో నిట్టిమార్పులు హఠాత్తుగాఁ గలుగుట యసంభవముకాదా? భాషవలెనే లిపి మాటునని శ్రీరామయ్యపంతుల వారు వ్రాయించిరికదా. భాష యొకపురుషునికాలములో మాటిపోవునా? శ్రమశ్రమముగా మాటి బహుకాలమునకుఁ బై కామార్పు కాన్పించును. లిపియును హఠాత్తుగా నొక్కపురుషునికాలములో మాటదు. ఈనీతి శ్రీరామయ్యపంతులవారే యంగీకరించి రాజరాజనందంపూడిశాసనముంగూర్చి వ్రాయుచు డీక్రిందిరీతిని నీలిని వెల్లడించియుండిరి.

“లిపి—శాసనలిపి మొదటినుండి మూడవపత్తము రెండవపుటయూటవఁజిక్కిలో ‘శత్రూస’ అనునక్షరములవఱకు కొక్కరీతిగను పిదపఁ జివరవఱకు నొక్కరీతిగ నున్నది. దీనినిబట్టి కీల్వార్ గారు రెండుభాగములు వేటువేటుకాలముగందుఁ జెక్కఁబడియుండునని యూహించినారు. ఈయూహ సరియ. కాని యీరెండుకాలములకు నంతర మంతయెక్కువగా నుండదని చెప్పవలసియున్నది. ఏలయనఁ బూర్వభాగములోనికథ శక్తివర్ధరాజ్యపాలనారంభమునఱకు నున్నది. శక్తివర్ధ పన్నెండుసంవత్సరములును విమలాదిత్యుడు యేడుసంవత్సరము

లును భూమినేలిరి. రెండవభాగము వినులాదిత్యునిపుత్రుఁ డగురాజరాజు రాజ్యకాలములో ముప్పదిరెండవయేటఁ బుట్టినది. కాన నీరెండవభాగములకు సంతక మేఁబడినదనత్సరములకంటె పెక్కున యుండదు. తక్కువయై యుండిన నుండవచ్చును. * ఈపాటి కాలములో లిపిస్వరూప మంతగా మాటియుండునా యని సంశయించవలసియున్నది, రెండుభాగములకుఁ గలలిపిభేదము కాలభేదముకంటె లేఖకభేదము ననుసరించి యధికముగాఁ గలిగియుండునప్పునని నాయభిప్రాయము."

దీనినిబట్టి యేఁబదియేండ్లలో లిపిభేదము కలుగనేర ననియు నించుకభేదము కాన్పించిన నయ్యది కాలభేదమునఁగాక లేఖకభేదమునఁ గలిగియుండునప్పు ననియు శ్రీరామయ్యపంతులవారు తేల్చినసిద్ధాంత మని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్లు మొదట వ్రాసినశ్రీరామయ్యపంతులవా రింతలోనే మాటిపోయి యుద్ధమల్లశాసనమునుగూర్చి వ్రాయవలసినప్పుడెక్కి లిపి యొకపురుషునికాలములోనే మాటిపోవునని సిద్ధాంతీకరించిరి. ఏఁబదియేండ్ల కాలములోనే లిపిమాటదని నుడివిననా రాజనత్సరములోనే మాటిపోవునని యిప్పుడు వ్రాయుచున్నారు. ఇది వింతకాదా! మొదట నొకవిధ మగుసిద్ధాంతమును దేల్చి తరువాత నాసిద్ధాంతమునకే న్యతిరేకముగా నాలుగైదేండ్లలోనే యెందుకు వ్రాసిరో తెలియకున్నది. మాటపొంతయును రాజనతేంద్రునికాలములోనే ప్రారంభమైనదంట. "రాజరాజునాఁ డీయక్షరములపాలిక యేహేతువు చేతనోగాని మాటినది" అని యుద్ధమల్లశాసనమునుగూర్చి వ్రాసినప్పుడు లిఖించియుండిరి. మఱియును శక్తిచర్మశాసనమునుగూర్చి వ్రాయునప్పుడు "లిపి సందంపూడిశాసనము పూర్వభాగపులిపిని బోలియున్నది. * ఆశాసనముచివర భాగములిపి రాజరాజకాలమందే పుట్టినట్లు తోచుచున్నది. ఆలిపిని బోలిన లిపి రాజరాజకాలమునకుఁ బూర్వము పుట్టిన శాసనములలో నింతవఱకుఁ గనఁబడలేదు" అని వ్రాసిరి. దీనింబట్టి ప్రొత్తలిపి రాజరాజకాలమునందే ప్రారంభమైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. నచ్చుఁగాక. ప్రాతలిపి రాజరాజకాలమునఁ బూర్తిగఁ బోయినదా? కొంతకాలమైన నిలువలేదా? శ్రీరామయ్య పంతులవారి వ్రాతవైఖరిం గన రాజరాజ సత్యభిషిక్తుడైననాఁడే ప్రొత్తలిపి ప్రారంభమైన దనవలయు నని శ్రీరామయ్యపంతులవారి యాహాయని తోచు

* ప్రొత్తలిపిని నేను గీచినాఁను.

చున్నది. ఇది వింతకాదా? బహుకాలమునుండి వచ్చుచు జనుల కంఠానికి నలవాటుగా నున్నకత్తు హఠాత్తుగా నొక్కనికాలమున మాటి దేశమునందంతటను క్రొత్తకత్తు వచ్చునా? రాజనరేంద్రునినాడే క్రొత్తకత్తు ప్రారంభమైన సగుణాక. అంతమాత్రముచేతఁ బ్రాతకత్తు పూర్తిగాఁ జోదు. ఒకకొండలు క్రొత్తకత్తు వ్రాయుచుండిన నీకఁ గొండలు ప్రాతకత్తు వ్రాయుచుందురు. మఱికొండలు రెండులిపులపోలికను గల లిపిని వ్రాయుచుందురు. ఇట్లు వ్రాయఁగావ్రాయఁగా లోకమునకుఁ క్రొత్తలిపియే హెచ్చుగారుచుచు వచ్చినఁ క్రొత్తలిపి వ్యాప్తి నందును, ప్రాతలిపి నశించును. ఇది కొన్నినందలయేండ్లకుఁ గాని గలుగ నేరదు. ఈసదునుకాలమునకు సంధికాలమని పేరు. యుగము మాటి యుగము వచ్చుటకు సంధికాల మున్నట్లే లిపి మాటి లిపి వచ్చుటకు నడుమ సంధికాల ముండును. సంధికాలములో రెండులిపులును నుండును. సంధికాలమునకు నింగ్లీషులో “ట్రాన్సిషనల్ పీరియడ్లు” (Transitional period) అని పేరు. ఈసంధికాలము క్రీస్తుశకము ౧౦౦౦ మొదలు ౧౩౦౦ వఱకును నడచిన దని బర్మెలుదొరవారు వ్రాసియున్నారు. ఒక్కసారిగా నెన్నడును దేశమునందంతటను మాట్లు పుట్టనేరదు. రాజాజ్ఞ యిచ్చినను బుట్టనేరదు. ఈకాలము నందలిలిపివైఖరిం గనుడు. ఇంగ్లీషుదొరతనము వచ్చి దానితోడిపాటుగా నచ్చు వచ్చియుండుటచే నప్పుడు బర్మెలుదొరవారు చెప్పినట్లుగా మనలిపి విశేషముగా మాటిపోయినది. అయినను నిప్పటికిని రెండునందలయేండ్లకుఁబూర్వము వ్రాయుచు వచ్చినకత్తుకూడ నక్కడక్కడ కలదు. ఇప్పటికిని దాటియాకు కలదు. ఇప్పటికిని ఉకారమును శకటరేఖము(ఁ)వలె వ్రాయువారు కలరు. కావున రాజరాజనాఁ డదివఱ కున్నకత్తంతయును మాటిపోయి క్రొత్తకత్తు దేశమునం దంతటను బుట్టిన దనుట యుచితము కాదు. రాజరాజనాఁడు క్రొత్తకత్తు పుట్టినది సత్యమే కాని, యెప్పుడు పుట్టినది? నరిగా నాతఁడు సింహాసన మెక్కిననాడే పుట్టినదా? అట్లు చెప్పవలనుపడదు. ఇక నెప్పుడు పుట్టినది? ఎప్పుడో యొకప్పుడు రాజరాజకాలములోఁ బుట్టినది. అది పుట్టుటకుఁ బూర్వము రాజరాజకాలమునఁగూడఁ బ్రాతలిపియే యుండెడిదికదా. ఆ కాలమున నీయుద్ధచుట్లశాసనము పుట్టియుండరాదా? ఇంతయేల రాజరాజకాలమున రెండులిపులునుగూడ నున్నట్లు రాజరాజ వ్రాయించిననందంపూడి శాసనమే ఋజువుచేయుచున్నది. ఇది రాజరాజపరిపాలనములో ౩౨-వ యేటఁ బుట్టినది. అందు రెండులిపులునుగూడఁ గలవు. ఈవిషయమై శ్రీరామయ్యసంతులవాడే యిట్లు వ్రాసిరి.

ప్రస్తుతం

కాటయవేముఁడు.

—అక్షరము—

ప్రేమదేశమునం బొప్పించినమహావీరులలోను, మహానాజులలోను, పండితులలోను, వ్యాఖ్యాతలలోను, రిజ్జులలోను కాటయవేముఁడు ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఈతనివ్యాఖ్యానశాణము కాళిదాసాకటోద్భూతశాకుంతలనాటక రత్నమునకు మెఱుంగువట్టి యూరపుణింకమునఁ బ్రకాశింపఁజేసెను. “మోనియర్ విల్లియం” పండితుఁడు ౧౮౫౩ సం॥ముననే ఇండియాలోను లైబ్రరీలో “మెకంజీ”సంపాదిత మగుకాటయవేమవ్యాఖ్యం జూచి తనశాకుంతలప్రతిని సవరించుకొనినటులు వ్రాసియున్నాఁడు. తాను జూచినప్రతి బొంబాయిరాష్ట్రమున సంపాదించఁబడి నాగరలిపితో వ్రాయఁబడెనట. మోనియర్ విల్లియము గారి యింగ్లీషువ్యాఖ్యానము, కాటయవేమవ్యాఖ్య శంకరవ్యాఖ్యల ననుసరించి వ్రాయఁబడెనట. కాటయవేమవ్యాఖ్య ననుసరించియే జర్జన్ దేశ విఖ్యాతపండితుఁడగు “గెయిట్” శాకుంతలముం జదివి తాండవ మాడె నను “నైతివ్యా”ము కలదు. ౧౮ శతాబ్దవాగ్ధ్యమున పరానువా రీదేశమునండి గ్రహించిన యనర్హస్థువులలోఁ గాటయవేమవ్యాఖ్య యొకటి. అది మత బోధకుల మూలమున “పారీసు”పట్టణమునందలి “విల్లియాథ్ కోనేషన్” లైబ్రరీలో నుంపఁబడెనట. పైకారణములచేత “కాటయవేము”నిపాండిత్యము పాశ్చాత్య పండితులకుఁగూడ నానందదాయక మైనది. “మూలవికాగ్నిమిత్ర” వ్యాఖ్యను గొంత, శాకుంతలవ్యాఖ్యను గొంతయుఁ జదివిచూడఁగా, మూలమును సరిగా నర్థముం జేసికొనుట కెంతయు నుపయోగించునదియై యున్నది. తెనుఁగులిపి యంద దివుడు ముద్రితమై యున్న శాకుంతలవ్యాఖ్య లగు “నిశ్శంకభూపాల” వ్యాఖ్యనలెక్క ప్రము గాక “శ్రీనివాసాచార్య” వ్యాఖ్యనలె విసుగును బుట్టించు సంగతులు లేక యింపుగ నుండును. ఇదివఱకు “కవులచరిత్ర”లోను, “ఆంధ్రులచరిత్ర”లోను లేనికాటయవేమునిచరిత్రము నాకడనుండిన “శాకుంతల వ్యాఖ్య”లోఁ గాన్పించుచున్నది. దాని నీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ పాదారవిందా త్పరమస్యపుంసో వర్ణశ్చతుర్థోఽజనివిశ్వసంద్యాత్

పునాతి నిత్యం భువనాని సింధుః పుట్రైః ప్రవాహైః సహజా యదీయా॥౧

సంశ్లేష్ణి ముదితో మహీయసి మనోర్వింశే జగత్సావనే

ధీరోదాత్తగుణోత్తరో రఘురివ శ్రీకాటయాభ్యో నృపః

దాసతాత్రవరేణ యేన విదధే భూదేవసంతర్పణం

భూయిష్టైః పరిపంథిపార్థివజయవ్యాజేన లబ్ధైర్ధనైః॥

౨

తస్మాదభూదఖలకర్తవిధౌ వరేణ్యో మారత్తమాధిపతి రప్రతిమప్రభావః!

అన్యైసపాస్య నృపతీనభిరూషముచ్చైర్యప్రేన్ద్రయంయమజమిందుమతీవక్త్రైః॥

తస్యాస్తాం తసయా సమగ్రవినయా విఖ్యాతదోష్టిక్రమా

కాటక్షోణిపతిశ్చ రామనృపతిః కాంతోనితాంతౌజసా

లక్ష్మీకీర్తిసనుంధరాభి రభజ త్సైభాగ్యమాద్యస్తయోః

కాసల్యాదివధూజనై ర్దశరథ శ్శృభాం ప్రపేదే యథా॥

౪

అసహాయశూరకాటయప్రభుం వసంతి మారనృపతేస్తనూభవమ్!

భువనానిదుర్గజయసాహసేన యో జలదుర్గమల్లబిరుదః ప్రశస్యతే॥

౫

పుణ్యీం బ్రాహ్మణసాచ్చకార విదధే హేమాద్రిదానాని య

సస్పిపానావళి మాతతాన విషమే పాతాళగంగాపథే

దొడ్డాంబా ముపయమ్యతస్య తనయాం వేమప్రభోః కాటయః

పుత్రం వీర మలబ్ధ రామసదృశం వేమం విభూత్యై భువః॥

౬

గుణానాం పుణ్యానాం వసతి రనపోతక్షితిపతే

స్వసా శ్రీదొడ్డాంబా సమభవదుమాయాః ప్రతినిధిః

పితా భూభృన్నాథః పతిరపి మహేశః ప్రియసుతో

మహాసేనో యస్యా స్వయ మథయదార్యేతి కథితా॥

౭

మారత్కౌరమణః పితామహతయా మాతామహత్వేనచ

శ్రీవేమక్షీతినాయకః ప్రథయతే యస్యాభిజాతశ్రియమ్

ధన్యః కాటయవేమభూపతి రసౌ యద్భాగధేయ స్తతో

జామాతా స్వయ మన్నపోతనృపతేః షోణేశచూడామణిః॥

౮

శ్రీకృష్ణేనసమః కుమారగిరిభూపాలో నృపాలోత్తమః

సావీరీ యస్య వసంతరాయబిరుదో వీరాన్నపోతాత్మజః

సంగ్రామాల్లున మామనంతి సుధియ స్తం భీమసేనాస్వీతమ్

భూమా కాటయవేమభూధవమహా కర్ణప్రియా స్తద్గుణాః॥

౯

పల్లవిపంచక మకరో తృథనే నిర్జిత్య వైరిణో రామః

వైరికులపరశురామః కాటయవేమస్తు వార్ధితతమ్॥

౧౦

ధాటిఘోటిఖురాగ్రత్రుటితగిరితపే యత్ర మాల్లేతిదుర్గం

దుర్గం కింమూరనంజ్ఞం దళితరిపుటలే దుర్గమం బెండపూడిం

దుర్భేనయం వజ్రకూటం జితవతి రభసా రామగిర్యాఖ్యదుర్గం

విఖ్యాతాం వీరఘోటాం గళితమసుహృదాం వీరసన్నాహదార్ఢ్యమ్॥ ౧౧

మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాం చ భూభుజామ్

శాస్త్రాణి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థవేదినామ్॥ ౧౨

ప్రాక్తం వసంతరాజేన కుమారగిరిభూభుజా

నామ్నా ససంతరాజీయం నాట్యశాస్త్రం యదుత్తమమ్॥ ౧౩

తస్మాత్ కేవలమాన్గేణ దర్శితాశేషలక్షణః

కవినా మాశ్రయో మంత్రీ కాటభూపతనూభవః॥ ౧౪

సోయం వేమవిభుః కుమారగిరిణా రాజ్ఞానియక్తఃకృతీ

నాట్యానాం త్రితయం కృతం కృతధియా శ్రీకాళిదాసేనయత్

తస్మాద్విగ్ధరసార్ణవస్య రసిక శ్వాకుంతలాదేన్ద్రియం

వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరిరాజీయాఖ్య మస్తే హితమ్॥ ౧౫

తాత్పర్యసంగ్రహము—పరమపురుషుని పాదారవిందమునుండి చతుర్థ

కుల మున్నవించెను. ఈకులమునందు మనువంశమున రఘువువలె ప్రావీణ్య

భక్తిపరుఁ డగుకాటయప్రభువు జన్మించెను. వానివలన మారభూపతి జన్మిం

చెను. కీర్తి వీసిన, యిందుమతి యజుని వరించినటులు వరించెను. మార

భూపతికి విఖ్యాతపరాక్రమవంతు లగుకాటభూపతి, రామసృపతి కలిగిరి.

వారిలో మొదటివాఁ డగుకాటభూపతి, దశరథుఁడు కొనల్యాదులచే నేవిం

పబడినటులు లక్ష్మీ, కీర్తి, వసుంధరాదులచే నేవింపబడెను. కాటవిభుఁడు దుర్గ

జయములలో సాహసవంతుఁడగుటచే బుద్ధిమంతులు “జలదగ్ధమల్లుఁ”డందురు.

హేమాద్రిదాసముచేసి “పాతాళగంగ”కు సోపానము గట్టించిన ప్రసిద్ధి

కెక్కిన “వేమ”భూపాలునిపుత్రిక యగు“దొడ్డాంబిక”నుఁ బెండ్లియాడి “కాట

విభుఁడు” రామునితో సమానుఁ డగు“కాటయవేము”నిఁ గనెను. దొడ్డాం

బిక “యనపోత”విభునిచెల్లెలు. ఈమె “భూభృన్నాథు”ని కూతురై, మహేశు

భార్యయై, మహాసేనుని తల్లియగు “పార్వతి”తోసమానురాలు. “మారి”భూ

పతి తాత యగుటచేతను, “వేమభూపాలుఁ”డు మాతామహుఁ డగుటచేతను,

కాటభూపతి తండ్రి యగుటచేతను, అనపోతవిభుఁడు మేనమామ యగుట

చేతను గాటయవేముఁడు ప్రసిద్ధినిొందినవాఁడాయెను. శ్రీకృష్ణునితోసమానుఁ

డగు “వసంతరాజీయ” పుస్తకము యందు, అనంతరాత్మజుడగు “కుమారగిరి” భూపాలుడు కాటయ వేముని కం బ్రభువు. భీమ సేనసహితం డగు నర్జునునిగా సేనాసమేతుడగు నీతనిని యుద్ధములందు వర్ణింతురు. అతనిగుణములు ‘కర్ణ’ ప్రియములు. పరశురాముడు శత్రువులను జయించి యైదుబురవగుంటలను (పంచస్థానములను) జేసెను. వైదికులపరశురాముడు డగునీ కాటయ వేముడు నూఱుసముద్రములం జేసెను. జైత్రయాత్ర చే గాటయ వేముడు “మాల్లే” దుర్గమును “కిమ్మూరు” దుర్గమును “బెంజపూడి” దుర్గమును “నజ్రకూట” దుర్గమును “రామగిరి” దుర్గమును “వీరభూట” దుర్గమును జయించుటచే శత్రువుల బలముగిగను. “కుమారగిరి” భూపాలుడు భువనాద్రియుష్ట్రాక్షశాస్త్రములను, భోజరాజాదులనుతమును, బరిశీలించి “వసంతరాజీయ” మనునాట్య శాస్త్రముం జేసెను. ఆకుమారగిరిభూపాలునిచే నాజ్ఞాపింపబడినవాడై కాటయ వేముడు “వసంతరాజీయ” మనునాట్య శాస్త్రానుసారముగా శ్రీకాళిదాసకృత శాకుంతలాదినాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానమునుం జేయుచున్నాడు. ఈ వ్యాఖ్యానమునకు గుమారగిరిరాజీయ మనిపేను.

శాకుంతల వీతికలోని శ్లోకములవలన నేటికి దాటబడిన కాటయ వేముని శాసనములలో లేనివిశేషములు కొన్ని తెలియనగుచున్నవి. 1. పంచనర్కనము లో నేటివఱకు గానరాని మారభూపతికి రెండవకుమారుడగు “రామ” భూపతి యొక్కడు కలడనుట. 2. కాటయ వేముడు జయించిన దుర్గముల పట్టిక. మారభూపతికి “రామ” స్వపుడు కలిగెననునంగతి యే శాసనములలోను లేక పోవుటచే నిది ‘ప్రస్తావనా’ లేక అట్టిపేరుగలవాడు కలిగి స్వస్థకాలమున మృతినొందియుండనో యని తలంపవలసియున్నది. ఈతడు జయించిన దుర్గముల జాపితానుం బరిశీలించినయెడల రాజసంహేంద్రవరము మొదలు సింహాచలము (విశాఖపట్టణమండలములోనిది) నఱకుమాత్రమే కాన్పించుచున్నది. “మాల్లే” దుర్గమునకు “మొల్లేర” ని ౧౭ శతాబ్దముభ్యమున వాడుటకు బ్రారంభించిరిని ఏనుగు పెద్దలక్షణకవియొక్క తుల్యమాహాత్మ్యములోని యీక్రింది పద్యమువలన తెలియుచున్నది.

గీ, వీతికాపురి కిమ్మూరు బిక్కవోలు, తునియుఁ గొత్తాము మొల్లేరు ఘనత నేతె
వత్సవయతిమ్మభూపాల వరునినుతుడు, రాజమాత్రుండె రాయపరాజశౌరి.

కిమ్మూరుదుర్గమే పెద్దాపురపుటగా మాతా నని లోచెడిని. “బెంజపూడి” దుర్గము నేడును దనప్రాచీనాన్నత్యమును వైఖ్యముతో జూపుచు

న్నది. ఒకప్పుడు వజ్రపుగనులు కల దని వాడుకగల “వజ్రకూటము” కాటయ వేమునికాలమునకు దుర్భేద్యదుర్గము కలదై నేడు స్వల్పజనులు కాపురము చేయు గ్రామమైనను వజ్రములవంటి వాడిగల ముండలతో నొప్పు పెద్ద వంకాయలచేఁ బ్రసిద్ధి కెక్కుటమాత్రము ప్రశంసనీయుము. “రామగిరి” “వీరఘోట”దుర్గములు విశాఖపట్టణమండలములో నున్నవి. ఇందువలన కాటయ వేమునిరాజ్యము ఇంచుమించు ‘ఏలూరి’నుండి ‘సింహాచలము’వఱకు వ్యాపించి ౧౬ వేల చదరపుమైళ్లవైశాల్యము కల దని తలంపవలసియున్నది. ఈలోడు దాసధర్మములను విశేషముగఁ జేసిన తామ్ర, శిలాశాసనములు కృష్ణా గోదా సరీ విశాఖపట్టణమండలములలోఁ గాన్పించుచున్నవి. ఇదివఱకు బయటఁబడిన శాసనములు కాక, 1. పెద్దాపురముతాలూకాలోని, “తాల్లూరు”లోని సాతాని మఠములోని శిలాశాసనమును, 2. కాకినాడతాలూకా “వేళంగి”లోని తామ్ర శాసనమును ముఖ్యములు. మొదటిది “ఓమరగిరిరెడ్డి”యొక్క ఆరోగ్యమునిఁ శాలివాహనశకము ౧౩౨౮ చిత్రభానుసంవత్సర పుష్యమాసములో వచ్చిన మకరసంక్రాంతికి వ్రాయఁబడిన దాసశాసనము. రెండవది, శా. శ. ౧౩౩౨ వికృతసంవత్సర మాఖశుద్ధ ౧౫ వైద్యునికి “ఓమరగిరిపురిని” కట్టించియిచ్చిన తామ్రశాసనము. రెండవశాసనమునందు విశేషము లంతగా లేవు కాని “తాల్లూరు”శాసనముమాత్రము క్రీ. శ. ౧౮౦౨ ప్రారంభమువఱకు “ఓమరగిరి”రెడ్డి జీవించియుండె ననియు రోగయుక్తుడై యుండెననియు సందేహమును గలిగించుచున్నది. శాసనముయొక్క యచ్చునుదీయుట వాంఛనీయము. రెండవశాసనమువలన, కాటయవేమునికి “ఓమరగిరి”రెడ్డిపై సంతటిగాఢ ప్రేమకలదో ఓమరగిరి చనిపోయిన పెక్కిండ్లతరువాతనుగూడ సతనిపేరుతోఁ బట్టణమునుగట్టి యిచ్చుటచే వ్యక్త మగుచున్నది. మరియు దామోరామము లోని భీమేశ్వరస్వామివారి యాలయమున నవగ్రహమండలమునకు దక్షిణమునఁ గలశిలాస్తంభమునఁ గలయూక్తిందిశాసనము “కాటయవేముని”యొక్క వృత్తాంతమును గొంత చెప్పుచున్నది.

“శ్లో. నస్తా కాటయశౌరేః పాత్రో మారస్య కాటస్మపనూనుః

వీరాన్నపోతస్యతే ధ్వామాతా జయతు వేమధూపాలః.

యిటువంటి కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారిని నిజభృత్యుండైన కడియము మాచినేనింగారు తనకు స్వామి అయిన కాటమరెడ్డివేమారెడ్డింగారికిన్ని వారి దేవులకున్న కాటమరెడ్డివేమారెడ్డింగారికుమారుండు ఓమరగిరిరెడ్డింగారికిన్ని

వారి దేవులకుంను అక్షయసుకృత మవునట్టుగాను దాతౌరామ శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమణిమహాదేవరకు అస్తానవేలామండపము కట్టించి శకవర్షంబులు ౧౩౩౬ అగునేంటి జయసంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ భా. నాండు సమర్పించెను. పెద్దనా చార్యలిఖితం. శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

ఈశిలాశాసనము “అనితల్లికలువచేరు” శాసనమునకు పూర్వము ౯ సం॥ రములనాడు వ్రాయఁబడెను. నాటికి కాటయవేమునకు “కొమరగిరి” యను కుమారుని పేరే ప్రసిద్ధిగ నున్నది కాని కాటప్రభువు పేరు కాన్పింపదు. కాటయ వేమునకు “కాటప్రభు” వనుకుమారుఁ డుండెననియు నాతఁడు హరిహరరాయలకుమార్తెం బెండ్లియాడె ననియు “అల్లాడవేమారెడ్డి” “కోరుమిల్లిశాసనమునఁ గలదుకదా? అనితల్లి, దాతౌరామశాసనములలో కొమరగిరిరెడ్డిపేరు మాత్రమే యుండుటచేతను “కాటప్రభు”వే అనితల్లిసోదరుఁ డగుకొమరగిరిరెడ్డి యని యేల యూహింపరాదు? కొమరగిరిరెడ్డి కిభార్యలుకూడఁ గల రని దాతౌరామశాసనము చెప్పచుండుటచే “హరిహరాంబ”కూడ వారిలోని దేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది. మఱియు దాతౌరామశాసనము లోని “అక్షయసుకృత”శబ్దము కాటయవేముఁడును, అతనికొమరుఁడగు కొమరగిరిరెడ్డియును దాతౌరామశాసనకాలమునకుఁ గలరా? గతించిరా యని సందేహజనక మగుచున్నది. “కడియము మంచిసేని” మఱియొకశాసనము “చామర్లకోటభీమవర”ములోని భీమేశ్వరాలయములోని మండపస్తంభమునఁ గలదు. ఆశాసనము దాతౌరామశాసనమునకు మాఱుగూపమేకాని విశేషము కాదు. పండితరా జగుకాటయవేమునిచరిత్రము ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశములలో శిలాతామ్రశాసనగ్రంథరూపమున వ్యాపించియున్నదనుట యాంధ్రులవిఖ్యాతివిశేషముకదా?

పెండ్వాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

పరిషత్పుస్తకభాండాగారము.

—o—o—o—

మహేంద్రఖండము—గ్రం. సం. 32౬౯.

ఈ గ్రంథ మొకపద్యకావ్యము. ౧౮ పత్రములుమాత్రమే యున్నది. షిన్నదియైనను బేరునకుఁ దగినట్లే ఖండఖండము లై కొన్నిపత్రములతుదలు తెలియవచ్చుట లేదు. కొన్ని మొదట్లు తెలియరావు. ఆశ్వాసాంతము కానంపన గద్యము, కవిపేరు మొదలైనవి తెలియవచ్చుట లేదు. ఆశ్వాసారంభమున్నను గ్రంథారంభము కావని యీక్రిందివాక్యములు తెలుపుచున్నవి.

క. శ్రీముఖవాగలుపార్థివ, కామితసంధాననిపుణకరుణాపాంగా
కామమదభంగ మస్తక, సీమాధృతగాంగభంగ శ్రీశివలింగా.

వ. అవధరింపుము శ్రీమత్సంభవానురఖండానంతరమహేంద్రఖండకథాక్ర
మంబు శౌన కాదిమహాముచులకు సూతుం డిట్లు చెప్పందొఱంగె.

క. ఆనురగురుండు పల్కిన, యానురవృత్తాంత మెల్ల నాలించి భవా
నీనూనుఁ డతని కనియెను, నాసీనుఁడ వగు మటంచు నాదర మెనఁగఁ.

ఈముఖవాగలుపార్థివుం డెక్కడివాఁడో కవి యెవ్వరో దీనింబట్టి తెలియ
రా లేదు. ఇక్కవి యిదివఱకు సంభవఖండము, ఆనురఖండమును ముగించి
మూఁడవది యగుమహేంద్రఖండమును బ్రారంభించిన ట్లూహింపవచ్చును.

స్కాందాంతర్గత మైనసంభవకాండమును వంకాయలపాటి వీరభద్రకవి
రచియించి యున్నట్లు పరిషత్పుస్తకభాండాగారము గ్రం. సం. ౧౨౫౫ వలనఁ
బాతకు లెఱిగియున్నారు. అదియు నిదియు వేఱుగాఁ దోచును.

ఈదులపల్లి భవానీశుఁ డనుకవి స్కాందాంతర్గతధర్మఖండమును రచియించి
యుండెను. అది పరిషత్పుస్తకభాండాగారమున గ్రం. సం. ౧౧౭-౧౧౮ గా
రెండు గలవు. అందు స్పష్టముగా,

గీ. స్కాండమునఁ దగునేఁబదిఖండములను, ధరణిధరములఁగనకభూధరముకరణి
మేటియై ధర్మఖండంబు మిగులనమరు,నదియు నా నేర్పురీతిఁ జెప్పెదముదమున.

ప్రగ్ధర. చంచన్నిర్మాణలక్ష్మీనమధికఫలదస్కాందకళ్యాణవాణీ
పంచాశత్పండహారప్రవిమలతరళోద్భాసి యై ధర్మకర్త

ప్రాంచల్లిలాస్పదం బై హరిమురిహరిమాహాస్థ్యశోభించితం బై
యంచచ్చిన్ద్రఖండం బది దురితతమోహే? యై హా? నొప్పన్.

అని, పదిదినంబులు భీష్మఁ డాహవభారకుం డనుతరలమును, పదిదినము లైదు
ప్రాస్త్రు లనుగంపవ్యమును మది నుంచికొని వ్రాసియున్న ట్లందున ధర్మఖండ
మొక్కటియే రచించినట్లు తెల్పుచున్నాఁడు. ఈకృతిం దైకొనఁ గోరిన
యీశ్వరుఁడు కూడ:

గీ. సర్వధర్మకర్మసారసంగ్రహశోభి, యైసధర్మఖండ మాంధ్రభాష

నీవ్ర రచనసేయు నీకథ మాపేర, నంకితంబుసేయు మనఘచరిత.

అనికూడఁ గోరియున్నాఁడు. ఈధర్మఖండము తొమ్మిదియూ శాస్త్రములుమాత్రము
పరిషత్తునకు లభించెను.

మధురాఖండము మల్లంపల్లిబుచ్చయలింగముకవి రచియించినది. గ్రం.
సం. ౧౧౨౯ గలదియుఁ బరిషత్పాఠకు లెఱుఁగుదురు. కాన నీమహేంద్ర
ఖండముకవిం దెలిసికొన యత్నింపవలయును. ఈతఁడును ధర్మఖండగ్రంథకర్త
వలెనే శ్రీశైవమల్లేశలింగమునే స్తుతించియుండుట యొకటి. శ్రీముఖవాగలు
పార్థివుఁడు తనకును శ్రీచుల్లేశ్వరనకు నడుచు మధ్యవర్తిం దెచ్చిపెట్టెను. ఇందలి
కథ కుమారస్వామి సూరపద్మాద్వైపల వధించి యింద్రునకు దేవతలకు మేలు
చేయుట యని

గీ. వినుఁడుహరిపురందరముఖ్యవిబుధులార, శ్రౌత్యసహితంబుగా సూరపద్మనతని

బంధుజనములనందఱభండనమునఁ, గూల్చిమీమనోరథములఁగూర్తునెలమి

అను పద్యముచేఁ దెల్లము. తారకాసురసంహారాదులును నచ్చును. దీనిని

శ్రీమాన్ దూపాటి తిరుమలశేషాచార్యులుగారు సంపాదించిరి. చొప్పకట్ల
రామజోగిగారు వ్రాసికొన్నది.

తైలికై మహేంద్రఖండములోని కొన్నిపద్యములు:—

మ. మఱియున్ ఖండితబాహుతుండత నిలింపదేవీ యుద్వృత్తి నే

డైట నేతెంచినఁ గాంచి బాహుబల ముద్దీపింప యుద్ధోర్విఁ గ్ర

న్ముట వీరాగ్రణి వీరబాహుఁ డురుశుంభత్రైకిఁ బాదాహతిం

దొఱఁగందన్నిన వాఁడు గూలె ధరణిన్ దుర్నిగతప్రాణుడై.

ఉ. ఎవ్వఁడొకో యితండు భయ మించుకలేక మనంబులోన బల్

క్రొవ్వున ద్వారరక్షకుల గొబ్బిన మోసముచేసి వచ్చె; లే

కన్వీరబాతసంభవుడో యుహారియో త్రిపురాంభుడో వీఁ

హిఁవ్విగ సంచ కె వ్విని నింతనుహోస్తతి నుండ నొప్పనీ.

గ్రం. సం. ౧౧౭-౧౧౮ ధర్మఖండములోని

గద్యము—ఇది శ్రీ సున్నకుకనుకాతీతియొక్క కవి తాదైభవ రుద్రాదుల సన్నితం కరమంత్రితనూభవ సుధీజనవిభేయ భవానీశనామభీష్టాదేవం బైవస్కాంస పురాణంబున ధర్మఖండంబునందు—అని కవుల వదిత్ర లూకటం గుఱివ్రాసినవి.

ధర్మఖండము—గ్రం. సం. ౪౧౦౮.

ఇది యొక ధర్మఖండము. గద్యము:-ఇది శ్రీ రామచంద్రకనుకాతీతియొక్క కవి తాదైభవ వాగవ్యవగోత్రపదిత్ర అనునందివంశవయఃపారావారరాకాశత్ర సృసింహార్యపాత్ర సుబ్బయామాన్యపుత్ర సకలసుకవిజనవిభేయ జగన్నాథ నామధేయ ప్రణీతం బగుధర్మఖండము.

ఈయనునంది జగన్నాథకవి విశాఖసప్తణమంతులునాఁడు. కాని తన గ్రంథమునం చెక్కడను నివాసముం దెల్పికొన్నట్లు కనబడలేదు. అగస్త్య గోత్రజాడు, ఆషఠంబసూత్రుడు, అనునంది భద్రుడు వంశకర్త. అతనితో యుడు సూరయ, సూరయసూరుడు తల్లుడు, తల్లు భంగంబునుడు కొండయ్య, కొండయ్యపుత్రుడు సరసయ్య, సరసయ్యపుత్రునినాజుడు పాపయామా త్తుడు. పాపయపంత్రికొండకు స్థలింహుడు, స్థలింహునినూళ్లజాడు నా పయ్య. ఈపాపయ్య వేమూరివంశములోని కాకాపును పెండ్లిచేసొందెను. ఇతనికి సరసమంత్రి, రామయ, హనుమయ్య. అత్యున్నతమనోరథుడు. సంగిరి. వీరిలో సరసయ్య(అట్లే నామమంత్రి)భార్య గంగమా. వీరికి పుత్రులు త్రిమయ, పెద్దకొండకు పాపయ యాదెల్లుడు పెండ్లిమీదను. తెంకనాఁడు సుబ్బయ్య మంత్రి ప్రగడసూరయ్యను గంగయ్యకు వధయ జుగు నామంత్రి సుద్వాహు నయ్య. రామయ్య పుత్ర గంగయ్య, జగన్నాథము నను నిరువురు కొండకు లును అదిగట్టియను కొమ్మార్తెయను బుట్టిరి. ఈజగన్నాథమంత్రియే మనకవి. ఈయనకు మేనమామ, అగ్రేయగోత్రజాడు గునంత్రి ప్రగడ సు బ్బయ్య గురవ. సుబ్బయ్య తనమామకు గంగయ్య జగన్నాథకవి యొక్క గంగయ్యకు పెండ్లిచేసెను. ఈమంతుడు సుబ్బయ్య యశపుత్రుం దుండ యింది బాలచంద్రునివలె స్థానికాగలఁడని తెలిపినది. తనకు సంకారు మున్న జెప్పుకొనియే యుండును. ఇక్కడికి వస్తుములో మధురాధిప మును జూపి దెనుగుచేసి కృతి శ్రీరామచంద్రమూర్తి తన కిచ్చుని యడిగిచ్చు తెచ్చుకొన్నాడు. ఊరు తెల్పులేదు. తనవంశముపదలు ముద్రాని స్థానం లచే బహుమానములు గాంచినని నిరంభులను ఖండించిననియు సత్తమున మొదలగుధర్మకార్యములు చేసిననియు దెల్పునుగాని యేయూరిలోనో యే

మండలములోనొ యొకమకయుఁ దెలియఁజేయఁడు. కని చాల నవీనుఁ డని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈగ్రంథము పదియశాస్వములలో సమగ్రముగా నున్నది. ఈపుస్తకమును నామ సంస్కృతపాఠశాలావిద్యార్థి శ్రీ జీవరకాండ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగా రొసంగిరి. వైలికై కొన్ని పద్యములు:—

చ. భరణీనురోత్థిముల్ నృపులుఁ దాపనవృత్తిఁ జరించుటొప్పు భాగ్యరహితు లిందుఁ గన్పముల సంవగలెకను నాకసౌఖ్య మం యమున నూహచే సిటులు తాపనులొట హితంబు గాని నీ పరిచయఁగ నర్హంతుడవు నర్థముచే నగు నన్ని సౌఖ్యముల్.

చ. వినుఁ డనుకేంద్రులార హరి విశ్వముగాఁగను విశ్వమెల్ల నా యనఁగను విష్ణువిశ్వములయం దినుమంతయు లేదు భేదమం బునిధితరంగమాలికలపోలిక గాఁగను జేరజేరజ ర్భుజజనితాతిమోదుఁ డయి స్థితసూరుహుఁడై రయంబునన్.

ఉ. మానవశ్రీమశల్లి యగుమానిని గుక్కిణీనా ధరిం బ్రతి స్థానపుంబునం గలదు శాంతిపయూదిగుణాంబురాశి ల శ్రీనలినాక్షికిం బ్రతి యశేషమహిషకామ్య సీకు నీ నొకటి దానికిం దగినయాతఁడ వీని తోచు నామదిన్.

సుకవికణ్ఠావృతము—గ్రం. సం ౩౮౫౧.

ఇది యొకలక్షణగ్రంథము. ఇది మంగళాద్రినృసింహస్వామి కంకితము. కవి పాఠనాటిలోని యాంజనేయకవి.

సీ. ఒప్పుండుఁ డప్పుచు నొసర నజ్ఞుడనంచు వివరింప నే నక్కవిసయములను సామాన్యదేశతాపముభంగులఁ గాక మీమ్రోల నింకేల మెఱయఁ బ్రేల నరచమత్కృతి నెంచుఁ బల్కులాకర్ణిండు నేర్పు లేకున్నచో నేర్పునేర్పు శ్రుతపృథివ్యకక తేజోవాయురాకాశములు సాక్షిగా నాత్మమూర్ధనము తల్లిదండ్రులదైవంబు దాతగురుఁడు, నీవ యని సప్తాయుండు సందియములేక నీదమిస్త్రులు ఒక్క సన్నియును నీవ, నీరలక్షీనృసింహ సంవిష్టంహ.

అని యిష్ట దేవతాస్తుతి యొసర్చి తనసంశయము నీక్రిందితీతిగాఁ జెప్పెను.

సీ. చాటుభారలచేత జగతి నెన్నిక కెక్కె మల్పితానుహాపాపమంత్రిమాళి శతకము వ్రచియించి సత్సబంధములచేఁ గీర్తి గల్గొనె తండ్రి కృష్ణమంత్రి నండకంబులును బద్ధశతము లాదిగా హనుమంతఁడు రచించె నగ్రజంబు శతకయుగ్మము నొక్కసత్సబంధము సయ్యె మిక్కిలి . . . గామదీయ కృతములించునుమఱియునీకృతియొసర్చి నొసరఁగృష్ణానదికిఁ జెంతనుత్తరమునఁ గనఁగ న్రోశత్రయంబుపకంఠమునను నిలుచుఁ గొలఁచి ఛని నాఁడత్యయకవిని.

కం. హరిశనగోత్రపవిత్రుఁడ, సరసయజ్ఞశ్శాసయందు సంభవమైతి-

ధర నాస్తంత్రుఁడ నో, హరి నీకృపఁ బాఁతనాట నలరినవాఁడ౯.

గీ. అవధరింపుము సుకవికణ్ణామృతంబు, నాఁగ రచియింతుఁ గిదితకు నడనఁదగిన
సూత్రములు విన్నకన్నంత సారిదిఁ బెనఁచి, కుకవికర్ణకళం మై తోఁచి వెలయు.

అని ప్రతిజ్ఞచేసెను. ఇందు గురులఘుస్వరూపములు, మున్నుగ ప్రాస ప్రకరణము, యతిప్రకరణము, బంశితాలు, వృత్తిలక్షణములు గలవు. చివరఁ గొంతభాగము లేదు. ఇందుఁ బూర్వోక్తములు భాగవతమునుండి లక్ష్యముల గ్రహింపమికి నిరసించుచు

నీ. పూర్వులు బహురహితరాజుఁ డవీశు నీతాధిపుని రక్షసేఁకుఁ నలఁచి
పటుబుద్ధిచే భాగవతములోఁపల లెప్ప భావించి లక్ష్యముల్ వ్రాచురైరి
పోతరాజుకు విద్యపూర్ణమై యుండదో లేకున్న నతనిలో లీల నుండు
రామభద్రునకు నులక్షణజ్ఞత లేదో తలఁప నిందులకు సత్యద్భుతంబు
పూర్వకవిబృందముఁబుద్ధిపురువుమేసె, నను దుఁజించిపొన్నతనచటనచట
భాగవతలక్ష్యములు వ్రాయఁబ్రజ్ఞవొడమె, చలదళాకాంక్షోధ నాచలవిహార.

అని కొన్ని భాగవతప్రయోగములు జూపెను.

లింగముగుంట తిమ్మన బాలబోధఁధందమునుండి—

నీ. శ్రీవైష్ణవహితుండఁ బక్కయగట్టరుశిష్యుండఁ గవితావిశేషశేష
తులితసర్వాద్యపాత్రుండ . . . మ్మాంబకు నుతుండఁ బేరనకు మాచనకు
అన్నాఁడు. అని కొంచెము వ్రాసెను. లింగముగుంట తిమ్మన బాలబోధ
మనుఁధందమును రచించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

సూరసరాజపరమయోగివిలాసము—

“నిగమచారకుని ఖండించినయలఁతయో యబ్ధిలో గిరి మోసినట్టియలఁతొ”
అను సీసచరణ మొక్కటి చూపినాఁడు.

ఇంతకంటె నూనవగ్రంథము లిందుఁ బేర్కొనలేదు. శ్రీరంగనూహా
త్త్యము, భాస్కరరామాయణము, నునుచరిత్రము, నైషధము, కాశీఖండము,
ప్రీతిహృత్కృషిసమీపశాకుంతలము, సోముసహిషంశము మొదలుగునాని వాడుక
పద్యములే కొన్ని కలవు.

అనురముపద్యములు—గ్రం. సం. ౪౦౦౦.

ఇది శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యోగయవేదాంతప్రస్తుతులైన
శాంతిశకుందమూర్త్యనంతకల్యాణగుణగణపతిపూర్ణులైనయన్ననసాధారణస్వాము
లైనవంచేసియుండే తరిమెల శేషాచార్యులవారికొమారుఁడు కుమాంబులు

కృష్ణగూఢాచార్యులవాగుచెప్పిన అమంగమువద్యములు. పద్యములందు “మేడికుంట
 క్రీడ ప్రీతియును” అని యందుటచే మేడికుంట యీకవినివాసము కావచ్చును.
 ఇందుఁ బ్రభుత్వవిధియకాండములు గలవు. ద్వితీయకాండసింహాద్విత్యలోఁ
 గొంతవల కున్నది. ఇం దమరిముఠానిరవములు సంఖ్యలోఁ జెప్పి విశేషవన
 ములంఘాడఁ జేర్చి ప్రాయుచున్నాఁడు. మొదటిపత్రము లేదు. ఉదాహరణ
 మునకుఁ గొన్నిపద్యములు.

నీ నర్యవిస్తాదములు నలునదిమూఁడును సవరిష్టనేమిగ్రీజానికోల
 కంత గదాధరుల్ ఘనశార్దూభన్వండు గిరిధంశ్రీధరుల్ ధరణిధన్వండు
 పరిమరుందుండు యజ్ఞపురుషుండు బ్రహ్మణాభాబ్జలోచననరికాంతకులును
 సరి జగన్నాథుండు మురిరిపుశ్రీకకుల్ శ్రీవక్రచక్రజుల్ చెలంగ సంత
 శయనయదునాచుకస్వభూశంభు లనంగఁ
 నొనరు భూతాత్మ యన నాశయోని యనంగఁ
 లలిస్తాపాకవిశ్లేషాపులును హరియుఁ
 బభ్రు ననంగును నీపేళ్లు వదనాభ.

గీ. సాంత మగువిష్టరశ్రవ్యశృంగ మొమ్మి, దెబ్బదియు నాల్గు విష్ణుపేళ్ తీవీ జెల్లు
 తెలయ వనుదేరయుగ్మము విష్ణుశంత్రి, కయ్యెఁ బేళ్లెల్లు కృష్ణపద్మాక్ష . . .

ను. ఫణపుచ్చంబులు గల్లి మానవులభవ్యాకారయుక్తంబు లై
 గణపక దైవతయోనులై చిలువల్ గా కాన్ర పేయంబు లీ
 ఫణితి న్నాగము లంచుఁ బేరు లగు నీపాతాళవర్గంబు నెం
 చను గృష్టార్యకృతంబు నై పానంగుఁ గృష్టా మేడికుంటాధిపా.

నీ పృథ్వీసంబంధ మారెండనకాండలోఁ బానంగు సాంగోపాంగము లగుమృత్తి
 కాద్యంగములతోడ నధావదిప్రత్యంగములను యుక్తం బైనభూపురాఖ్య
 శైలననాపనీసర్పింహములచేత ఘనమనుష్యబ్రహ్మక్షత్రవైశ్య
 ఘోరజంబుచే జూడఁగా నైనయీవర్గులు పల్కంగఁబడిన వయ్యె [త
 మాపురియున్దాల్లు భూశేట్టముఖ్యములును, జగతియుఁ రిక్షగగ్భయు నాటిభూ
 ధాగ్రామగు నధిపేఖల దనరు నింక, నామములు కొన్ని వివరింతు నలిన నేత్ర.

చిహ్నైత్త మిదినజకుఁ జక్కఁగా నమరముం జమవుకొన్నవారికే యుప
 యోగము. ప్రొత్తవా రమరిము దగ్గఱఁ బెట్టుకొని యం దున్నపదములు చె
 ప్పినసంఖ్యఁ జెలిసికొని మిగిలిన విందుండి గ్రహించుచుండవలయును.

ప్రీక్ష.

శ్రీ పరవస్తు చిన్నయ్యసూరి గారి జీవితచరిత్రము.

——

అంధ్రదేశమునం దున్నాస్య లగ్నవారిలో బాలవ్యాకరణమును నీతి చంక్రికను జదువనివా రుండు టరుదు. ఆస్థానమును రచించిన పరవస్తు చిన్నయ్యసూరిగారిజీవితచరిత్రనిషయమునఁ బలువురు వివాదపడుచుండుటచే వాస్తవము వెల్లడించుట యచిత మని యిటఁ గొంత ప్రస్తావించుచున్నారము.

చిన్నయ్యసూరిగారిజన్మస్థానము చెంగల్పట్టుజిల్లాలోని శ్రీ పెనుంబూ దూరు. శ్రీరామానుజలవారిజన్మస్థాన మిదియే. సూరిగారు చాత్తాదవైష్ణవులు. (అనగా సాతానివారు). వీరితండ్రిగారు పరవస్తు వేంకటరంగయ్య గారు సంస్కృతాంధ్రద్రావిడభాషలందు విశేషపాండిత్యము గలిగినవారు, ధర్మశాస్త్రమునందు విశేషానుభవము గలిగియుండిరి. వీరు, “జుష్టిండియా కంపెనీ”వారిపరిపాలనకాలమందుఁ జెన్నపురిలోని యున్నతన్యాయస్థానము (Supreme High Court) న నుండినపండితసభలో నొకసభ్యుఁడుగా నుండెడి వారు. వీరే చిన్నయ్యసూరిగారికి బాల్యమున విద్యాబుద్ధులు గఱపినవారు.

చిన్నయ్యసూరిగారును దండ్రికి మించినకొడుకై యాంధ్రభాషయం దధికపాండిత్యము నలవరించికొని స్వపాండిత్యమహిమ నితరులకుఁ జవిచూప గ్రంథములను రచింప నారంభించిరి. “వాణీదర్పణ”మను పేర నొక ముద్రాయంత్రమును నెలకొల్పి ౧౮౫౩ సంవత్సరమున నీచివంత్రికను బ్రథమముగ్రణ మొనరించిరి. బాలవ్యాకరణమును వారే రచించిరి. సూరిగారిపాండిత్యా తిశయముం దెలుపునొకచిన్నసృష్టాంత మిచటఁ బొందుపఱచెదము:-

ఇపుడు రాజధానికళాశాల (Presidency College) యనుపేరఁ బరఁగు చున్నయది యా కాలమున నున్నతపాఠశాల (High School) యనుపేర నుండెడిది. అప్పటివిద్యార్థులకు Proficient degree యనునది యొకయుత్తమకత్య. ఈపాఠములు చెప్పట కాపాఠశాలలో నపు డిరువురు పండితులు (Head Master and Assistant Master) కావలసివచ్చిరి. ఆపదవులకు శ్రీ పురాణము

హయగ్రీవశాస్త్రిగారికను (వీరే మొట్టమొదట నాంధ్రమహాభాగవతమును ముద్రించినవారు) శ్రీరంధ్రము చిన్నయ్యసూరిగా రొకరు నభ్యర్థులుగా నుండిరి. అప్పుడు విశ్వవిద్యాలయకార్యవర్గముగా నున్న ఆర్బుథనట్ దొరగారు (Mr. A. J. Arbuthnot) గొప్పపండితుల నిరవధితముగా రావించి వీరిద్దఱు బరిశీలించిరి. ఆపరీక్షలన చిన్నయ్యసూరిగారికి మొదటిపండితపదవియు, హయగ్రీవశాస్త్రిగారికి దశమహాభాగవతము లభించినవి. అంతకుఁబూర్వము చిన్నయ్యసూరిగారికి “చిన్నయ్య”యనిమాత్రము పేరుండెను. విశ్వవిద్యాలయకార్యవర్గము సీనునుండి “చిన్నయ్యసూరి”యను పేరు చెక్కఁబడినబంగారు కడియమును బెప్పించి పారితోషికముగా నొసంగిరి. నాటనుండి “చిన్నయ్యసూరి”గా రనునవహారము ప్రబలినది. విద్యవ్రాద్యోతక మగు శాస్త్రిమున్నగు పదము వీరినామమునకుఁ జూరలేకుండుట బాగులేదని యుచితజ్ఞుఁ డగు నార్బుత్తునట్టదొరగా రిట్లొనరించుచుండిరి.

ఇది యిట్లుండఁ బ్రకృతమున నున్నతన్వాయస్థానమున న్యామూఢిపతులలో నొక రగు శ్రీ. గౌ. న్యాయమూర్తి కుమారస్వామిశాస్త్రిగారిపితామహులగురంగనాథశాస్త్రిలవా రొకాలమున “స్తాలుకాఞ్జకోట్ట”లో న్యామూఢిపతులుగ నుండిరి. వీరికి సంస్కృతభాషయందే కాక శాస్త్రములయందును, ౧౫ భాషలందును బాండిత్యముండెను. వీరు నివసించుగృహమున కనతిదూరముననే హయగ్రీవశాస్త్రిగారినివాస మగుటండేసి వీరికి రంగనాథశాస్త్రిగారితో సభకపరిచయమును, రంగనాథశాస్త్రిగారికి హయగ్రీవశాస్త్రిగారియం దధికాభిమానమును సంభవించినవి. ఇట్టియనుబంధమువలన, శ్రీరంగనాథశాస్త్రిగారు హయగ్రీవశాస్త్రిగారి నెట్టులయినఁ బ్రధానాధ్యాపకులుగా నియమింపవలయుననుతలంపుగొనియుండిరి. ఒకనాఁడు హయగ్రీవశాస్త్రిగారితోఁ “బ్రభుత్వమునకు నివేదించి మీకుఁ బ్రధానోపాధ్యాయత నిప్పించు మని చెప్పఁగా హయగ్రీవశాస్త్రిగారు దానికి సమ్మతంపక తమకంటె సభకపాండితి గలసూరిగారే యాపదవికిఁ దగినవారని తెలిపి సూరిగారిపాండిత్యము ప్రకటించుటకై రంగనాథశాస్త్రిగారికోరికపై నొకయాదివారమునాఁడు సూరిగారిని వెంట నిడుకొని రంగనాథశాస్త్రిగారియింటి కేగిరి. మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటల కాలమునకు సూరిగారు రంగనాథశాస్త్రిగారికోరికపై వలంకారశాస్త్రవిషయమున నొకయుపన్యాసము గావింప నారంభించిరి. ఆయుపన్యాససభోరణీనిమగ్నులగురంగనాథశాస్త్రిగారి కెంతవేళ యెసదో తెలియదయ్యె. పనికివై దీపము

లింగించినది. ఉపన్యాసము జరుగుచునే యున్నది. వినువారికి వినుగుపుట్ట
ండుటయే కాదు తనివితీర లేదు. భోజనసమయమని సూపకాదునిని వేదనముం
ట్టి కాలాతిక్రమణమును రంగనాథశాస్త్రిగారు గుర్తించిరి. సభామధ్యమున
సూరిగారియెడలఁ దమ కిడినక కున్నయభిప్రాయమును వదలుకొంటి మని
లవిచ్చి నాటిసభను శ్రీరంగనాథశాస్త్రిలవారు ముగించిరట. మతియు
పుటపుట హయగ్రీవశాస్త్రిగారితోపాటు సూరిగారినిగూడఁ దమయింటికి
చ్చుచుండుఁ జని కోరిరట.

చిన్నయ్యసూరిగారు తాము రచించిన సీతచంద్రికను ౧౮౫౩ వత్సర
ున స్వయముగఁ బ్రథమముద్రణము గావించిరి. పరవ సకారాధ్యాంధ్ర
ఘంటువు నొకదానిని ముత్యములంబోలు తమచేతివ్రాంతో వ్రాయుట కా
ంభించిరి. రెండుసంపుటములు నింపిరి కాని యది యింకను విశేషభాగము
గిలియే యుండఁగానే సూరిగారు ౧౮౬౧ వత్సరాంతమున వీపున రాచ
పుపుట్టి ౧౮౬౨ సంవత్సరారంభమున (దుందుభిసంవత్సరమున) నేఁబది
మొదనయేటఁ బరవసము నొందిరి.

చిన్నయ్యసూరిగారికి మువ్వగు పుత్రులు జనించిరి కాని నా రెవ్వరికిని
యమసంతతి లేకయే కాంధ్యము నొందిరి. రెండవకుమారునికి శ్రీరేకము
రామానుజసూరిగారికొమరిత నిచ్చి వివాహ మొనరించిరి. ఆమె కొకకూఁ
కురు పుట్టినది. ఆమె కొక మగచిన్నవాఁడు సదునాలుగేండ్లప్రాయమువాఁడు
ర్థమానుడై యున్నవాఁడు. ఈచిన్నవానితండ్రి రివిన్యూయిన్ స్పెక్టరుగా
ుండి చనిపోయెను.

సూరిగారు చనిపోవనున్నపుడు తమరెండవకుమారుని మామగా రగు
రామానుజసూరిగారిని బిల్చి తాము ప్రారంభించిన నిఘంటువును బూరింపఁ
కోరిరి. వీరు దక్షులేకాని వీరి కీగ్రంథమును జూచుటకైన సవకాశము లభిం
పకుండుట భావాలలన దురవృత్తము. రామానుజసూరిగా రాకాలమందు
నార్థ పాఠశాలయం దాంధ్రప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండెడివారు. వీరి
కాంగ్లభాషాపాండిత్యము కల్గుటచే మదరాసు రాజధానికి వచ్చు (Junior
Civilians) ఇంగ్లీషుదొరలకు దేశభాష నేర్పుటకై ప్రభుత్వమువారిచే నియమి
తులై యుండిరి. చిన్నయ్యసూరిగారు గతించినపిదప వారియుద్వోగమునే వీరి
కిచ్చిరి. పాఠశాల, దొరలకుఁ జరుపుచెప్పుట గూరెంటిచే దినమంతయుఁ దీరిక
లేకపోయినది. ఈయన ౧౮౭౮ సంవత్సరము అక్టోబరు ౬ ౨౮ తేదీని చని

పోయిరి. ఆననయముతోఁ జనుపెద్దకొమారుఁడును, కాకికాపలో నబుజన్తి పని చేసినవారు నగుశ్రీరెకము మనవాల్లయ్యగారి నీపనికి నియోగించిరి. వీరుభయభూషాపాండిత్యము కలవాఁడేకాని దానిని రాజకీయకార్యములయూటంకిముచేఁ దూరిచేయలేదు.

చిన్నయ్యసూరిగారి శిష్యులును శ్రీలేకమరామానుజసూరిగారిపిల్లలు
నాన్దల్ స్కూలులో నాంధ్రపండితులును జగద్విశిష్టులు సగుశ్రీమాన్ బహు
జనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు శబ్దరత్నాకర మయినాకచిన్ననిఘంటువును
రచించి, చాసని, దేశభాషాస్రంధప్రకటనసభవారికి ౫౦౦౦ రూపాయల
కట్టివేసిరి. ఆసభవా రధికధనబలము కలవారగుటంజేసి శబ్దరత్నాకర మచిర
కాలముక్రిందటనే ప్రకటింపబడినది. ఇప్పుడు చిన్నయ్యసూరిగారి యసంపూర్ణ
నిఘంటువు శ్రీపితాపురమురాజాస్థానపుస్తకభాండాగారమున నున్నది. మనవాళ్ల
య్యగారు సోకగా బాధుమూసానీప్రవాహములో మరణించిరట.

చిన్నయ్యసూరిగారి రెండువస్తువులనిబాసమఱచియు మనవాళ్లయ్యగారి తమ్ములును సగుశ్రీలేకము భాష్యకారులయ్యగారిని చిన్నయ్యసూరిగారిచరిత్ర ముం బెలుపుచుని మే ముమగఁగా వారు మాటలాడ త్తక్కి లేనివారయ్య చిన్నయ్యసూరిగార్నిన గౌరవమునను, మామాట నన్యభాకరింపలేకయు శ్రమపడి ది ౨౩ జనవరి ౧౯౨౦ సంవత్సరమున నెట్లొ యొకవ్రాతములమును బ్రథమ ముద్రణ నీతిచంద్రికయు సిచ్చిరి. ఆవ్రాత యాధారముగా మే మీజీవితచరిత్రముం బ్రకటించుచున్నారము. భాష్యకారులయ్యగారివ్రాతములమును నీతిచంద్రికయుఁ బరిచితౌద్యస్తానమున భద్రపఱుపఁబడినవి. భాష్యకారులయ్యగారు మా కిది వ్రాసియుచ్చిన కొలఁదినాళ్లకే ౨౦ సంవత్సరముల ననుష్ఠునఁ బరమపదించిరి. వీరియాత్మకు నియఃపతి శాంతిప్రసాదించుఁగాత!

తేలుగు విప్లవము

1930

నమోదు సంఖ్య: J.180.....

કે. 26-11-56.....

* సీతారామాచార్యులవాసు శబ్దరత్నాకరమున చిన్నయ్యసూరిగారిపాండిత్యమును నిఘంటువున ప్రస్తుతించిరిగాని తాము నారిశిష్యు లనిమాత్రము సూచించుటకె. దీనికి హేతుచేతనా,

